

Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's

Update februari 2025 - Consultatieversie

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEM

Inhoud

Inleiding

Wetgeving

Klimaat- en
milieurisico's

Aandachtspunten

Sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraars

Beleggings-
ondernemingen
en -instellingen

Elektronischgeld- en
betaalinstellingen

Inleiding

Klimaatverandering en milieuaantasting kunnen leiden tot risico's voor Nederlandse financiële instellingen. Financiële instellingen dienen inzicht te hebben in hun relevante risico's en materiële risico's adequaat te beheersen. Dat geldt ook voor klimaat- en milieurisico's. In deze Gids geeft DNB handvatten voor de beheersing van deze risico's voor verzekeraars, pensioenfondsen¹, beleggingsondernemingen en -instellingen (bobi's)² en elektronischgeld- en betaalinstellingen. Deze Gids is niet van toepassing op banken, aangezien in het banktoezicht de ECB-Gids wordt toegepast.³

Klimaatverandering en milieuaantasting kunnen leiden tot risico's voor Nederlandse financiële instellingen, die zij dienen te beheersen.⁴ Deze risico's kunnen het gevolg zijn van de fysieke schade van klimaatverandering en de aantasting van het milieu of ontstaan doordat financiële instellingen zich moeten aanpassen aan strenger klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologie en/of veranderend markt- en consumentensentiment.⁵ Uit DNB-onderzoek en 'self assessments' blijkt dat financiële instellingen stappen maken met de integratie van duurzaamheid, maar dat ze klimaat- en milieurisico's nog niet volledig hebben verankerd in hun kernprocessen.⁶

Het doel van deze gids is het bijdragen aan een goede beheersing van klimaat- en milieurisico's door sectorale good practices te geven ten aanzien van vier aandachtsgebieden: bedrijfsmodel en strategie, governance, risicobeheersing en informatievoorziening. Good practices zijn voorbeelden van, al dan niet bij een of meer instellingen geconstateerde, mogelijke toepassingen die naar oordeel van DNB een goede invulling geven aan de verplichtingen uit wet- of regelgeving. Ze zijn een suggestie of aanbeveling voor onder toezicht staande instellingen. Financiële instellingen zijn vrij om een andere toepassing te kiezen zolang ze voldoen aan de wet- en regelgeving, en dit gemotiveerd aan DNB kunnen aantonen.⁷

DNB houdt op risicogebaseerde wijze toezicht op de wettelijke normen, waarbij rekening wordt gehouden met de aard, complexiteit en de omvang van de instelling en de materialiteit van de risico's. De toezichtactiviteiten rond de beheersing van klimaat- en milieurisico's kunnen zodoende per sector verschillen. Hierover worden de instellingen separaat geïnformeerd. Indien er sprake is van het niet naleven van wettelijke eisen, kan DNB handhavend optreden.⁸

1 Hoewel premiepensioeninstellingen (PPI) niet expliciet in deze Gids zijn opgenomen, kunnen de good practices ook handvatten bieden voor de risicobeheersing bij PPI's.

2 De Autoriteit Financiële Markten (AFM) ziet, als toezichthouder op de beheerste bedrijfsvoering van bobi's, erop toe dat bobi's een beleid voeren dat is gericht op het beheersen van risico's die de behandeling van cliënten en deelnemers kunnen schaden. Hieronder valt het beheersen van klimaat- en milieurisico's.

3 De ECB heeft in 2020 'supervisory expectations' gepubliceerd, die van toepassing zijn op 'Significant Institutions' als onderdeel van het Single Supervisory Mechanism voor banken. DNB heeft de ECB-Gids ook van toepassing verklaard op 'Less Significant Institutions'.

4 De term 'financiële instellingen' wordt in dit document in generieke zin gehanteerd en omvat zowel financiële ondernemingen die vallen onder de Wet op het financieel toezicht (Wft), als pensioenfondsen die vallen onder de Pensioenwet (Pw) en de Wet verplichte beroepspensioenregeling (Wvb).

5 Zie onder meer [An energy transition risk stress test for the financial system of the Netherlands](#) (2018), [Op waarde geschat](#) (2019), [Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?](#) (2020) en [Op weg naar een duurzame balans](#) (2021).

6 In de [studie](#) 'Op weg naar een duurzame balans' (2021) is onderzocht in hoeverre banken, pensioenfondsen en verzekeraars duurzaamheidsrisico's integreren in hun kernprocessen: strategie, governance, risicobeheer en informatievoorziening. Ook is in 2023 en 2024 via 'self assessments' geconstateerd dat onder zowel verzekeraars (2023, 2024) als pensioenfondsen (2023, 2024) actie nodig is om duurzaamheid te integreren in het risicobeheer.

7 Zie ook de [Leeswijzer beleidsuitingen DNB](#).

8 Conform het handhavingsbeleid van DNB.

Ten opzichte van de vorige versie uit 2023 is deze Gids geactualiseerd aan de hand van ontwikkelingen in wet- en regelgeving en uitgebreid.

Zo worden nieuwe good practices gedeeld, onder meer ten aanzien van de beheersing van natuurgerelateerde risico's en met betrekking tot klimaat-ambities en -commitments die instellingen uitspreken. Deze nieuwe versie van de Gids vervangt dan ook de eerdere versie. In het licht van ontwikkelingen in wet- en regelgeving en nieuwe inzichten in een goede beheersing van klimaat- en milieurisico's zal DNB periodiek aanvullende toelichtingen en praktijkvoorbeelden blijven delen, via specifieke publicaties en [Open Boek Toezicht](#). Met het uitbrengen van deze Gids volgt DNB de aanbeveling op van het Network for Greening the Financial System (NGFS) om als toezichthouder handvatten te bieden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's.

Leeswijzer

De Gids bestaat uit een cross-sectoraal deel en sectorspecifieke delen (te bereiken via de sectorknoppen aan het einde van elk hoofdstuk).

In het cross-sectorale deel wordt allereerst stilgestaan bij de niet-prudentiële ontwikkelingen in de wettelijke kaders ten aanzien van duurzaamheid. Vervolgens wordt ingegaan op het begrip klimaat- en milieurisico's. Tot slot wordt toegelicht wat onder de aandachtsgebieden bedrijfsmodel en strategie, governance, risicobeheer en informatievoorziening wordt verstaan.

Het sectorale deel bestaat uit de volgende onderdelen (steeds per sector):

- 'Wetgeving': hierin wordt een overzicht gegeven van de sector-specifieke wetgeving waaraan financiële instellingen in die sector dienen te voldoen ter beheersing van klimaat- en milieurisico's.
- 'Doorwerking klimaat- en milieurisico's': hierin zijn voorbeelden opgenomen van klimaat- en milieurisico's en de mogelijke doorwerking daarvan in de specifieke sectors.
- 'Good practices voor beheersing van klimaat- en milieurisico's': voor de aandachtsgebieden bedrijfsmodel en strategie, governance, risicobeheer en informatievoorziening worden per sector good practices gegeven. Voor de sector elektronischgeld- en betaalinstellingen zijn momenteel nog geen good practices beschikbaar.

Wetgeving

Als prudentieel toezichthouder houdt DNB toezicht op de beheerste bedrijfsvoering door financiële instellingen. Als onderdeel daarvan worden instellingen geacht materiële klimaat- en milieurisico's te beheersen. In de sectorspecifieke tabbladen, te bereiken via de knoppen aan de rechterkant, wordt per sector de prudentiële wet- en regelgeving ten aanzien van de beheersing van klimaat- en milieurisico's verder toegelicht.⁹ Indien er sprake is van het niet naleven van die wettelijke eisen, kan DNB handhavend optreden.

Wettelijk kader pensioenfondsen	24
Wettelijk kader verzekeraars	55
Wettelijk kader beleggingsondernemingen en -instellingen	79
Wettelijk kader elektronischgeld- en betaalinstantellingen	91

Hieronder wordt nader ingegaan op niet-prudentiële wetgeving op het gebied van klimaat- en milieurisico's en bredere wettelijke ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.¹⁰ Deze niet-prudentiële wetgeving op het gebied van klimaat- en milieurisico's en bredere wettelijke ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid hebben ook impact op de bedrijfsvoering van financiële instellingen ten aanzien van duurzaamheid, maar DNB is niet de toezichthouder die uit hoofde van die wetgeving handhavend kan optreden.

Niet-prudentiële wetgeving die de financiële sector raakt

Naast de integratie van duurzaamheidsaspecten in prudentiële wetgeving, is en komt er steeds meer wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid die impact heeft op financiële instellingen.¹¹ Zo heeft de Europese Commissie in 2018 het Actieplan voor de financiering van duurzame groei opgesteld om duurzaamheid een vast onderdeel te maken van het risicobeheer en transparantie en langetermijndenken te stimuleren. Onderdeel van dit pakket zijn onder meer de EU Taxonomy Regulation,

⁹ In de sectorspecifieke tabs van deze gids is waar relevant ook meer informatie te vinden over de publicaties van de European Supervisory Authorities (ESA's).

¹⁰ Diverse voorbeelden van relevante wetgeving en ontwikkelingen worden genoemd, maar dit is geen uitputtend overzicht.

¹¹ De Gids focust op klimaat- en milieurisico's als subcategorie van duurzaamheidsrisico's.

een classificatiesysteem voor duurzame economische activiteiten; de [Sustainable Finance Disclosure Regulation \(SFDR\)](#) met informatie-verstrekkingseisen omtrent duurzaamheid voor financiële marktdeelnemers; en de [Corporate Sustainability Reporting Directive \(CSRD\)](#) met rapportage-eisen voor o.a. grote organisaties van openbaar belang, overige grote ondernemingen, beursgenoteerde (middel)grote en kleine ondernemingen. De rapportageverplichtingen van de CSRD zijn opgenomen in de [European Sustainability Reporting Standards \(ESRS\)](#). Instellingen die onder deze regels vallen moeten in hun externe verslaggeving informatie opnemen over de effecten van ESG-factoren op de onderneming en die van de onderneming op mens en milieu: de dubbele materialiteit. Op basis van deze dubbele materialiteitsanalyse moeten instellingen onder meer rapporteren over de strategie, governance, risicobeheersing en prestatie indicatoren op de materiële ESG-thema's. De CSRD bepaalt daarnaast ook dat ondernemingen (realiseerbare) duurzaamheidsplannen opstellen. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt toezicht op naleving van deze op transparantie gerichte wetten. In het geval van de CSRD, beperkt dit toezicht van de AFM zich tot uitgevende instellingen op de financiële markten. De [Corporate Sustainability Due Dilligence Directive \(CSDDD\)](#) verplicht bepaalde grote ondernemingen daarnaast passende zorgvuldigheidsmaatregelen te nemen met betrekking tot mogelijke milieuschade en mensenrechtenschendingen. Zo dienen zij onderzoek te verrichten naar de impact van de eigen activiteiten en van leveranciers in de waardeketen op milieu en mensenrechten om mogelijke negatieve effecten te voorkomen, beperken of beëindigen. Financiële instellingen die onder de reikwijdte van de CSDDD vallen, zijn enkel onderworpen aan verplichtingen inzake passende zorgvuldigheid (due diligence) voor het upstream deel van hun activiteitketens. Daarnaast dienen de CSDDD-ondernemingen een klimaattransitieplan op te stellen in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs.¹² Het toezicht op de naleving van de CSDDD dient nog nader ingevuld te worden.

Bredere wettelijke ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid

Wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid raakt financiële instellingen niet alleen direct als zij daaraan moeten voldoen, maar ook indirect via de impact op de reële economie. De [Europese Green Deal](#) uit 2019 is een omvangrijk pakket van beleidsinitiatieven op het gebied van klimaat ([adaptatie](#)), [circulariteit](#), en [natuurherstel](#). De basis van de Green Deal is de '[Europese Klimaatwet](#)' die voorschrijft dat de netto-uitstoot van broeikasgassen in de EU neutraal moet zijn in 2050, in lijn met het [Klimaatakkoord van Parijs](#). Daarnaast bevat deze Europese Klimaatwet de bindende tussentijdse klimaatdoelstelling van 55% emissiereductie in 2030 ten opzichte van 1990. Op nationaal niveau geeft de [Nederlandse Klimaatwet](#) invulling aan de Europese Klimaatwet. Daarnaast heeft de [Rijksoverheid de ambitie vastgelegd dat de Nederlandse economie in 2050 volledig circulair moet zijn](#). Om deze doelstelling te realiseren zijn in het [Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030](#) per industriële sector mogelijke beleidsmaatregelen uitgewerkt op het gebied van stimuleren, normeren en beprijsen tot het jaar 2030. Op vergelijkbare wijze vult het [Nationaal Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie](#) de adaptatiestrategie voor Nederland in en zijn er meerdere doelen vastgesteld gericht op het bevorderen van natuurherstel.¹³

¹² Transitieplannen die conform de CSRD zijn opgesteld zijn ook in lijn met de CSDDD.

¹³ Voorbeelden van deze doelen zijn het voldoen aan de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn, het aanleggen van nieuwe bossen en het herstellen van biodiversiteit in bestaande bossen, en het verbeteren van de waterkwaliteit.

Klimaat- en milieurisico's

Deze Gids gaat over klimaat- en milieurisico's. Dit zijn de financiële en niet-financiële risico's die kunnen ontstaan door de blootstelling van financiële instellingen aan de gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting. Klimaatverandering en milieuaantasting horen beide onder de overkoepelende term 'natuurrisico's'.¹⁴

Fysieke- en transitierisicofactoren

Klimaat- en milieurisico's kunnen gedreven worden door **fysieke- en transitierisicofactoren**:

- Fysieke risicofactoren hangen samen met de fysieke gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting. Deze kunnen zowel acuut als chronisch zijn. Acute fysieke risicofactoren bij klimaatverandering zijn extreme weersomstandigheden die in frequentie en intensiteit toenemen zoals extreme droogte, hevige neerslag, of stormen. Voor wat betreft milieuaantasting zijn milieurampen, die tot lucht-, bodem-, en watervervuiling leiden, voorbeelden van acute fysieke risicofactoren. Chronische fysieke risicofactoren bij klimaatverandering en milieuaantasting zijn onder meer respectievelijk de zeespiegelstijging en biodiversiteitsverlies met de achteruitgang van ecosystemen.¹⁵
- Transitierisicofactoren zijn gerelateerd aan de overgang naar een koolstofarmere en milieuvriendelijkere economie, bijvoorbeeld veranderingen in het klimaat- en milieubeleid, technologische innovatie of veranderend consumenten- en marktsentiment.

Fysieke- en transitierisicofactoren hangen met elkaar samen. Hoe langer beleidsactie en daarmee de transitie naar een koolstofarmere en milieuvriendelijkere economie uitblijft, hoe groter de (verwachte) fysieke gevolgen. Hierdoor zijn mogelijk strengere beleidsmaatregelen nodig. Ingrijpende en abrupte beleidsmaatregelen vormen een transitierisico-factor.¹⁶ Fysieke- en transitierisico's kunnen ook leiden tot systeemrisico's. Dit zijn risico's die leiden tot het uitvallen van het gehele systeem, in plaats van tot het falen van afzonderlijke onderdelen. Dit kan ontstaan als een ecosysteem instort door de opstelsom van fysieke risico's, als meerdere sectoren door fysieke- en transitierisico's worden geraakt en/of als de financiële problemen van een of meerdere bedrijven of financiële instellingen naar het gehele systeem overslaan.

Er is ook een nauwe interactie tussen klimaat- en milieurisico's. Zo versterkt biodiversiteitsverlies klimaatverandering door bijvoorbeeld ontbossing en daarbij vrijkomend CO₂, terwijl klimaatverandering op haar beurt een van de belangrijkste aanjagers is van biodiversiteitsverlies. Andersom kan goed bosbeheer juist bijdragen aan het voorkomen van verdere klimaatverandering. Voor een goede risicobeheersing is het zodoende van belang dat financiële instellingen deze risico's in samenhang met elkaar beoordelen.

Klimaat- en milieurisico's als bron van prudentiële risico's

Klimaat- en milieurisico's kunnen via zogenoemde transmissiekanalen leiden tot (niet-)financiële risico's voor financiële instellingen, zoals markt- en reputatierisico (zie figuur 1). Door klimaatverandering zullen bijvoorbeeld extreme weersomstandigheden vaker plaatsvinden, waardoor kapitaalvernietiging kan optreden en de onvoorziene schadelast voor schadeverzekeraars, en hun verzekeringstechnisch risico, kan toenemen.

¹⁴ Zie ook NGFS [Conceptual Framework on Nature-Related Risks](#).

¹⁵ Ecosystemen zijn complexe, dynamische systemen van planten, dieren en micro-organismen en de niet-levende omgeving die met elkaar interacteren als een functionele eenheid. Zie onder meer de DNB en PBL studie [Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?](#)

¹⁶ Het [NGFS Scenarios Portal](#) vergelijkt de gevolgen van een aantal beleids- en marktscenario's met verschillende fysieke en transitierisicofactoren.

Ook kunnen hierdoor de panden, datacenters en diensten van financiële instellingen worden beschadigd, wat productieprocessen kan verstoren en de bedrijfscontinuïteit in gevaar kan brengen. Adaptatiemaatregelen zoals het verstevigen van dijken of klimaatbestendig maken van gebouwen kunnen daarbij risico-mitigerend functioneren. Tevens kan door nieuw klimaatbeleid, technologische ontwikkelingen en/of verandering in de voorkeuren van consumenten de marktwaarde van bepaalde beleggingen mogelijk dalen en zelfs *stranded assets*¹⁷ tot gevolg hebben. Voor financiële instellingen kan dit een verhoogd marktrisico inhouden. Als bedrijven minder winstgevend zijn vanwege transitierisicofactoren kan dit ook leiden tot verhoogde kredietrisico's voor financiële instellingen.

Milieudegradatie vormt een groot risico voor onze samenleving en de economie. Bedrijven zijn namelijk afhankelijk van onder meer de dierlijke bestuiving van planten, bodemstabilisatie, bescherming tegen erosie en het zuiveren van water. Dit worden ook wel ecosysteemdiensten van de natuur aan de reële economie genoemd. Door bedrijven te financieren die in hoge mate afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten staan financiële instellingen bloot aan fysieke milieurisico's. Uit [onderzoek](#) van DNB en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) blijkt dat Nederlandse financiële instellingen voor honderden miljarden euro's aan financieringen hebben uitstaan waarop ze risico's lopen door het verdwijnen van ecosysteemdiensten.¹⁸ Investerings in bedrijven met een negatieve impact op het milieu kunnen leiden tot transitierisico's als overheden deze impact gaan verbieden of beperken.

De mate waarin klimaat- en milieurisicofactoren doorwerken op of interacteren met de instelling kan per sector verschillen en is ook afhankelijk van het bedrijfsmodel van de instelling. De sectorspecifieke tabbladen bevatten een tabel met voorbeelden hoe klimaat- en milieurisicofactoren doorwerken in de bestaande (niet-)financiële risico's.

Naast deze directe impact kunnen financiële instellingen te maken krijgen met indirecte of tweede-orde effecten. De (negatieve) gevolgen voor het financiële systeem kunnen op hun beurt de macro-economische omstandigheden verslechteren. De feedback pijlen tussen de economie en het financiële systeem in figuur 1 illustreren deze tweede-orde effecten.

Klimaatverandering en milieuaantasting hebben niet alleen invloed op financiële instellingen, financiële instellingen hebben zelf met hun activiteiten ook impact op het klimaat en milieu. Samen wordt dit ook wel de dubbele materialiteit¹⁹ genoemd. Waar financiële materialiteit verwijst naar de impact van mens en milieu op de financiële prestaties (risico's en kansen) van een instelling, gaat impactmaterialiteit over de impact van de instelling zelf op mens en milieu. Hier kunnen ook risico's aan verbonden zijn. Zo kunnen financiële instellingen die beleggen in bedrijven met een grote negatieve milieu impact verhoogde reputatie- en juridische risico's lopen. Ook aan financieringen en beleggingen met een (intentie tot) positieve impact op klimaat of milieu kunnen reputatierisico's verbonden zijn, bijvoorbeeld als er sprake is van *greenwashing* of als gewekte verwachtingen niet worden waargemaakt.²⁰ Instellingen kunnen hierdoor geconfronteerd worden met claims die operationele kosten verhogen, zoals toegelicht in box 1 over juridische duurzaamheidsrisico's.

17 *Stranded assets* worden gedefinieerd als activa die hebben geleden onder onverwachte of voortijdige afschrijvingen, afwaardering of omzetting in verplichtingen als gevolg van bijvoorbeeld nieuwe regelgeving op klimaat- en milieugebied.

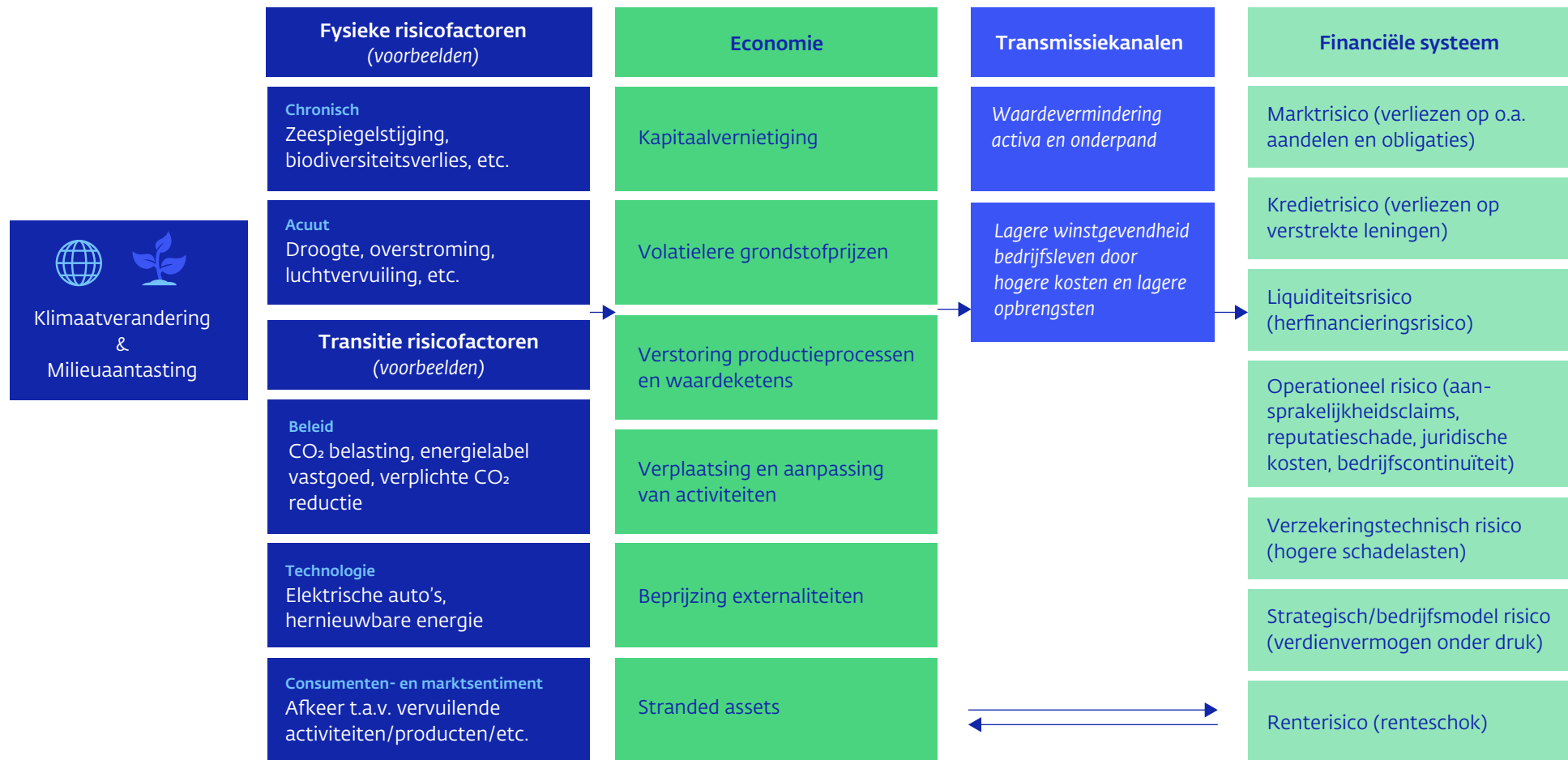
18 Ook uit [ECB-onderzoek \(2023\)](#) blijkt dat ruim 60% van de totale activa van niet-financiële bedrijven die in Nederland zijn gevestigd in hoge mate fysiek afhankelijk is van een of meerdere ecosysteemdiensten.

19 Zie ook [ESRS 1 General requirement](#) voor uitleg wat als materieel beschouwd dient te worden.

20 Zie ook een [rapport van EBA](#) en een [rapport van EIOPA](#). De AFM is de primaire toezichthouder op greenwashing als zodanig, terwijl DNB toeziet of de instelling de prudentiële risico's die kunnen ontstaan door greenwashing voldoende identificeert en beheerst.

Figuur 1 Klimaat- en milieurisico's als bron van prudentiële risico's²¹

Macro-economische verslechtering leidt tot toenemende risico's voor financiële systeem; en (negatieve) financiële gevolgen leiden tot macro-economische verslechtering

²¹ Figuur 1 dient louter ter illustratie en is geen compleet overzicht dat voor iedere instelling geldt. Welke klimaat- en milieurisicofactoren, in welke mate van invloed zijn op de instelling verschilt.

Box 1 Juridische duurzaamheidsrisico's

Onvoldoende beheersing van milieu- en klimaatrisico's kan langs verschillende kanalen leiden tot juridische duurzaamheidsrisico's voor financiële instellingen. Zo is het denkbaar dat een boete of een andere sanctie kan worden opgelegd aan een financiële instelling als deze zich niet houdt aan wet- en regelgeving op het gebied van klimaat en milieu. Ook kan niet worden uitgesloten dat een financiële instelling (bijvoorbeeld op grond van een onrechtmatige daad) civiel aansprakelijk kan worden gesteld, bijvoorbeeld op grond van het voeren van een ontoereikend klimaatbeleid.

Juridische duurzaamheidsrisico's zijn om meerdere redenen relevant in het prudentiële toezicht. Zo kunnen juridische duurzaamheidsrisico's zich vertalen naar financiële risico's als potentiële klanten en investeerders een financiële instelling mijden als deze in verband wordt gebracht met het niet naleven van wet- en regelgeving of eigen vrijwillige toezeggingen op het gebied van klimaat, of als deze mogelijk ontoereikend klimaatbeleid voert. Juridische duurzaamheidsrisico's kunnen ook operationele kosten voor financiële instellingen (zoals massaschadeprocedures en hoge advocaatkosten) vergroten. Tenslotte kan een rechter een financiële instelling verplichten om haar bedrijfsmodel en strategie te wijzigen. Het is daarom van belang dat financiële instellingen de verschillende risico's die voort kunnen komen uit juridische duurzaamheidsrisico's identificeren en beheersen.

Verder lezen:

- [NGFS: Climate-related litigation: recent trends and developments](#)
- [NGFS: Nature-related litigation: emerging trends and lessons learned from climate-related litigation](#)

Klimaat- en milieurisico's kunnen ook impact hebben op mens en maatschappij: de 'S' van ESG (*Environment, Social, Governance*). Aangezien wet- en regelgeving rond duurzaamheid steeds vaker het gehele spectrum van ESG-thema's omvat, gelden voor 'sociale' risico's vaak vergelijkbare normen ten aanzien van de risicobeheersing. Box 2 gaat in op de verwevenheid van klimaat- en milieurisico's en sociale risico's.

Box 2 Verwevenheid van sociale risico's met klimaat- en milieurisico's en doorwerking naar het financiële stelsel

Duurzaamheid heeft ook een sociale dimensie die het welzijn van mensen en gemeenschappen centraal stelt. Het identificeren en het beheersen van sociale risico's valt ook onder de algemene norm van integere en beheerste bedrijfsvoering. In steeds meer sectorspecifieke prudentiële wet- en regelgeving worden sociale risico's expliciet genoemd. Ook niet-prudentiële EU wetgeving benoemt sociale thema's. Zo bevat de EU Taxonomie 'minimum safeguards': minimale standaarden ten aanzien van mensen- en arbeidsrechten waar bedrijven met groene activiteiten aan dienen te voldoen. En volgens de CSRD (en de bijbehorende ESRS) en de aanstaande CSDDD, moeten financiële instellingen die in scope zijn over materiële sociale thema's rapporteren, respectievelijk deze onderzoeken en adresseren in (een deel van) hun waardeketen.

Sociale thema's kunnen zelfstandig drijvers zijn van prudentiële risico's, maar ook verweven zijn met klimaat- en milieurisico's. Denk bijvoorbeeld aan de inzet van kinderarbeid bij het mijnen van mineralen voor de productie van zonnepanelen of batterijen. Bovendien kan deze winning onder bepaalde omstandigheden ook substantiële schade veroorzaken aan de lokale natuurlijke omgeving. Dit kan tot financiële risico's leiden voor financiële instellingen. Bijvoorbeeld als de bedrijven waarin zij beleggen door nieuwe wetgeving worden gedwongen om de productieprocessen aan te passen, met mogelijk hogere kosten, lagere winstgevendheid en lagere aandelenkoersen tot gevolg.

Over het algemeen is vooralsnog beperkt inzicht in de sociale risico's voor financiële instellingen en is het complex om kwantitatieve en science-based normen te stellen.²² Het is van belang dat instellingen zich bewust zijn van eventuele materiële sociale risico's (al dan niet in samenhang met klimaat- en milieurisico's) en dat zij ontwikkelingen volgen.²³

Beheersing van klimaat- en milieurisico's

Klimaat- en milieurisico's hebben specifieke kenmerken die van belang zijn bij de integrale beheersing van deze risico's. Klimaatverandering- en milieuaantasting hebben een systemisch karakter en kunnen leiden tot onvoorspelbare en disproportionele ecologische en economische gevolgen. Historische data zijn daarom dikwijls beperkt van waarde om de risico's in te schatten. Daarnaast hangt de materialisatie van de risico's samen met een onzeker tijdspad variërend van de korte tot de lange termijn, zijn de gevolgen verbonden aan deze risico's gekenmerkt door de enorme reikwijdte, en zijn zowel de kans dat een risico materialiseert als de reikwijdte van gevolgen afhankelijk van (beleid)actie op korte termijn. Klimaat- en milieurisico's zijn relatief nieuw in het financiële domein en nieuwe ontwikkelingen en inzichten volgen elkaar snel op.

²² Zie ook het [EU-rapport \(2022\)](#) over een mogelijke sociale taxonomie . Waar de uitstoot van broeikasgassen als een eenduidige indicator kan worden gebruikt om de bijdrage aan klimaatverandering kwantitatief weer te geven, zijn sociale risico's gebaseerd op normen en waarden die zijn uitgewerkt in principes en daardoor minder (natuur)wetenschappelijk in een vergelijkbare (kwantitatieve) indicator te duiden.
²³ Zie, als achtergrond, ook het [rapport \(2023\)](#) van de European Banking Authority over de rol van milieu- en sociale risico's in het prudentiële raamwerk.

Aandachtspunten voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's

In de sectorale tabs 'Wet- en regelgeving' is beschreven aan welke prudentiële wet- en regelgeving financiële instellingen binnen een sector moeten voldoen ter beheersing van klimaat- en milieurisico's. In dit hoofdstuk gaat DNB in algemene zin in op de belangrijkste aandachtsgebieden voor het bereiken van een integrale beheersing. Deze aandachtsgebieden zijn (1) bedrijfsmodel en de strategie, (2) governance, (3) risicobeheer en (4) informatievoorziening. Alvorens in te gaan op deze aandachtsgebieden geeft het hoofdstuk aandachtspunten voor de materialiteitsanalyse. Deze analyse is een belangrijk startpunt van de integratie van klimaat- en milieurisico's om vast te stellen welke risico's materieel zijn.

In de sectorspecifieke tabbladen worden per aandachtsgebied good practices geboden aan instellingen, als voorbeelden van, al dan niet bij een of meer instellingen geconstateerde, mogelijke toepassingen die naar oordeel van DNB goed invulling geven aan de verplichtingen uit wet- of regelgeving. De good practices zijn een suggestie of aanbeveling voor onder toezicht staande instellingen. Financiële instellingen zijn vrij om een andere toepassing te kiezen zolang ze voldoen aan de wet- en regelgeving, en dit gemotiveerd aan DNB kunnen aantonen.

Aangezien de sectorale wet- en regelgeving op onderdelen verschilt, kunnen sommige aandachtspunten voor een specifieke sector een wettelijke verplichting bevatten en/of op een voorgeschreven manier ingevuld moeten worden. Deze wettelijke verplichtingen zijn altijd leidend.

Aandachtspunten materialiteitsanalyse	13
Aandachtsgebied 1: Bedrijfsmodel en strategie	14
Aandachtsgebied 2: Governance	15
Aandachtsgebied 3: Risicobeheer	17
Aandachtsgebied 4: Informatievoorziening	20

Box 3 Aandachtspunten materialiteitsanalyse²⁴

Financiële instellingen dienen risico's adequaat te beheersen. Dat geldt eveneens voor materiële klimaat- en milieurisico's. Of klimaat- en milieurisico's materieel zijn voor de instelling kan worden vastgesteld aan de hand van een materialiteitsanalyse.

Voor het uitvoeren van een dergelijke materialiteitsanalyse gelden de volgende aandachtspunten:

1. **Onderscheid tussen fysieke en transitierisicofactoren**

Voorbeelden van fysieke risicofactoren zijn droogte, overstromingen, biodiversiteitsverlies en waterstress. Transitierisicofactoren zijn onder meer beleid, technologie en marktsentiment.

2. **Doorwerking op de verschillende prudentiële risicogebieden**

Hierbij wordt geïdentificeerd hoe bovenstaande fysieke en transitierisicofactoren impact (kunnen) hebben op de risicodomeinen die de instelling gebruikt, zoals krediet-, markt-, liquiditeit-, operationeel/reputatie-, bedrijfsmodel en strategisch risico (zie tabblad 'Klimaat- en milieurisico's' voor toelichting op de doorwerking van klimaat- en milieurisico's op prudentiële risicocategorieën).

3. **Verschillende tijdshorizonten**

Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt naar de korte (0-5 jaar), middellange (5-10 jaar) en lange (>10 jaar) termijn.

4. **Kwalitatieve en kwantitatieve analysemethodes**

Voorbeelden van kwantitatieve methodes zijn blootstellings- en/of concentratieanalyse, scenarioanalyse, gevoeligheidsanalyse, 'portfolio alignment assessment' en ratings of klimaatscores van externe dataproviders. Kwalitatieve methodes zijn bijvoorbeeld een 'heat map' en kwalitatieve scenarioanalyse.

5. **Materialiteitsbeoordeling**

Door informatie over kans en impact voor verschillende tijdshorizonten te combineren kan de materialiteit beoordeeld worden. Deze beoordeling is instellingspecifiek en hangt af van de kenmerken van het bedrijfsmodel, de operationele omgeving en het risicoprofiel van de instelling. Het is van belang dat instellingen de uitkomsten van deze analyse vastleggen. Daarmee kan de instelling een toelichting geven als klimaat- en milieurisico's niet materieel blijken te zijn.

²⁴ De materialiteitsanalyse in deze Gids focust op financiële materialiteit. Dit is één kant van de dubbele materialiteitsanalyse die onder de CSRD wordt verlangd. Instellingen kunnen de vereisten uit de CSRD gebruiken als additionele handvatten voor de (financiële) materialiteitsanalyse. De AFM heeft, als toezichthouder op de CSRD, navigatiepunten gepubliceerd voor het uitvoeren van de [CSRD dubbele materialiteitsanalyse](#).

Aandachtsgebied 1: Bedrijfsmodel en strategie

De mogelijke impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en het bedrijfsmodel in kaart brengen

Instellingen moeten rekening houden met alle materiële klimaat- en milieurisico's waaraan het bedrijfsmodel kan blootstaan. Deze risico's kunnen onder meer voortkomen uit ontwikkelingen in de bedrijfsomgeving. Klimaatverandering en milieuaantasting kunnen deze omgeving beïnvloeden en risico's vormen die het bedrijfsmodel raken. Zo kan een verhoogd overstromingsrisico het vestigingsklimaat van een regio minder aantrekkelijk maken. Een instelling die afhankelijk is van inkomsten uit deze regio krijgt op termijn mogelijk te maken met een lager verdienvermogen. Tegelijkertijd kunnen klimaatverandering en milieuaantasting kansen bieden die het verdienvermogen van de instelling kunnen bestendigen. Aan de hand van een materialiteitsanalyse wordt bepaald welke risico's uit de omgevingsanalyse een materieel risico vormen (zie box 3 voor aandachtspunten voor de materialiteitsanalyse).

Een fijnmazig en langetermijnperspectief hanteren bij de inventarisatie van risico's (en kansen)

Een goede manier om de risico's (of kansen) voor het bedrijfsmodel in beeld te brengen is deze te inventariseren op het niveau van sectoren, geografische gebieden en diensten waarin de instelling actief is of actief wil worden, en daarbij aan te geven op welke termijn deze risico's zich waarschijnlijk materialiseren. Sommige klimaat- en milieurisico's kunnen zich voordoen binnen de reguliere planningscyclus, zoals reputatie-effecten of extreme weersomstandigheden. Andere risico's, zoals technologische doorbraken, kunnen op langere termijn spelen en het bedrijfsmodel beïnvloeden.

Klimaat- en milieurisico's betrekken in de formulering en uitvoering van de strategie

Materiële klimaat- en milieurisico's kunnen de doeltreffendheid van de bestaande en toekomstige strategie raken. Om dit te onderzoeken, zijn vooruitblikkende instrumenten, zoals stresstesten en scenarioanalyses behulpzaam. Materiële risico's die uit de analyses voortvloeien worden meegenomen in het formuleren of actualiseren van de strategie.

Prestatie-indicatoren vaststellen

Prestatie- en risico-indicatoren zijn nuttig voor het uitvoeren en monitoren van de strategische doelen omtrent klimaat- en milieurisico's. De indicatoren bieden de mogelijkheid om in de uitvoering van de strategie bij te sturen en acties te ondernemen. Afhankelijk van de activiteiten en materialiteit, kunnen specifieke indicatoren worden opgesteld voor de relevante onderdelen van de instelling en portefeuilles. Denk bijvoorbeeld aan indicatoren als de CO₂-voetafdruk van de organisatie of het aandeel duurzame activa in het strategische beleggingsbeleid. Transitie- en actieplannen die door financiële instellingen zijn opgesteld, onder andere in het licht van het Klimaatcommitment, beschrijven deze indicatoren en de instrumenten om de doelstellingen te behalen.²⁵

²⁵ Zie ook de [Derde Voortgangsrapportage Klimaatcommitment Financiële Sector 2023](#). Deze rapportage monitort de strategie en voortgang rondom klimaat en milieu van de instellingen die in 2019 het Klimaatcommitment hebben ondertekend.

Aandachtsgebied 2: Governance

Beleidsbepalers²⁶

Klimaat- en milieurisico's verankeren in de governance en in de beleidskaders

Het is van belang dat de beleidsbepalers, als top van de instelling, klimaat- en milieurisico's verankeren in de governance, strategie, risicobereidheid en het risicobeheerkader. Aangezien deze risico's de instelling op meerdere manieren kunnen raken is een integrale verankering binnen zowel de corporate governance als de interne sleutelfuncties belangrijk. Op deze manier zorgen zij ervoor dat deze risico's voldoende aandacht krijgen binnen de organisatie en dat hier adequaat op kan worden ingespeeld. Ook bevorderen zij hiermee een cultuur van waarden, normen en gedrag die bijdraagt aan een bewuste afweging van klimaat- en milieurisico's.

Verantwoordelijkheden voor klimaat- en milieurisico's beleggen binnen de eigen beleidsbepalende gremia

Door taken en verantwoordelijkheden voor klimaat- en milieurisico's in de eigen beleidsbepalende gremia te beleggen wordt het belang van dit thema benadrukt en kan commitment vanuit 'de top' voor klimaat- en milieurisico's worden getoond. Voor een adequate inbedding van klimaat- en milieurisico's kan worden gezien welke structuur, werkwijze en/of onderlinge taakverdeling binnen de eigen gremia passend is. Hierbij zijn verschillende opties mogelijk, waaronder het instellen van een specifieke bestuurs- of RvC-commissie voor klimaat- en milieurisico's.

Voldoende geschiktheid borgen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's

Om de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's te kunnen beoordelen en hier evenwichtige besluiten over te kunnen nemen, is het belangrijk dat beleidsbepalers voldoende kennis, ervaring en vaardigheden hebben op dit gebied. Bij het beoordelen van de geschiktheid van beleidsbepalers en andere functionarissen waarvoor DNB een geschiktheidstoets uitvoert, besteedt DNB hier ook expliciet aandacht aan.²⁷ Vanwege het relatief nieuwe karakter, de complexiteit en veelzijdigheid van deze risico's is het hebben van voldoende kennis, ervaring en vaardigheden op dit gebied in het bijzonder van belang. Omdat ontwikkelingen op dit terrein snel gaan, zoals rondom nieuwe wetgeving, is daarbij aan te raden om structurele aandacht aan geschiktheid ten aanzien van klimaat- en milieurisico's te besteden.

Organisatie

Verantwoordelijkheden en middelen voor klimaat- en milieurisicobeheer toewijzen binnen de organisatiestructuur

Door taken en verantwoordelijkheden expliciet toe te kennen en evenwichtig te verdelen over functies, kunnen goed geïnformeerde besluiten worden genomen over klimaat- en milieurisico's. De aard van deze risico's vraagt dat in de besluitvorming rekening wordt gehouden met grote onzekerheden over timing en impact van klimaatverandering en milieuaantasting. Hierdoor is het extra belangrijk dat de input van de relevante functies betrokken bij de beheersing van klimaat- en milieurisico's wordt meegenomen. Voor het adequaat functioneren van de functies is het van belang dat zij over voldoende financiële en personele middelen beschikken, inclusief de vereiste kennis en vaardigheden. Aangezien ontwikkelingen op dit gebied snel gaan is het goed als op regelmatige basis wordt geëvalueerd

²⁶ Met het begrip beleidsbepalers in deze Gids bedoelen we in ieder geval leden van het hoogste uitvoerend orgaan (het bestuur, de raad van bestuur of directie) en het toezichthoudend orgaan (de raad van commissarissen of de raad van toezicht) van de instelling, voor zover van toepassing.

²⁷ In de sectortabs wordt dit nader toegelicht. Zie ook: [Klimaatrisico's onderdeel van persontoetsingen | De Nederlandsche Bank](#).

of de middelen, deskundigheid en vaardigheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's adequaat zijn.

Beloningsbeleid en beloningspraktijken in lijn brengen met de strategie en beheersing van klimaat- en milieurisico's

Door het beloningsbeleid en de beloningspraktijken aan te sluiten op de strategie, (langetermijn)doelen en risicobereidheid van de instelling, wordt gedrag gestimuleerd dat kan bijdragen aan het realiseren van klimaat- en milieudoelstellingen van de instelling. Denk bijvoorbeeld aan de naleving van de eigen klimaat- of voetafdrukdoelen die de instelling is aangegaan. Realisatie van dergelijke doelen vraagt in de regel om een in- of uitgroei-pad van meerdere jaren.

Good practices sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraars

Beleggingsondernemingen
en -instellingen

Aandachtsgebied 3: Risicobeheer

Klimaat- en milieurisico's meewegen in de risicobereidheid

Voor de blootstelling aan risico's nu en in de toekomst, wordt een risicobereidheid geformuleerd en worden gerichte maatregelen getroffen. De risicobereidheid vormt het startpunt van de inrichting van de risico-beheercyclus. Door in de risicobereidheid alle (materiële) risico's mee te wegen, wordt aangeduid welke klimaat- en milieurisico's acceptabel zijn om strategische doelen te realiseren en welke niet. Een voorbeeld is een risicotolerantie op marktrisico dat wordt veroorzaakt door waardevermindering van activa vanwege strenger klimaatbeleid. Vooral vanwege het nieuwe en dynamische karakter van klimaat- en milieurisico's en de wet- en regelgeving daaromtrent, is het goed de risicobereidheid regelmatig te evalueren.

Klimaat- en milieurisico's integreren in de bestaande risicobeheercyclus

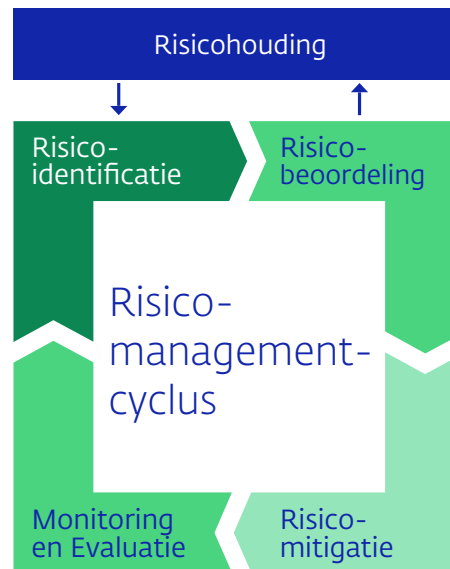
Door klimaat- en milieurisico's op te nemen in de bestaande beheercyclus (zie figuur 2) wordt structurele aandacht voor deze risico's geborgd. In deze cyclus wordt de blootstelling aan de relevante risico's in het licht van de vastgestelde risicobereidheid geïdentificeerd, beoordeeld, gemitigeerd, gemonitord en geëvalueerd. De beheersing conform deze stappen in de beheercyclus is schriftelijk aan te tonen in beleid, managementinformatie en risicorapporten. De identificatie en beoordeling is gebaseerd op de wettelijk verplichte risicobeoordelingen van financiële instellingen.²⁸

Een integraal beeld vormen van de klimaat- en milieurisico's in de identificatiefase

In de identificatiefase wordt een integraal beeld gevormd van de klimaat- en milieurisico's die van invloed zijn op het eerdergenoemde bedrijfsmodel en de strategie en veelal op (middel)lange termijn spelen, maar ook hoe deze risico's op korte termijn de huidige balans en organisatie raken. Een integraal beeld van klimaat- en milieurisico's in de identificatiefase houdt

rekening met de verschillende kenmerken van deze risico's, onder meer dat deze door zowel fysieke factoren als transitiefactoren gedreven kunnen worden. Daarnaast wordt meegenomen dat klimaat- en milieurisico's samenhangen en elkaar kunnen versterken of juist tegenwerken.

Figuur 2 Risicomanagementcyclus

Ook wordt geïdentificeerd in hoeverre klimaat- en milieurisico's meerdere (niet-)financiële risicocategorieën tegelijkertijd kunnen beïnvloeden en of het effect op één categorie kan doorwerken in andere categorieën.

²⁸ De *Own Risk and Solvency Assessment* (ORSA) in de verzekeringssector, de *Eigen Risico Beoordeling* (ERB) in de pensioensector en de *Internal Capital and Liquidity Adequacy & Risk Assessment Process* (ICAAP en ILAAP) voor beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen en icbe's, voorzover zij beleggingsdiensten verlenen.

Scenarioanalyses en stresstesten gebruiken voor de inschatting van de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's

Scenarioanalyses en stresstesten zijn nuttige instrumenten gegeven de onzekerheden en complexiteiten die samenhangen met klimaat- en milieurisico's op zowel de korte als de lange termijn. Voor de kortere reguliere planningstermijn worden deze instrumenten ingezet om de impact van deze risico's op het (vereiste) kapitaal in kaart te brengen. 'Business impact'-analyses en 'business continuity'-testen helpen om de weerbaarheid van kritieke operationele processen te testen als gevolg van klimaat- en milieurisico's. Langere termijn scenarioanalyses zijn vooral nuttig om de bestendigheid van het bedrijfsmodel te toetsen. Box 4 geeft een verdere toelichting op scenarioanalyses.

Passende risicotoleranties en indicatoren vaststellen voor het meten en beoordelen van klimaat- en milieurisico's

Gegeven de risicobereidheid, kunnen bijvoorbeeld toleranties worden vastgesteld op blootstellingen aan sectoren of geografische gebieden die in hoge mate gevoelig zijn voor klimaat- en milieurisico's en daarmee een bron zijn van markt- of tegenpartijrisico's. Voor de bewaking van de risicobereidheid is het belangrijk dat toleranties helder zijn gedefinieerd en waar mogelijk meetbaar zijn aan de hand van indicatoren. Om een compleet beeld van het risico te vormen, kan het nodig zijn meerdere indicatoren voor één risico te definiëren. Dit kunnen bijvoorbeeld indicatoren zijn die ontleend zijn aan bepaalde concentratierisico's op beleggingen en leningen of indicatoren die de potentiële impact weergeven van fysieke risico's op uitbestedingen. Waar kwantitatieve data ontbreken, kan gebruikgemaakt worden van kwalitatieve indicatoren op basis van *expert judgement*. Per risico-indicator kan met kans- en impactanalyses worden beoordeeld of het geïdentificeerde risiconiveau binnen de risicotolerantie en daarmee de risicobereidheid valt.

Box 4 Aandachtspunten opstellen en uitvoeren van scenarioanalyses²⁹

Fase	Actie	Toelichting
1	Bepaal doel	Inzicht in risico's op de lange termijn voor het bedrijfsmodel of op korte termijn financiële risico's. Input voor risicobeheer of voor strategische beleidsdiscussies.
2	Kies scenario's	Soort (hangt af van doel): kwalitatief of kwantitatief, trend, exploratief of stress. Aantal: 2 of meer, waaronder een scenario in lijn met het beperken van de opwarming tot 1,5 graden voor transitierisico's en een scenario met grote emissies voor fysieke risico's.
3	Assumpties, grootte en parameters	Assumpties: eigen of aansluiten bij erkende derde partijen (NGFS, KNMI, IEA, e.a.). Grootte: keuze voor emissies, temperatuurstijging. Parameters: type transitie (ordelijke en tijdige, wanordelijke of geen transitie). Neem prudente aannames bij een stressscenario.
4	Tijdshorizon	Korte (bijvoorbeeld, tot 5 jaar) en middellange (5 tot 10 jaar) horizon voor financiële risico's en impact op soliditeit van de instelling. Lange horizon (>10 jaar) voor kwalitatieve inschattingen voor impact op bedrijfsomgeving en bedrijfsmodel.
5	Methode en werkwijze	Methode: rekenmodel of verhaallijn achter de scenario's. Werkwijze: betrekken stakeholders, workshops met experts.

²⁹ De CSRD bevat specifieke rapportagestandaarden voor het gebruik van scenario's. Ook instellingen die niet onder de CSRD vallen, kunnen deze gebruiken bij het opstellen en uitvoeren van scenarioanalyses.

Klimaat- en milieurisico's beheersen die buiten de risicotolerantie vallen

Als de potentiële impact van klimaat- en milieurisico's buiten de vastgestelde risicotolerantie valt is het van belang aan te geven hoe deze risico's op een vastgestelde termijn worden gemitigeerd. Zo kan een instelling de CO₂-voetafdruk verlagen of kiezen voor beleggen in bedrijven die investeren in hernieuwbare energie. Het is goed om de effectiviteit van de ingezette mitigatie-instrumenten te evalueren, dit waar mogelijk meetbaar te maken en te monitoren. Waar maatregelen naar verwachting niet toereikend zijn om het risicoprofiel in lijn te brengen met de risicobereidheid, worden passende vervolgstappen gedefinieerd.

De blootstelling aan klimaat- en milieurisico's monitoren en periodiek rapporteren

Door klimaat- en milieurisico's te monitoren aan de hand van de vastgestelde risico-indicatoren, kunnen deze risico's en de ontwikkeling daarvan in beeld worden gehouden. Voor instellingen die zich hebben gecommitteerd aan bepaalde klimaatdoelen of -allianties is het van belang dat zij de voortgang van deze toezeggingen monitoren om geloofwaardig te blijven en reputatierisico's te vermijden. De risicorapportage helpt het beleidsbepalende orgaan om weloverwogen besluiten te nemen over de beheersing van materiële klimaat- en milieurisico's.

De beheercyclus voor klimaat- en milieurisico's frequent evalueren

Ontwikkelingen gaan snel op het gebied van klimaat- en milieurisico's. Er is steeds meer kennis en inzicht over de risico's en de modellering ervan, de dekking van de data neemt toe en er komt steeds meer wetgeving. Een frequente evaluatie van de beheercyclus voor klimaat- en milieurisico's is daarom van belang. In deze evaluatie kunnen vragen rijzen als: Is de lijst met geïdentificeerde risico's nog compleet? Is de materialiteitsinschatting van de risico's nog juist? Wordt de impact van de risico's goed gemeten? Zijn de mitigerende maatregelen effectief? Door een beoogd volwassenheidsniveau vast te stellen kan worden geïnventariseerd welke stappen in de toekomst nog nodig zijn om de risicobeheercyclus te verbeteren.

Good practices sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraars

Beleggingsondernemingen
en -instellingen

Aandachtsgebied 4: Informatievoorziening

Taakverdeling AFM en DNB

Informatievoorziening is een gedeeld toezichtsterrein met de AFM. De AFM houdt onder meer toezicht of de informatieverstrekking voldoet aan wettelijke verplichtingen zoals voortkomend uit de SFDR en CSRD. Ook ziet zij erop toe dat de publieke informatie correct, duidelijk en niet misleidend is. DNB focust op de prudentiële rapportages en de prudentiële implicaties van de externe verslaggeving, zoals reputatierisico's als gevolg van onvoldoende of inadequate informatieverschaffing. Adequate data en -infrastructuur zijn onmisbaar voor betekenisvolle rapportages en nemen zowel AFM als DNB daarom ook mee in het toezicht. Onderstaande aandachtspunten beschrijven naar welke onderdelen DNB kijkt in haar toezicht op informatievoorziening.

Meer informatie over het AFM-toezicht op informatievoorziening over duurzaamheid is te vinden op [Duurzaamheid \(afm.nl\)](https://www.afm.nl/duurzaamheid)

Adequate data-infrastructuur inrichten voor interne en externe rapportage van klimaat- en milieurisico's

Een adequate data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's helpt bij het in kaart brengen van deze risico's. Voor een goede inbedding en integrale benadering is het belangrijk om de verzamelde data over klimaat- en milieurisico's te koppelen aan bestaande modellen en processen. Een belangrijk onderdeel van die infrastructuur is het vaststellen van de data-behoefte, die mede afhankelijk is van het bedrijfsmodel, de strategie en doelstellingen en de omvang van de instelling. Deze data kan input zijn voor interne rapportages om te sturen op strategische besluiten, maar ook voor

externe rapportages zoals het jaarverslag en de prudentiële rapportages. DNB onderkent dat data en methodologieën om klimaat- en milieurisico's in beeld te brengen nog volop in ontwikkeling en soms nog onvolledig zijn. Met beleid en controleprocessen op de juistheid en volledigheid kan de datakwaliteit worden ondersteund.³⁰ En door op best effort wijze te werk te gaan en de ontwikkelingen bij te houden, kan de data-infrastructuur naar een steeds volwassener niveau worden gebracht.

Aandacht besteden aan rapportagestandaarden op het gebied van duurzaamheid bij het bepalen van de databehoefte

Bij het bepalen van de databehoefte zijn de wettelijke vereisten voor de prudentiële rapportages een goed startpunt. Daarnaast zijn er diverse initiatieven om transparantie in de financiële sector op het gebied van duurzaamheid te vergroten, zoals de SFDR en CSRD³¹, die een rol zullen spelen bij het bepalen van de databehoefte. Ook als instellingen zelf niet onder deze rapportageverplichtingen vallen, kan het nuttig zijn om deze Europese rapportagestandaarden te gebruiken bij het bepalen van de databehoefte.

Betekenisvolle informatie verstrekken over materiële klimaat- en milieurisico's in het kader van de prudentiële informatieverschaffing

Door informatie over materiële klimaat- en milieurisico's te verstrekken wordt inzicht voor toezichthouders en marktdeelnemers vergroot in het risicoprofiel en de weerbaarheid van financiële instellingen. In haar informatieverschaffingsbeleid kan de instelling onder meer de overwegingen opnemen die ten grondslag liggen aan het beoordelen van de materialiteit van klimaat- en milieurisico's, evenals de frequentie van de informatie en wijze van openbaarmaking. Bij het opstellen van de prudentiële rapportages is het belangrijk om een volledig beeld te schetsen van de materiële klimaat- en milieurisico's. Door de gehanteerde methodologieën, definities en criteria te vermelden kan beter worden begrepen hoe tot de gepresenteerde cijfers, maatstaven en doelstellingen is gekomen.

³⁰ Zie ook de recente AFM-verkenning naar het gebruik van ESG data door Asset Managers: [Risicobeheersing gebruik ESG-data](#).

³¹ Zie *Wetgeving/Niet-prudentiële wetgeving* voor een verdere toelichting op de SFDR en CSRD.

Ook bieden de *key performance indicators* (KPI's) en *key risk indicators* (KRI's) die worden gebruikt in het risicobeheer en formulering van de strategie, samen met de actuele prestatie op deze indicatoren, waardevolle inzichten in de prestaties en risico's van instellingen. Als klimaat- en milieurisico's als immaterieel worden beschouwd, is het goed om de kwalitatieve en kwantitatieve informatie te documenteren. Aangezien zowel de informatieverschaffingskaders als de behoeftes van de gebruikers zich snel ontwikkelen, is het aan te bevelen om regelmatig te evalueren in hoeverre aanvullingen nodig zijn om in de rapportage een goed beeld te geven van het risicoprofiel ten aanzien van klimaat- en milieurisico's.

Indien een vrijwillig commitment is aangegaan: accurate en gesubstantieerde informatie over de commitments verstrekken

DNB houdt geen toezicht op de inrichting en voortgang van vrijwillige commitments. Wel zijn deze plannen van instellingen relevant voor DNB als prudentieel toezichthouder vanuit risicoperspectief.³² Een grote groep financiële instellingen heeft zich vrijwillig verbonden aan het realiseren van (inter)nationale klimaat- en milieudoelstellingen en heeft hiervoor actie- en transitieplannen opgesteld. Het is belangrijk dat instellingen hier accuraat en transparant over communiceren om (de schijn van) *greenwashing* te voorkomen. Een instelling die in verband wordt gebracht met *greenwashing* loopt namelijk een verhoogd risico op reputatieschade en juridische procedures, hetgeen ook tot prudentiële risico's kan leiden.³³ Als een instelling zich committeert aan bepaalde beleidsdoelen, is het van belang om voldoende duidelijkheid te geven over zaken als de langetermijndoelstellingen en tussentijdse mijlpalen, de concrete strategieën om deze doelen te behalen en de bijbehorende governance. Ook de geselecteerde portefeuilles en/of activiteiten en redenen waarom andere portefeuilles en activiteiten als irrelevant beschouwd worden zijn waardevol om toe te lichten. Het is eveneens aan te bevelen om een realistisch beeld te schetsen van de afhankelijkheid van andere partijen bij het realiseren van doelstellingen, evenals de risico's die bestaan als deze doelstellingen niet worden behaald. Regelmatig inzicht krijgen in de gemaakte voortgang ten aanzien van de gestelde doelen helpt om te bepalen waar eventuele bijsturing nodig is.

³² Uitvoering van de plannen draagt eraan bij dat de instellingen klimaatrisico's beheersen en hun bedrijfsmodel waar nodig aanpassen in anticipatie op de transitie. De plannen bieden daarbij informatie in aanvulling op reguliere toezichtinformatie. Daarnaast spelen instellingen met de plannen in op de toenemende maatschappelijke aandacht voor de impact die zij via hun beleggingen en bezittingen op het milieu hebben. Daarbij kan onvoldoende voortgang reputatie- en juridische risico's juist vergroten. Zie ook de [DNB analyse van de klimaatactieplannen van financiële instellingen](#).

³³ Zie ook het [eindrapport en advies van EIOPA aan de Europese Commissie over het voorkomen van greenwashing en het NGFS report 'Climate-related litigation' \(2023\)](#).

Sectoren

Pensioenfondsen

Wettelijk kader pensioenfondsen	24
Doorwerking klimaat- en milieurisico's pensioenfondsen	26
Good practices beheersing klimaat- en milieurisico's pensioenfondsen	27
1. Bedrijfsmodel en strategie	27
2. Governance	30
3. Risicobeheer	33
4. Informatievoorziening	45
5. Good practice stappenplan	51

Wettelijk kader pensioenfondsen

Hieronder licht DNB het juridisch kader met betrekking tot beheersing van klimaat- en milieurisico's bij pensioenfondsen toe.³⁴ Naast de Wet op het financieel toezicht (Wft), zijn voor pensioenfondsen de Pensioenwet (Pw), Wet verplichte beroepspensioenregeling (Wvb) en Financieel Toetsingskader relevant. DNB zet uiteen welke vereisten er gelden met betrekking tot (i) risicomanagement, (ii) governance en (iii) prudentiële verslaggeving.

Risicomanagement

In het kader van een beheerste en integere bedrijfsvoering dienen pensioenfondsen een schriftelijk beleid vast te stellen ten aanzien van de beheersing van te lopen risico's en zorg te dragen voor de uitvoering van dat beleid. Daarnaast moeten pensioenfondsen op zowel individueel als geaggregeerd niveau schriftelijk strategieën, processen en rapportage-procedures vaststellen om deze risico's te onderkennen, meten, bewaken, beheren en hierover te rapporteren). Onder deze risico's vallen onder meer de risico's die verband houden met milieu en klimaat met betrekking tot de beleggingsportefeuille en het beheer daarvan. In het kader van het risicobeheer voert een pensioenfonds ten minste elke drie jaar een eigenrisicobeoordeling uit die schriftelijk wordt vastgelegd. In de eigenrisicobeoordeling dienen ook nieuwe en opkomende risico's te worden meegenomen, waaronder risico's die met klimaatverandering, het gebruik van hulpbronnen en het milieu verband houden en risico's in verband met de waardevermindering van activa als gevolg van veranderde regelgeving.

Overige governancevereisten

Een pensioenfonds moet zijn organisatie zo inrichten dat een goed bestuur gewaarborgd is. Principes die gelden voor een goed pensioenfondsbestuur zijn opgenomen in de Code Pensioenfondsen 2024, opgesteld door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. Onder deze principes valt aandacht hebben voor duurzaamheid, wat inhoudt dat pensioenfondsen een beleggings-beleid moeten hebben waarvan onder meer milieu en klimaatfactoren een uitdrukkelijk en kenbaar onderdeel zijn. Daarbij moet rekening gehouden worden met de voorkeuren en belangen van de belanghebbenden. Ook moet het pensioenfonds proportioneel rekening houden met de mogelijke lange-termijneffecten op het milieu en de effecten van duurzaamheidsrisico's op beleggingsbeslissingen. Over de naleving van deze principes doet het pensioen-fonds mededelingen in het bestuursverslag. Het beleid van een pensioenfonds dient bepaald te worden door personen die geschikt zijn voor deze functie. Hetzelfde geldt voor de risicobeheerfunctie van een pensioenfonds. De geschiktheid van de dagelijks beleidsbepalers en risicobeheerfunctie wordt getoetst met betrekking tot onder meer de integere en beheerste bedrijfsvoering. Het risicomanagement, waaronder ook de risico's die verband houden met milieu en klimaat, wordt meegewogen in de beslissing omtrent geschiktheid. Ook dienen bovengenoemde personen geschikt te zijn met betrekking tot 'bestuur, organisatie en communicatie'. Het 'zicht hebben op en sturing geven aan langetermijnwaardecreatie' valt hieronder. In de toelichting op de Beleidsregel geschiktheid 2012 wordt uitgelegd dat er in het leiding-gevend orgaan voldoende kennis en ervaring aanwezig dient te zijn over de effecten van klimaatveranderingen en de voor de financiële sector relevante duurzaamheidsregelgeving. Bij de geschiktheidstoetsing houdt DNB rekening met de specifieke functie, de aard, omvang, complexiteit en het risicoprofiel van het pensioenfonds en de samenstelling en het functioneren van het collectief.

³⁴ DNB licht alleen de wettelijke bepalingen toe waar zij toezicht op houdt vanuit het prudentiële toezicht. Bepalingen waar DNB toezicht op houdt vanuit het integriteitstoezicht of waar de AFM toezicht op houdt, blijven buiten beschouwing.

Prudentiële verslaggeving

Een pensioenfonds moet een actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn) vaststellen. De abtn maakt het actuariële en bedrijfstechnische beleid transparant en maakt het algeheel functioneren van het pensioenfonds inzichtelijk. In de verklaring inzake beleggingsbeginselen die onderdeel uitmaakt van de abtn, wordt opgenomen op welke wijze rekening gehouden wordt met milieu en klimaat in het beleggingsbeleid. In het bestuursverslag wordt door pensioenfondsen vermeld op welke wijze met milieu en klimaat rekening wordt gehouden in het beleggingsbeleid). De staten bevatten een specificatie van de beleggingen met betrekking tot ESG-kenmerken.

Overzicht wet- en regelgeving en beleidsuitingen

De volgende wet- en regelgeving is met name relevant:

- Art. 143 Pw c.q. art. 138 Wvb jo. art. 18 lid 1, 2 en 3 sub g Besluit financieel toetsingskader.
- Art. 143 Pw c.q. art. 138 Wvb jo. art. 18b lid 1 en lid 2 sub h Besluit financieel toetsingskader.
- Art. 33 Pw c.q. art. 42 Wvb jo. art. 11 Besluit uitvoering Pw en Wvb
- Art. 106, eerste en derde lid Pw c.q. art. 110c, eerste en derde lid Wvb jo. Beleidsregel geschiktheid 2012.
- Art. 145 lid 1 Pw c.q. art. 140 lid 1 Wvb jo. art. 29a Besluit financieel toetsingskader.
- Art. 135 lid 1 en 4 Pw c.q. art. 130 lid 1 en 4 Wvb
- Art. 203 lid 3 en 4 Pw c.q. art. 197 lid 3 en 4 Wvb jo. art. 30 lid 1 sub c onder 5 Besluit financieel toetsingskader
- [Code Pensioenfondsen 2024](#)

De volgende overige beleidsuitingen zijn met name relevant:

- [Beleidsregel geschiktheid 2012](#)
- [Managing sustainability risks - EIOPA](#)

[Terug naar hoofdtekst](#)

Doorwerking klimaat- en milieurisico's pensioenfondsen

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet-)financiële risicogebieden van een pensioenfonds. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van het pensioenfonds. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van een pensioenfonds (niet limitatief)

Risicokanaal	Marktrisico	Reputatierisico
Fysiek	Schade aan eigendom en activa op locaties met hoog risico. Langdurige droogte en overstromingen kunnen resulteren in waardeverlies van beleggingen en kunnen de volatiliteit verhogen van bijvoorbeeld de vastgoedmarkt.	Het financieren van bedrijven met een schadelijk effect voor het welzijn van mensen en gemeenschappen kan leiden tot reputatierisico's, bijvoorbeeld als er geïnvesteerd is in sectoren of bedrijven die zich betrokken zijn bij mensenrechtencontroverses. Berichtgeving hierover kan ertoe leiden dat het pensioenfonds wordt geconfronteerd met onrust onder deelnemers. Ook kunnen rechtszaken en/of het niet naleven van het eigen beleid en getekende commitments een extra bron van risico vormen.
Transitie	Afschrijving van activa van CO ₂ -intensieve ondernemingen door beleidsmaatregelen zoals CO ₂ -tax/ negatieve impact op verdienmodel; van bedrijven door substitutie producten (bv auto-industrie). Wijzigingen in klimaat- en milieubeleid, disruptieve technologieën en veranderend marksentiment kunnen leiden tot <i>stranded assets</i> bij CO ₂ -intensieve industrieën en andere ontrust op de financiële markten.	Deelnemersvoorkeuren veranderen, deelnemers willen niet beleggen in fossiele energie of CO ₂ -intensieve sectoren.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Good practices beheersing klimaat- en milieurisico's pensioenfondsen

De good practices zijn praktijkvoorbeelden die in de ogen van DNB een goed voorbeeld zijn van een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's. Deze dienen ter inspiratie hoe instellingen invulling kunnen geven aan de cross-sectorale aandachtspunten. De good practices zijn georganiseerd naar de eerdergenoemde aandachtsgebieden. Om instellingen op weg te helpen die zich in de beginfase bevinden van de verankering van klimaat- en milieurisico's in hun kernprocessen wordt afgesloten met een voorbeeld van een stapsgewijze implementatie van deze risico's in de organisatie.

1. Bedrijfsmodel en strategie

Good practice: de impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en het bedrijfsmodel in kaart brengen

Een pensioenfondsbestuur ('bestuur') wil de impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en bedrijfsmodel weten omdat het deze impact moet betrekken in zijn strategisch beleggingsbeleid en risicomanagementcyclus. Het bestuur voert eerst een omgevingsanalyse uit, waarbij het kijkt naar aankomende wet- en regelgeving, uitspraken van de rechter, Europese duurzaamheidsdoelen en initiatieven, wensen van stakeholders en de bewegingen die andere pensioenfondsen maken op duurzaamheidsvlak. Daarnaast voert het bestuur een materialiteitsanalyse uit ten aanzien van duurzaamheidsrisico's. Hiervoor analyseert het bestuur op de korte en (middel)lange termijn zowel de fysieke gevolgen van onder andere klimaatverandering, ontbossing en biodiversiteitsverlies op de beleggingen, alsook de transitierisico's die ontstaan door beleid om dat tegen te

gaan. De beleggingen worden voldoende fijnmazig uitgesplitst naar sectoren zodat een voldoende nauwkeurige en relevante impactanalyse kan worden gemaakt. Ook maakt het pensioenfonds gebruik van locatiedata voor de analyse van fysieke natuurgerelateerde risico's, waaronder biodiversiteitsverlies. Het bestuur kijkt tevens naar de kansen om te beleggen in sectoren die bijvoorbeeld investeren in nieuwe technologie.

Naast de impact die klimaat- en milieurisico's hebben op de beleggingen op de balans, onderzoekt het bestuur ook welke risico's de beleggingen juist creëren voor het klimaat en milieu: 'dubbele materialiteit'. Het bestuur wil graag zijn steentje bijdragen aan de transitie naar een klimaatneutrale wereld waarin tevens aandacht is voor natuur en de sociale aspecten van het ondernemen. Bovendien kan de toegenomen aandacht van deelnemers en de maatschappij voor deze risico's leiden tot reputatierisico's of rechtszaken over het gevoerde beleggingsbeleid. Het fonds is zich ervan bewust dat ook het niet naleven van het eigen beleid en getekende commitments – zoals het Klimaatcommitment van de Nederlandse financiële sector dat het fonds heeft ondertekend – een extra bron van risico zou kunnen zijn. Als het bestuur de ondertekende commitments niet nakomt leidt dat mogelijk tot een verlies aan draagvlak onder de deelnemers en daarmee tot extra reputatie- en juridisch risico.

Tot slot heeft het bestuur oog voor mogelijke dilemma's die bij een brede impactanalyse boven kunnen komen. Een belegging met een positieve impact op de CO₂-reductie kan tegelijkertijd een onwenselijke negatieve impact hebben op bijvoorbeeld sociale aspecten, met reputatierisico's tot gevolg.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door de risico's waaraan het fonds en de door het fonds uitgevoerde pensioenregelingen zijn of kunnen worden blootgesteld te onderkennen, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het bestuur de impact van klimaat- en milieurisico's onderzoekt met een bredere scope en een langere horizon dan in de reguliere risicoanalyse. Veel klimaat- en milieurisico's laten zich pas gelden op langere termijn.
- het bestuur de beleggingsportefeuille voldoende fijnmazig opbreekt. De impact van klimaat- en milieurisico's wordt vaak pas zichtbaar als de beleggingsportefeuille wordt betrokken in de analyse op het niveau van activiteit, onderneming, regio of sector. Beleggingscategorieën kunnen in verschillende mate blootstaan aan klimaat- en milieurisico's, waarbij ook de wijze waarop binnen een categorie wordt belegd van invloed kan zijn. Denk bijvoorbeeld aan de karakteristieken van een vastgoedportefeuille. Ook de gevoeligheid van ondernemingen voor CO₂-beprijzing wordt beter zichtbaar, net als tegengestelde effecten. Zo kan een klimaatrisico-scenario leiden tot een daling van de marktwaarde van de aandelenportefeuille, terwijl door een veronderstelde rentestijging de impact op de dekkingsgraad beperkt lijkt. Door deze effecten te scheiden ontstaat een beter inzicht in het belang van de verschillende aannames.
- het bestuur daarnaast de impact op de maatschappij meeneemt, naast de impact van klimaat- en milieurisico's op de beleggingen en de bedrijfsvoering.
- Zie ook de ['Aandachtspunten materialiteitsanalyse'](#) op pagina 13

Good practice: uitvraag naar deelnemersvoorkeuren t.a.v. klimaat- en milieurisico's

Het pensioenfonds stelt beleidsuitgangspunten en doelstellingen op na overleg met de fondsorganen. Bij het bepalen van de duurzaamheidsrisico's die het pensioenfonds wil lopen, en de duurzaamheidsthema's waarin het fonds wil investeren, zijn de voorkeuren van de deelnemers belangrijk. Het pensioenfonds vraagt daarom periodiek via enquêtes en panels naar de beleggingsvoorkeuren van de deelnemers ten aanzien van

klimaat- en milieurisico's. Hieruit blijkt dat een groot gedeelte van de deelnemers niet wil dat het bestuur namens hen belegt in bedrijven die (i) een hoge CO₂-uitstoot hebben, (ii) controversiële wapens of tabak produceren, (iii) de biodiversiteit schaden en (iv) opereren in landen die mensenrechten schenden. Het pensioenfonds is zich bewust van eventuele beperkingen bij het uitvragen van voorkeuren. Zo hebben deelnemers mogelijk beperkte kennis van duurzaam beleggen; daarmee moet in de vraagstelling rekening worden gehouden.

Het bestuur gebruikt de input van de deelnemers bij het vaststellen van het strategisch beleggingsbeleid. Het bestuur neemt niet enkel de deelnemersvoorkeuren als uitgangspunt, maar neemt daarbij ook zijn eigen afwegingen en de langetermijnbelangen van de deelnemers mee. Ook worden wetenschappelijke inzichten meegenomen in het proces rond de risicohouding. In een nieuwsbrief aan de deelnemers geeft het bestuur inzicht in hoe deelnemersvoorkeuren zijn meegenomen in de beleidskeuzes en wordt gerapporteerd over de impact hiervan.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het actief uitvragen van deelnemersvoorkeuren en deze te gebruiken bij het vaststellen van het strategisch beleggingsbeleid, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 102a en 135 Pw. Het pensioenfondsbestuur draagt zorg voor de vastlegging van de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, van het pensioenfonds. Het bestuur gebruikt deelnemersvoorkeuren rond duurzaamheidsthema's als input bij het vaststellen van het beleggingsbeleid en rapporteert hierover.
- door voorkeuren op te halen, het fonds het draagvlak voor het gevoerde beleid verstevigt en het de reputatierisico's beperkt.
- het bestuur weet dat het eindverantwoordelijk is voor het beleggingsbeleid, eigen afwegingen maakt naar aanleiding van de resultaten uit het deelnemersonderzoek en hier transparant over is. Het fonds legt de deelnemers uit hoe tot de beleidskeuzes is gekomen en rapporteert over de impact hiervan.

Good practice: beleggingsbeginselen en strategische beleggingsdoelstellingen formuleren voor klimaat- en milieurisico's

Het bestuur van een pensioenfonds formuleert beleggingsbeginselen en strategische doelstellingen die worden vastgelegd als onderdeel van de algehele strategie. Hierin dient zij ook op te nemen op welke wijze in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Zij geeft hier op de volgende manier invulling aan.

Beleggingsbeginselen van het fondsbestuur:

- Klimaat- en milieurisico's zijn op dit moment onvoldoende ingeprijsd. De risicomatstaven, volatiliteit en tracking error zijn geen goede maatstaven voor klimaat- en milieurisico's.
- Beleggen in lijn met Parijs-akkoord zal op de lange termijn risico's verlagen en de kans op een pensioen in een leefbare wereld vergroten.
- Om het Parijs-akkoord te halen moet er niet alleen minder geïnvesteerd worden in CO₂-intensieve bedrijven, er moet ook geïnvesteerd worden in bedrijven die de energietransitie mogelijk maken.
- Beleggingen in bedrijven die grote bijdrage hebben aan natuurdegradatie vormen een risico voor de reputatie.

Doelstellingen:

- Het fonds belegt in lijn met het Parijs-akkoord.
- Het fonds belegt zodanig dat het bijdraagt aan klimaatmitigatie (CO₂-reductie) en klimaatadaptatie.
- Het fonds vermindert de negatieve impact van haar beleggingen op de natuur.

Het fonds vertaalt deze -lange termijn- overtuigingen en doelstellingen in het strategisch beleggingsbeleid naar (voorbeeld) doelstellingen voor de komende drie jaar:

- Beleggingsportefeuille in lijn brengen met het Parijs-akkoord (met *Paris-aligned benchmark*).
- Inzicht hebben in de blootstelling aan fysieke klimaatrisico's - met name voor beleggingscategorieën zoals onroerend goed en

infrastructuur. Zicht hebben op ontwikkelingen in data en methodes die nodig zijn om de -financiële- impact van deze blootstelling te kunnen bepalen.

- Inzicht hebben in de natuurgerelateerde impact en afhankelijkheid van de eigen beleggingen en hoe dit kan leiden tot transitie- en fysieke risico's.
- Impact investering: 10% van het vermogen beleggen in de Sustainable Development Goals (SDG's) 7 (betaalbare en schone energie), 13 (klimaatactie) en 15 (herstel ecosystemen en biodiversiteit).

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door beleggingsbeginselen en strategische beleggingsdoelstellingen te formuleren op klimaat- en milieurisico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 145 Pw.
- het pensioenfonds de impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en het bedrijfsmodel meeneemt in de bepaling van de overtuigingen en strategische en concrete doelen, zodat hierop kan worden gestuurd.

Good practice: strategische ESG-beleggingsdoelen vertalen naar concrete prestatie-indicatoren

Het bestuur van het pensioenfonds vertaalt het strategisch beleggingsbeleid voor klimaat en milieu naar concrete prestatie-indicatoren (KPI's) voor het komende jaar. Het maakt hierbij gebruik van bestaande standaarden, indicatoren en methodes zoals de TCFD (*Task Force on Climate-related Financial Disclosures*), de PAI (*Principal Adverse Impacts*) indicatoren van de SFDR, de PCAF (*Partnership for Carbon Accounting Financials*) voor het meten van de CO₂-voetafdruk, de SBTi (*Science Based Targets initiative*), de SBTN (*Science Based Targets for Nature*) en de TNFD (*Taskforce on Nature-related Financial Disclosures*) voor het formuleren van de doelen.

KPI

1. Er is een roadmap voor net-zero in 2050 in lijn met de *Paris-Aligned Benchmark* (PAB).
2. Fysieke klimaatrisico's van de vastgoed- en hypotheekportefeuille zijn in kaart gebracht en er is een plan om deze met 10% te reduceren.
3. Er is einde jaar 5% vermogen geïnvesteerd in SDG 7, 13 en 15.
4. Het fonds is aangesloten bij collectieve engagement initiatieven op het gebied van klimaat en biodiversiteitsverlies.
5. Het fonds heeft een natuurgerelateerde impact- en afhankelijkheidsanalyse van de aandelen en bedrijfsobligatie portefeuille uitgevoerd, waarmee in kaart is gebracht hoe de negatieve impact van de beleggingen op natuur kan worden verminderd. Het fonds heeft deze analyse vertaald naar concrete doelen.
6. Het fonds heeft onderzocht of het de *Finance for Biodiversity Pledge* wil ondertekenen.
7. Het fonds heeft een eigen natuurstrategie ontwikkeld en gepubliceerd, inclusief een beleid voor het investeren in *nature-based solutions*.
8. Bij het aanstellen van een nieuwe vermogensbeheerder wordt bij de selectie meegenomen of de vermogensbeheerder de *Principles for Responsible Investment* (PRI) heeft ondertekend.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het vertalen van strategische doelen naar concrete prestatie-indicatoren voor klimaat- en milieurisico's, en dit vervolgens vast te leggen in de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK en artikel 145 van de Pw.
- het bestuur de strategische doelen vertaalt naar *meetbare* prestatie-indicatoren (KPI's). KPI's zijn een goede manier om een strategie te vertalen en te concretiseren zodat het bestuur de voortgang kan monitoren.
- het pensioenfonds gebruikmaakt van standaarden, indicatoren en methodes die in de markt breed gedragen zijn.

[Terug naar hoofdtekst](#)

2. Governance

Good practice: voldoende geschiktheid bij beleidsbepalers borgen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's

Een bestuur heeft minimale vereisten over de benodigde kennis van klimaat- en milieurisico's en kansen opgesteld voor het bestuur en de Raad van Toezicht (RvT) van een pensioenfonds. Deze minimale vereisten zijn verwerkt in de functieprofielen. Hierbij heeft het bestuur als uitgangspunt genomen dat het bestuur en de RvT inzicht en begrip hebben van de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van klimaat en milieu, de wet- en regelgeving op dit terrein, wat de maatschappij en stakeholders van de instelling verwachten en wat dat betekent voor de bedrijfsvoering.

Met het oog op het op peil houden van een adequaat kennisniveau organiseert het bestuur van een ander pensioenfonds periodiek kennissessies over klimaat- en milieuthema's voor het bestuur, de RvT en de sleutelfunctiehouders risicobeheer, actuarieel en audit. Om hun blik te verbreden worden er ook gesprekken gevoerd met verschillende vermogensbeheerders. Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn de oorzaken van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies, wet- en regelgeving en (inter)nationaal klimaatbeleid, standaarden en raamwerken, het gebruik van modellen en scenarioanalyses voor klimaat- en milieurisico's en mogelijke sociale risico's.

Voor deze kennissessies worden regelmatig externe deskundigen uitgenodigd die de deelnemers van de sessie trainen en 'challengen' op waar klimaat- en milieurisico's en kansen voor de instelling liggen. Het bestuur en de RvT evalueren periodiek of de kennisstandaarden worden gehaald en op welke onderdelen er behoefte bestaat aan training en opleiding.

Het bestuur van een derde pensioenfonds stelt een adviesraad in met externe en interne deskundigen om op meer permanente basiskennis, ervaring en advies op te halen over de integratie van klimaatrisico's en kansen in de beleidskaders.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het opstellen van minimale eisen over kennis rond klimaat- en milieurisico's en concrete acties te nemen om deze kennis op peil te houden, het pensioenfonds aansluit bij de geschiktheidseisen zoals verwoord in de Beleidsregel Geschiktheid 2012 en bijdraagt aan de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het pensioenfonds op deze manier waarborgt dat voldoende deskundigheid en aandacht aanwezig is binnen het bestuurlijk en toezichthoudend orgaan om blootstelling van het pensioenfonds aan klimaat- en milieurisico's te kunnen beoordelen, adequaat te kunnen inspelen op risico's, kansen te signaleren, tot geïnformeerde en evenwichtige besluiten te kunnen komen en effectief toezicht te kunnen houden.
- het pensioenfonds zorgt voor continue ontwikkeling van expertise van en ervaring met klimaat- en milieurisico's en kansen.

Good practice: verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's toewijzen binnen de organisatiestructuur

Het pensioenfondsbestuur heeft helder de verantwoordelijkheden van alle gremia geformuleerd op het gebied van de beheersing van klimaat- en milieurisico's en in het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)-beleid, zoals weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1 Voorbeeld van de toewijzing van verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's binnen een pensioenfonds.

Gremia	Verantwoordelijkheid	Proces
Bestuur	In het bestuur wordt besproken hoe ze het beste de verantwoordelijkheden kunnen beleggen op het gebied van klimaat- en milieurisico's. Het bestuur heeft een gezamenlijke (eind)verantwoordelijkheid voor het MVB-beleid en de uitvoering hiervan. Eén bestuurder is portefeuillehouder voor het thema Klimaat.	Minimaal ieder kwartaal wordt in bestuursverband gesproken over het MVB-beleid en de implementatie daarvan. Hierbij komen onder andere de volgende onderwerpen aan bod: de MVB-implementatie; voortgang van de MVB KPI's die zijn vastgesteld door het fonds; en updates omtrent mogelijk nieuwe MVB-doelstellingen.
Beleggings-commissie	De uitvoering van het MVB-beleid is door het bestuur gedelegeerd aan de beleggingscommissie (BC). De BC rapporteert aan het bestuur over de voortgang en behaalde resultaten.	Ieder kwartaal rapporteert de BC aan het bestuur over de KPI's en de uitdagingen.
Duurzaamheids-manager	De duurzaamheidsmanager ondersteunt de portefeuillehouder Klimaat in het bestuur.	Hij/zij is aanwezig bij alle bestuursvergaderingen waar het onderwerp klimaat aan bod komt.
Sleutel-functiehouder risicobeheerfunctie	De sleutelfunctie risicobeheerfunctie adviseert vanuit zijn taken, rollen en verantwoordelijkheden over de opzet en uitvoering van het MVB-beleid van het pensioenfonds.	De sleutelfunctiehouder risicobeheerfunctie woont vergaderingen van de BC en het bestuur bij. Hij/zij geeft voorafgaand aan de vergadering een opinie af aan de BC (en het bestuur) bij besluitvorming, via een risico-opinie/voorlegger.

Gremia	Verantwoordelijkheid	Proces
Deelnemer	Deelnemers (pensioen- en aanspraakgerechtigden) geven desgevraagd input voor het MVB-beleid van het fonds. Door actief voorkeuren van deelnemers uit te vragen kan het fonds het draagvlak voor het MVB-beleid verhogen.	Iedere drie jaar wordt deelnemers naar hun mening en voorkeuren over MVB gevraagd in representatieve deelnemerspanels en via een brede enquête. Ook wordt er periodiek een webinar georganiseerd over MVB.
Intern toezicht	Intern toezicht heeft de taak toezicht te houden op de adequate risicobeheersing van het pensioenfonds. Ze leggen verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan of Belanghebbendenorgaan, de werkgever en in het bestuursverslag.	Het VO of BO heeft recht op overleg met intern toezicht.
Belanghebbendenorgaan (BO)	BO adviseert het pensioenfonds desgevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen. BO heeft goedkeuringsrechten o.a. voor strategisch beleggingsbeleid.	Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het BO over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd.
Verantwoordingsorgaan (VO)	Het VO geeft een oordeel over het gevoerde MVB-beleid in het bestuursverslag.	Er wordt minimaal één keer per jaar dialoog gevoerd met het verantwoordingsorgaan van het fonds, over de inhoud en uitvoering van het beleid.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het toewijzen van verantwoordelijkheden rond de beheersing van klimaat- en milieurisico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het bestuur op deze manier borgt dat rollen en verantwoordelijkheden duidelijk zijn belegd, opdat klimaat- en milieurisico's adequaat worden meegenomen in de besluitvorming, het risicomangement, de uitvoering en het toezicht.

Terug naar hoofdtekst

3. Risicobeheer

Good practice: ESG-risicobereidheid formuleren

Een pensioenfonds heeft een kwalitatieve ESG-risicobereidheid geformuleerd ten aanzien van het reputatie-, compliance-, operationele- en financiële risico van het pensioenfonds. De uitwerking van het pensioenfonds voor het reputatie- en financiële risico ziet er bij dit pensioenfonds als volgt uit:

Reputatie risicobereidheid 1: *"We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van de blootstelling aan reputatierisico dat voortkomt uit beleggingen die het fondsbestuur en de deelnemers moreel verwerpelijk vinden."*

Reputatie risicobereidheid 2: *"We hebben een medium risicobereidheid ten aanzien van reputatierisico dat voortvloeit uit het niet voldoen aan het IMVB-convenant."*

Financiële risicobereidheid: *"Klimaatverandering en biodiversiteitsverlies mogen geen grote impact hebben op de financiële positie van het pensioenfonds."*

Maatschappelijke risicobereidheid: *"We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van het niet halen van het Parijs-akkoord."*

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het formuleren van de risicobereidheid ten aanzien van ESG-factoren, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- de kwalitatieve risicobereidheid het startpunt is voor de verdere inrichting van de risicobeheercyclus. Daarbij is het goed als een pensioenfonds onderscheid maakt naar de verschillende gebieden waar de ESG-risico's het pensioenfonds raken (zoals financieel, reputatie- operationeel en compliance-risico) omdat elk risico een andere beoordeling en beheersing kan vereisen.

Good practice: ESG-risicobereidheid concretiseren

Het pensioenfonds concretiseert de (kwalitatieve) risicobereidheid:

- **Reputatie risicobereidheid 2:** *"We hebben een medium risicobereidheid ten aanzien van reputatierisico dat voortvloeit uit het niet voldoen aan het IMVB-convenant."* Dit betekent concreet dat we voor minimaal 80% van de portefeuille de ESG due diligence hebben uitgevoerd op compliance met het IMVB-beleid.
- **Financiële risicobereidheid:** *"Klimaatverandering en biodiversiteitsverlies mogen geen grote impact hebben op de financiële positie van het pensioenfonds"* Klimaatverandering: Concreet willen we in twee klimaat (stress)scenario's niet meer verliezen dan 20% op aandelen, 15% op credits of 10% op vastgoed. Tevens willen we in twee (plausibele) ESG-scenario's (zoals een 'Paris-aligned' scenario) niet meer verliezen dan 5% op aandelen, 3% op credits of 1% op vastgoed. Biodiversiteitsverlies: Voor biodiversiteitsverlies hebben we op dit moment nog geen concrete kwantitatieve risicobereidheid vast kunnen stellen. Extra toelichting: Voor het financiële risico is de risicobereidheid concreet gemaakt met de uitkomsten van de klimaat scenario's (plausibel en stress) en is op basis van *expert judgement* bepaald wat het pensioenfonds wenselijk acht qua potentiële impact. Het pensioenfonds is zich bewust van de grote onzekerheid van de scenarioanalyses en de data tekortkomingen en neemt dit mee in de *expert judgement*. Het pensioenfonds besluit om periodiek de scenarioanalyses te evalueren en zo nodig aan te passen. Het pensioenfonds heeft ook biodiversiteitsverlies geïdentificeerd als een groot financieel risico maar ze hebben niet de juiste kennis en tools om dit te meten, aangezien deze nog in ontwikkeling zijn. Vanuit het voorzichtigheidsbeginsel neemt het pensioenfonds de maatregel om komend jaar de biodiversiteitsvoetafdruk met 10% te verlagen.
- **Maatschappelijke risicobereidheid:** *"We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van het niet halen van het Parijs-akkoord."* Dit betekent dat er een lage risicobereidheid is om af te wijken van de Paris-Aligned Benchmark.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het concretiseren van de ESG-risicobereidheid, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het bestuur een expliciete, waar mogelijk meetbare, definitie geeft van de maximale risicotolerantie en dat biedt houvast voor effectief risicobeheer. Het bestuur zoekt voor ESG-risico's zoveel mogelijk aansluiting bij de bestaande financiële risicobereidheid (al blijkt in praktijk dat een dergelijke integratie voor ESG-risico's momenteel nog niet volledig mogelijk is).

Good practice: van longlist naar shortlist in de risico-identificatie

Om te bepalen welke risico's mogelijk materieel zijn voor het risicoprofiel van het fonds wordt een uitgebreide risicoanalyse (*dit overlapt deels met de good practice onder bedrijfsmodel en strategie*) en een deelnemersonderzoek gedaan. Het fonds gebruikt verder de SASB-standaarden en de PAI-indicatoren als input.

Op basis van deze analyses stelt het fonds een longlist op van alle mogelijke klimaat- en milieurisico factoren. Hierop staan voor klimaat- en milieurisico's onder andere klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, ontbossing, watervervuiling en geen goede afvalverwerking. Om de longlist van mogelijke risico's terug te brengen tot een shortlist onderzoekt het pensioenfonds welke risico's een grote impact kunnen hebben. Het pensioenfonds heeft daartoe kwantitatieve analyses gecombineerd met kwalitatieve inzichten van experts. Door daarbij de impact op de hele beleggingsportefeuille te onderzoeken, zowel op de korte als op de lange termijn en in verschillende scenario's, hebben ze een goed en actueel beeld van de risico's gekregen. Voor dit onderzoek is data voor individuele ESG-risico's voor de gehele portefeuille nodig. Het pensioenfonds doorloopt het identificatieproces frequent. Nieuwe risico's worden dan tijdig geïdentificeerd. De herhaling van de impact

bepaling gaat ervan uit dat er telkens meer en verbeterde ESG-data beschikbaar is voor de individuele beleggingen.

In de volgende tabel zijn een paar risico's uit de shortlist weergegeven (niet volledig):

Tabel 2 Voorbeelden van ESG-risico's

ESG-risicofactor	Potentieel Effect	Impact op	Inschatting risico (*=laag, **=medium, ***=hoog)
Klimaatrisico; fysiek	Schade aan eigendom en activa op locaties met hoog risico	Financieel risico	*
Klimaatrisico; transitie	Afschrijving van activa van CO ₂ intensieve ondernemingen door beleidsmaatregelen zoals CO ₂ tax. Negatieve impact op verdienmodel van bedrijven door substitutie producten (bv auto industrie)	Financieel risico	***
Klimaatrisico; transitie	Deelnemers voorkeuren veranderen, deelnemers willen niet meer beleggen in fossiele energie of CO ₂ intensieve sectoren	Reputatie-risico	***
Klimaatrisico	Opwarming van de aarde heeft een negatief effect op een leefbare wereld.	Maat-schappelijk risico	***
Kinderarbeid	Deelnemers willen niet beleggen in ondernemingen die gebruik maken van kinderarbeid	Reputatie-risico	**

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door gestructureerd te bepalen welke duurzaamheidsrisico's materiaal zijn, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18, Besluit FTK.
- het pensioenfonds verschillende bronnen en methoden gebruikt bij identificatie, waaronder een combinatie van *expert-driven* en *data-driven* benaderingen. Daarbij gebruikt het fonds verschillende bronnen, zoals rapporten en raamwerken van internationale instellingen om tot een longlist van risico's te komen. Door in gesprek te gaan met verschillende partijen wordt het blikveld verbreed. Daarbij kunnen inschattingen worden gemaakt op best effort basis, aangezien het nog niet goed mogelijk is om rekening te houden met alle factoren en interacties die een rol kunnen spelen.
- het pensioenfonds van een longlist naar een shortlist gaat.
- het pensioenfonds beschrijft hoe deze risico's het pensioenfonds kunnen raken. (transmissiekanalen). Hoe concreter deze uitwerking, hoe beter vervolgens een inschatting kan worden gemaakt van de omvang van het risico.

Good practice: Natuurgerelateerde impact- en afhankelijkheidsanalyse

Het bestuur van een pensioenfonds brengt in kaart hoe de beleggingen afhankelijk zijn van de natuur, waaronder biodiversiteit, om dit te kunnen vertalen naar mogelijke risico's. Hiervoor hanteert het bestuur een hierop toegespitst risicoraamwerk, zoals de LEAP-methode die is ontwikkeld door de *Taskforce on Nature-related Financial Disclosures* (TNFD). In de analyse betreft het bestuur zowel directe als indirecte (via de productieketen) effecten, en wordt ook locatiedata van holdings gebruikt. Op deze manier brengt het pensioenfonds aan de hand van een zorgvuldig gedocumenteerd proces de natuurgerelateerde risico's in kaart.

Voor een eerste analyse naar potentiële natuurgerelateerde impact en afhankelijkheden van de beleggingen, stelt het pensioenfonds een longlist op van sectoren en activiteiten die mogelijk een grote impact op of afhankelijkheid hebben van de natuur. Op sectorniveau wordt bijvoorbeeld gekeken naar de top 10 sectoren beschreven door de *Finance for Biodiversity Foundation* en de lijst van prioriteitsectoren voor financiële instellingen van de TNFD. Voor een impact- en afhankelijkheidsscan op sub-sector niveau, gebruikt het bestuur de ENCORE-database. Op basis van deze analyse brengt het fonds in kaart welke beleggingen *potentieel* de grootste natuurgerelateerde risico's lopen. Deze beleggingen worden geprioriteerd voor nader onderzoek.

Voor de geprioriteerde beleggingen onderzoekt het bestuur vervolgens hoe de impacts en afhankelijkheden zich vertalen naar specifieke natuurgerelateerde fysieke en transitierisico's. Hiervoor gebruikt het bestuur onder meer de *WWF Biodiversity Risk filter*. Vanwege het sterk locatiegebonden karakter van natuurgerelateerde risico's gebruikt het bestuur zo granulair mogelijke locatiedata van de beleggingen.

Het bestuur wil passende beheersingsmaatregelen voor de geïdentificeerde risico's nemen. Hiervoor definieert het bestuur natuurgerelateerde doelen en indicatoren, mede aan de hand van wetenschappelijk onderbouwde doelen van de *Science-Based Targets for Nature* (SBTN). Daarnaast gebruikt het bestuur het *Global Biodiversity Framework* (GBF) om ambities te bepalen voor zowel de korte/middellange (tot 2030) als de lange termijn (tot 2050). Ook maakt het bestuur gebruik van de guidance in het *Nature Target Setting Framework* van de *Finance for Biodiversity Foundation*.

De gekozen doelen en ambities worden vastgelegd in het MVB-beleid en het bestuursverslag van het fonds en periodiek geëvalueerd. Op basis van nieuwe informatie, zoals nieuwe gegevens of regelgeving, worden de doelen waar nodig bijgesteld of aangescherpt.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het inrichten en uitvoeren van een zorgvuldig gedocumenteerd proces rond de beheersing van natuurgerelateerde risico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 besluit FTK en artikel 135 Pw.
- het fonds gebruik maakt van standaarden, indicatoren en methodes die zijn toegespitst op deze risico's en in de markt breed zijn gedragen.
- het fonds de aandelen en bedrijfsobligatieportefeuille fijnmazig analyseert, onder meer door gebruik te maken van fijnmazige locatiedata.
- het fonds de inzichten uit de risicoanalyse gebruikt voor het bepalen van concrete doelen en deze doelen monitort.

Good practice: verschillende (*forward-looking*) methoden gebruiken in de risico-identificatie

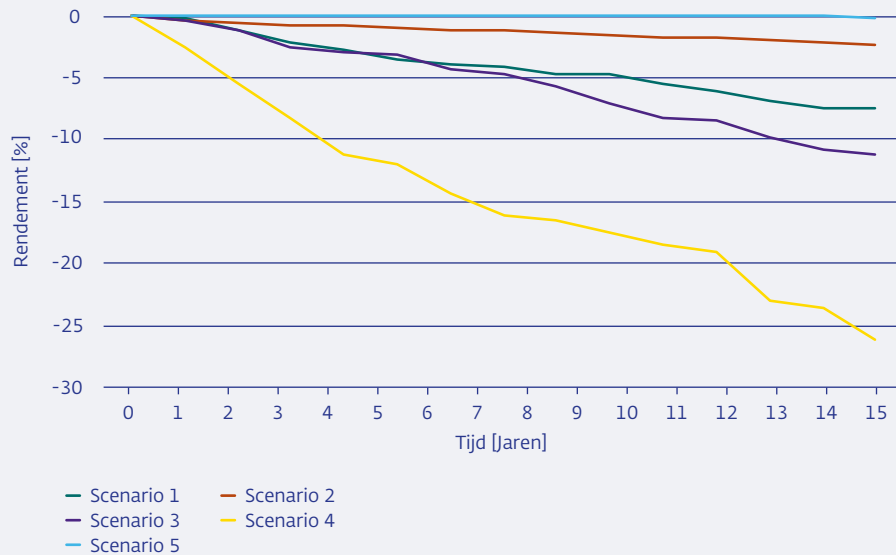
Om inzicht te krijgen in mogelijke toekomstige financiële risico's heeft het pensioenfonds een externe partij gevraagd om samen met het fondsbestuur een aantal scenario's kwalitatief te onderzoeken. Deze scenario's maken onder meer gebruik van de beschikbare klimaat-scenario's voor Nederland van het [KNMI](#) en van de natuurscenario's van het PBL.

Vragen die in deze scenario's worden besproken zijn onder andere: Wat als de bij uitsterft? Wat als we straks geen fossiele energie meer kunnen gebruiken? Wat als we straks alleen maar elektrisch mogen rijden? Wat als de kans op overstromingen in Nederland sterk toeneemt? Wat als er grondwaterschaarste optreedt, waardoor watergebruik strenger wordt gereguleerd?

Vervolgens kijkt het pensioenfonds naar de blootstelling aan transitie-gevoelige sectoren en bedrijven die afhankelijk zijn van water. Voor fysiek risico kijkt het fonds naar de blootstelling naar hypotheek en vastgoed in overstromingsgevoelige gebieden en palenrot. Voor biodiversiteitsverlies onderzoekt het pensioenfonds met behulp van sector en locatiedata blootstelling aan belangrijke ecosystemendiensten. Ook analyseert het fonds met behulp van *The Transition Pathway Initiative* wat de voortgang is van bedrijven naar een klimaatneutrale economie.

Daarnaast heeft het fonds de externe partij gevraagd om voor klimaatverandering een aantal kwantitatieve impactanalyses te doen. Ze hebben daarbij gevraagd om zowel transitie- als fysieke risico's mee te nemen. Ook heeft het pensioenfonds gevraagd om een *Paris-aligned*-scenario en een aantal stressscenario's door te rekenen. Het pensioenfonds heeft gevraagd om een bottom-up-analyse, waar mogelijk, om een goed inzicht te krijgen waar de risico's precies de beleggingen raken. Verder wil het pensioenfonds niet dat de scenario's ten opzichte van het basispad uitgaan van een rentestijging, omdat deze aanname uiterst onzeker is en heel bepalend is voor de uitkomst.

Figuur 3 Klimatrisico aandelen

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door *forward-looking* analyses te maken van klimaat- en milieurisico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het gebruik van -meerder- "plausibele maar ernstige"- scenarioanalyses en stresstesten door het pensioenfondsbestuur (of in opdracht van het bestuur) aansluit bij het langetermijnkarakter van pensioenbeleggingen en handvatten kan bieden om de onzekerheid en complexiteit van (non-lineaire) klimaat- en milieurisico's een plaats te geven.

- het pensioenfonds indicatieve inschattingen en kwalitatieve analyses gebruikt om een beeld te vormen van risico's waar nog weinig data en methoden voor zijn. Niet voor alle klimaat- en milieurisico's bestaan er toereikende data en methoden om een gedetailleerde forward-looking analyse te maken en de financiële impact te berekenen. Toch kan het mogelijk zijn om de risico's in te schatten bijvoorbeeld door in kaart te brengen welke potentieel risicovolle blootstellingen een pensioenfonds in zijn portefeuille heeft.
- de gekozen scenario's aansluiten bij de onderzoeksvraag, gebaseerd zijn op plausibele aannames en op een passend niveau aangrijpen op de beleggingsportefeuille. Een scenario dat uitgaat van een temperatuurstijging met 1,5 graad ten opzichte van pre-industriële niveaus kan bijvoorbeeld een referentie zijn om de mate van *Paris alignment* te onderzoeken maar is wellicht minder geschikt als stressscenario. Door een scala aan mogelijke toekomstscenario's te onderzoeken, door uit te gaan van het voorzichtigheidsbeginsel en te denken in 'wat als' scenario's kan het bestuur een gevoel krijgen van wat relevante risico's kunnen zijn. De doorrekening van scenarioanalyses en de vertaling naar de impact op de pensioenbalans is complex en vereist de nodige onzekere aannames. Bij het maken van de veronderstellingen is prudentie om voldoende rekening te houden met onzekerheid.

Good practice: ESG-risico-indicatoren bepalen in de risicobeoordeling

Een pensioenfonds doet onderzoek naar mogelijke risico-indicatoren en maakt hier een overzicht van. Het fonds gebruikt hierbij als bron de site van de Pensioenfederatie over het [IMVB-convenant](#) waar voor veel ESG-risicofactoren indicatoren te vinden zijn.

Tabel 3 Overzicht risico-indicatoren

Type risico	Risico driver	Data vereisten	Risico Indicator
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	CO ₂ -voetafdruk	CO ₂ -voetafdruk
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	CO ₂ -intensiteit	Gewogen gemiddelde CO ₂ -intensiteit (WACI)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Biodiversiteits-impact	Biodiversiteitsvoetafdruk
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Corruptiescore	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Mensenrechten-schendingen	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Arbeidsrechten-schendingen	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Milieurechten-schendingen	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Fysiek - acuut	Overstroming Bosbrand Extreme neerslag Stormschade Verwoestijning	Locatie van activa + risicokaarten*	Exposure at Risk (evt. Forward-looking)
Fysiek - chronisch	Verminderde vruchtbaarheid Hitte stress/ verandering in temperatuur patronen Waterschaarste Extreme neerslag Grondwaterpeilverandering (paalrotrisico, verzakkingen, etc.). Ecosysteemdienst-afhankelijkheid	Locatie van activa + risicokaarten*	Exposure at Risk (evt. Forward-looking)

Per risico kiest het pensioenfonds een of meerdere indicatoren om het risico te meten en per risico-indicator wordt een norm bepaald, die in lijn is met de ESG-risicobereidheid(en).

- **Reputatie-risico 1.** Voor elk risico uit de shortlist heeft het pensioenfonds een of meerdere risico-indicatoren geformuleerd met risicotoleranties. In zijn algemeenheid geldt: hoe hoger de blootstelling aan de ESG-factor, hoe hoger de kans dat het pensioenfonds reputatieschade ondervindt. Voor mensenrechten kijkt het pensioenfonds naar de risico-indicator “het aantal bedrijven betrokken bij controverses geclassificeerd als (zeer) ernstig” en voor biodiversiteitsverlies naar de afname in *mean species abundance* (MSA*km²*jaar, de grootte van het gebied waar biodiversiteit volledig wordt vernietigd door de activiteiten van de bedrijven waar het pensioenfonds in investeert). In tabel 4 is de uitwerking daarvan voor mensenrechten en biodiversiteitsverlies te zien.
- **Reputatie-risico 2.** Het pensioenfonds heeft ESG due diligence op 70% van de portefeuille gedaan ten aanzien van compliance met het IMVB-convenant. Op 10% van de portefeuille bleken ze nog niet compliant te zijn. Zodoende vindt het pensioenfonds dat het risico hier hoog is.
- **Financieel risico.** Voor het financiële risico bekijkt het pensioenfonds de impact van twee klimaat stressscenario's (kans is laag) op verschillende beleggingscategorieën en naar twee plausibele (kans is hoog) scenario's. De impact is groter dan de risicotolerantie. Tabel 5 toont de uitwerking daarvan.

Tabel 4

ESG	Metriek	Blootstelling	Kans			Impact	Risico
			■	■	■		
Mensenrechten	Aantal bedrijven betrokken bij controverses geassocieerd als (zeer) ernstig	30	< 2	2-15	> 15	■	■
Biodiversiteitsverlies	Biodiversiteitsvoetafdruk (MSA.km2.yr)	237	< 50	50-250	> 250	■	■

■ laag ■ medium ■ hoog

Tabel 5

Metriek	Impact	Kans	Impact	Risico
			■	■
Scenario 1 (stress)	aandelen 23%; credits 10%; vastgoed 8%	■	verlies van aandelen < 10% of credits < 7.5% of vastgoed < 5%	verlies van aandelen = > 10% of credits = > 7.5% of vastgoed = > 5%
Scenario 2 (stress)	aandelen 18%; credits 8%; vastgoed 8%	■	verlies van aandelen < 5% of credits < 3% of vastgoed < 1%	verlies van aandelen > 20% of credits > 15% of vastgoed > 10%
Scenario 3 (plausibel)	aandelen 10%; credits 5%; vastgoed 8%	■	verlies van aandelen < 5% of credits < 3% of vastgoed < 1%	verlies van aandelen > 7% of credits > 5% of vastgoed > 3%
Scenario 4 (plausibel)	aandelen 3%; credits 1%; vastgoed 2%	■		

■ laag ■ medium ■ hoog

Op basis van deze beoordelingen heeft het pensioenfonds alle drie de (bruto)risico's op hoog gezet (zie tabel 6).

Tabel 6

ESG risico	Risico	Risico bereidheid	Binnen bereidheid?	Risk response	Opmerking
1. Reputatierisico dat voortkomt uit beleggingen die het fondsbestuur en de deelnemers moreel verwerpelijk vinden	■	laag	niet OK	Beheersen	De beoordeling is nog niet compleet, er is nog geen metriek en risicotolerantie voor kinderarbeid.
2. Reputatierisico dat voortvloeit uit het niet voldoen aan het IMVB-convenant	■	medium	niet OK	Beheersen	We hebben een due diligence tav IMVB gedaan op 70% van de portefeuille. Op 10% van de portefeuille blijken we nog niet compliant te zijn.
3. Het financiële risico door klimaatverandering en biodiversiteitsverlies	■	laag	niet OK	Beheersen	De beoordeling is nu enkel op basis van klimaat risico, er wordt gewerkt aan een biodiversiteitsverlies impact analyse.

■ laag ■ medium ■ hoog

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door concrete ESG-risico-indicatoren te gebruiken bij de risicobeoordeling, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het pensioenfonds bij de risicobeoordeling het risico in kaart brengt aan de hand van risico-indicatoren en kans- en impact-analyses, door het voeren van dialoog en het gebruik van *expert judgement*, en beoordeelt of het risico binnen de risicobereidheid valt.
- het pensioenfonds voor de inschatting van het financiële risico de impact meet middels scenarioanalyses, waarbij het scenario aansluit op het doel van de analyse; gaat het bijvoorbeeld om een basisscenario of een stressscenario? Ook hiervoor kan het pensioenfonds risicotoleranties bepalen ten aanzien van de mate van impact. Daarnaast kan een fonds ook kijken naar "*portfolio at risk*". Dit brengt in kaart welk deel van de portefeuille blootstaat aan het risico.
- het pensioenfonds risico-indicatoren gebruikt die informatie geven over het risico. Een aantal pensioenfondsen maakt gebruik van CO₂-indicatoren zoals de CO₂-voetafdruk, maar veelal gedreven door doelstellingen in het beleggingsbeleid en minder vanuit risico-perspectief. Bij mensenrechtenschennis kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de risico-indicator "het aantal bedrijven betrokken bij controverses geclassificeerd als (zeer) ernstig".
- het pensioenfonds duidelijk maakt bij welke mate van blootstelling of impact het risico als hoog, midden of laag wordt ingeschat. Bijvoorbeeld door concreet te maken bij hoeveel (zeer) ernstige controverses het pensioenfonds nog spreekt van een laag risico. In tabel 3 zijn een aantal mogelijke risico-indicatoren genoemd met de data vereisten en opgedeeld in type risico en risicodriver voor verschillende ESG-risicofactoren. Dit is enkel een voorbeeld en de tabel is niet volledig.
- het pensioenfonds voor risico's die niet binnen de bestaande risicobeheersystematiek beoordeeld kunnen worden, kijkt welke alternatieven er zijn. Als voor risico's, zoals biodiversiteitsverlies, nog geen methode bestaat om deze te meten, is het belangrijk om te kijken wat er wel mogelijk is om risico's te concretiseren. Het pensioenfonds kan acties formuleren om deze risico's op andere wijze te beoordelen,

denk hierbij aan het onderzoeken van benaderingen op basis van andere databronnen en methodes, of door middel van een kwalitatieve inschatting op basis van *expert judgement*.

Good practice: Overzicht van mitigatiemaatregelen voor ESG-risico's

Het pensioenfonds heeft een uitgebreid plan opgesteld voor het beheersen van ESG-risico's. Dit omvat een lijst met mogelijke mitigatiemaatregelen per geïdentificeerd risico, zoals engagement, uitsluitingen, stembeleid en best-in-class-allocatie per sector. Voor specifieke risico's zijn doelgerichte maatregelen gekozen: zo kiest het fonds ervoor om via uitsluitingen het reputatierisico te beheersen. Voor klimaatgerelateerde transitierisico's maakt het fonds gebruik van een Paris-aligned benchmark. Het pensioenfonds kiest voor een transparante communicatie over het ESG-beleid, ook met het oog op reputatierisico. De feedback van externe belanghebbenden helpt het fonds om kritisch te blijven en het uitsluitingenbeleid waar nodig te verbeteren.

Voor de beheersing van materiële natuurgerelateerde fysieke en transitierisico's in de beleggingsportefeuille, kiest het pensioenfonds onder andere engagement als mitigatiemaatregel. Bij het opstellen van de **engagementstrategie** neemt het fonds zowel directe en indirecte drivers van natuurverlies in scope, zoals gedefinieerd door het *Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services* (IPBES). Enkele van deze drivers zijn veranderd land- en watergebruik, vervuiling, exploitatie van planten en dieren, klimaatverandering en invasieve soorten. Wanneer beleggingen aanzienlijke invloed hebben op deze drivers en dus mogelijk ernstige schade kunnen toebrengen aan biodiversiteit en ecosystemen, past het fonds normatief engagement toe. Dit houdt in dat het fonds in gesprek gaat met fondsbeheerders/ bedrijven die betrokken zijn bij potentieel schadelijke praktijken zoals het gebruik van niet-biologische pesticiden, productie van single-use plastics, schadelijke dierlijke

producten, ontbossing, waterverontreiniging door zware chemische industrie, en bodemdegradatie door mijnbouw.

Bij de uitvoering van de engagementstrategie werkt het bestuur, waar mogelijk, samen met vermogensbeheerders en andere pensioenfondsen. Er worden duidelijke criteria opgesteld waaraan bedrijven moeten voldoen, zoals het in kaart brengen van hun impact en afhankelijkheden van de natuur, en het ontwikkelen van doelen en plannen om negatieve impact te verminderen. Indien uit de dialoog blijkt dat verbetering niet haalbaar is of dat er binnen een redelijke termijn onvoldoende vooruitgang wordt geboekt, kan het bestuur besluiten om de investeringen uit te sluiten om zo de risico's gerelateerd aan klimaat en milieu te mitigeren. Het bestuur onderzoekt of ze haar mitigatiestrategie kan publiceren in een klimaat- en/of biodiversiteitsbeleidsplan.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door mitigatiemaatregelen te formuleren voor duurzaamheidsrisico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het pensioenfonds verschillende instrumenten inzet voor de beheersing van ESG-risico's en daarbij een bewuste keuze maakt voor de inzet van beheersingsmaatregelen en deze inzet afstemt op de ESG-risico's die het wil beheersen. Zo maakt het bestuur onderscheid tussen bedrijven met een grote en minder grote impact op de natuur en past het voor beide groepen een andere strategie toe.
- het pensioenfonds via het opstellen en uitvoeren van een engagementstrategie, inclusief het opzoeken van samenwerking met andere marktpartijen, zoekt naar manieren om effectief risico's te mitigeren. Een pensioenfonds kan als aandeelhouder invloed uitoefenen op organisaties die klimaatrisico's vormen voor het fonds.

Tabel 7 Engagement bij natuurgerelateerde risico's

Relatie tot biodiversiteit		Beheersings-instrument	Mogelijke vervolgstap bij achterblijvende verandering
Ernstige schade aan biodiversiteit en natuur	De activiteiten van de organisatie dragen in grote mate (direct) bij aan één of meerdere van de vijf drijvers van biodiversiteitsverlies	Normatieve engagement	Uitsluiting
Een grote impact op en/of afhankelijkheid van biodiversiteit en natuur	De activiteit van de organisatie is sterk afhankelijk van een ecosysteemdienst of de activiteit heeft een grote impact op biodiversiteit.	Actieve engagement en criteria-setting	Uitsluiting
Een gematigde tot kleine impact op en/of afhankelijkheid van biodiversiteit en natuur	De activiteit is gematigd tot nauwelijks afhankelijk van ecosysteemdiensten en heeft een gemiddelde tot kleine impact op biodiversiteit.	Actieve engagement	Actieve engagement en criteria-setting (evt. uiteindelijk leidend tot uitsluiting)
Heeft een positieve impact op biodiversiteit en natuur	De activiteit van de organisatie helpt biodiversiteit te beschermen en/of te herstellen.	Samenwerking en investering.	x

Good practice: de effectiviteit van mitigatie-instrumenten beoordelen

Het pensioenfonds geeft een oordeel over de effectiviteit van de mitigatiemaatregelen. De effectiviteit is in dit voorbeeld nog niet goed genoeg. Het pensioenfonds heeft acties geformuleerd om de effectiviteit van de beheersing te verhogen. Zie hieronder de uitwerking voor het financiële en reputatierisico.

Tabel 8

ESG-risico	Risico	Risico bereidheid	Binnen bereidheid?	Risk response	Mitigatie instrumenten	Effectiviteit	Netto risico	Opmerking
We accepteren geen blootstelling aan beleggingen die we moreel verwerpelijk vinden	■	laag	niet OK	Beheersen	Uitsluitingen gericht op uitsluiten van mensenrechten-schennis, kinderarbeid	laag	■	Onze gewenste uitsluitingen komen niet overeen met de uitsluitingen van de vermogensbeheerder. Hierover gaan we in overleg met de vermogensbeheerder en onderzoeken we de mogelijkheden. Bij de selectie van nieuwe fondsen zoeken we een vermogensbeheerder wiens uitsluitingenlijst in lijn ligt met onze wensen.
Risico dat ESG risico eenmateriele impact heeft op de financiële positie van het fonds	■	laag	niet OK	Beheersen	Implementeren Paris-aligned benchmark voor aandelen	medium	■	Met de nieuwe benchmark lopen wij minder transitierisico en komen wij binnen de risicotolerantie ten aanzien van de transitie scenario's. Echter in een van de twee stressscenario's is ons verlies nog te groot. We gaan onderzoeken of we dit risico verder omlaag kunnen krijgen, zonder dat we in conflict komen met het niet halen van onze ambitie.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door de effectiviteit van mitigatiemaatregelen voor duurzaamheidsrisico's te monitoren en zo nodig de maatregelen aan te passen, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- de effectiviteit van maatregelen om risico's te reduceren wordt ingeschat en voor zover mogelijk meetbaar wordt gemaakt en gemonitord. Daarbij wordt het verband tussen de ingezette maatregel en risico(reductie) zoveel mogelijk expliciet gemaakt, ook al is een precieze koppeling met het risico vaak lastig te maken omdat het effect van instrumenten (ex ante) niet altijd meetbaar is en er sprake kan zijn van een indirecte relatie tussen het instrument en het risico.
- het pensioenfonds kiest voor een absolute en niet voor een relatieve

aanpak. Een relatieve aanpak is geen effectieve begrenzing van het absolute risiconiveau en maakt sturing in relatie tot de risicobereidheid lastig. Soms sturen pensioenfondsen op een relatieve reductie van het risicoprofiel. Bijvoorbeeld door een beleggingsbeleid te voeren gericht op een betere ESG-score of CO₂-voetafdruk dan een benchmark. Een dergelijke aanpak kan passen binnen een duurzaam beleggingsbeleid en kan het risicoprofiel wel verlagen (ten opzichte van de referentie).

- wordt gesignaleerd waar maatregelen naar verwachting niet toereikend zijn om het risicoprofiel in lijn te brengen met de risicobereidheid en passende vervolgstappen worden gedefinieerd. Bijvoorbeeld (tijdelijk) bewuste acceptatie en de opzet van een plan van aanpak om tot verbetering te komen (zie ook de latere good practice over de verbetering van de ESG-risicobeheercyclus).

Good practice: ESG-risico's monitoren aan de hand van (key) risico-indicatoren

Het pensioenfonds heeft een breed scala aan ESG-indicatoren onderzocht en per materieel risico *key risk indicators* (KRI's) opgesteld die informatie geven over het risico. Deze lijst omvat de (belangrijkste) risico-indicatoren die ze gebruiken bij risico-identificatie en beoordeling. Het pensioenfonds heeft daarna risicotoleranties geformuleerd die aansluiten op de risicobereidheid. Zo heeft het fonds als KRI voor klimaatrisico de CO₂-voetafdruk geformuleerd, als indicatie van transitierisico. De cijfers in dit voorbeeld zijn fictief.

Ten aanzien van klimaatrisico heeft het pensioenfonds ook een klimaatmeter ontwikkeld als KRI, die aan de hand van meerdere criteria kijkt in hoeverre Europa in lijn ligt met het Parijs-akkoord. De meter staat nu op oranje/rood, wat het signaal geeft dat het risico snel groter wordt.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het gebruik van risico-indicatoren bij het identificeren en beoordelen van klimaat- en milieurisico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het pensioenfonds key risico-indicatoren (KRI's) gebruikt die inzicht geven in de ontwikkeling van het risico en of de blootstelling aan het risico nog binnen de gestelde norm valt. Een key risico indicator voor klimaatrisico kan bijvoorbeeld de CO₂-voetafdruk van de portefeuille zijn(zie ook de voorbeelden in de tabel met risico-indicatoren bij risico-beoordeling). Het is goed als een pensioenfonds een breed palet aan indicatoren kiest.

Tabel 9

KRI		■ Laag	■ Medium	■ Hoog	Nu	Vorig
CO ₂ -voetafdruk	Gewogen CO ₂ -voetafdruk	< 30	30-60	> 60	■ 50	■
	Totale CO ₂ -emissies (1000 ton)	< 40	40-110	> 110	■ 100	■

■ laag   ■ medium   ■ hoog

Good practice: doelen stellen voor de verbetering van de ESG- risicobeheercyclus en een strategie opstellen om deze te bereiken

Het pensioenfonds heeft een ambitie geformuleerd ten aanzien van het risicobeheer voor elke stap in de cyclus. Bijvoorbeeld, bij identificatie en beoordeling van het financiële risico wil het pensioenfonds op basis van scenarioanalyses kunnen bepalen wat de financiële impact is op de portefeuille van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Het pensioenfonds heeft daarna een gapanalyse uitgevoerd waarbij het de huidige status van het risicobeheer vergelijkt met de ambitie. Aan de hand van deze gapanalyse heeft het

pensioenfonds een lijst opgesteld met acties om het ESG- risicobeheer te verbeteren.

Het pensioenfonds besluit om op een jaarlijkse basis het ESG- risicobeheer te evalueren. Er worden vragen gesteld zoals: Is de lijst met geïdentificeerde risico's nog compleet? Is de materialiteits- inschatting van de risico's nog juist? Wordt de impact van de risico's goed gemeten? Zijn de mitigerende maatregelen effectief? Is de uitsluitingenlijst nog adequaat?

Tabel 10

1	Identificatie	Bronnen uitbreiden	■	Op dit moment gebruiken we alleen data van twee bronnen. De actie is meerdere bronnen onderzoeken en kijken of er een bron is die we toe kunnen voegen om onze ESG-data te verbeteren.	voor 1/10/2021
2	Risicohouding	Verder uitwerken van de financiële risicohouding met een risicobereidheid (kwantitatief) ten aanzien van de financiële impact door biodiversiteitsverlies	■	Er zijn op dit moment nog geen bruikbare biodiversiteitsverlies scenario's, we verwachten wel dat die snel ontwikkeld zullen worden.	voor 1/3/2022
3	Beoordeling	Toevoegen metriecken en risicotolerantie voor kinderarbeid	■	We hebben inmiddels goede data voor kinderarbeid. Actie is met elkaar bespreken wat de beste metriek is en wat onze risicotoleranties zijn.	voor 1/10/2021
4	Beoordeling	Toevoegen beoordeling financiële impact van biodiversiteitsverlies	■	Zie actie nr. 2.	voor 1/4/2022
5	Mitigatie	Onderzoeken of we klimaatrisico verder kunnen beheersen	■	Onze gewenste uitsluitingen komen niet overeen met het uitsluitingen beleid van ons aandelenfonds bij vermogensbeheerder X. Actie is dit bespreken met de vermogensbeheerder en de mogelijkheden onderzoeken.	voor 1/10/2021
6	Mitigatie	Onderzoeken of we klimaatrisico verder kunnen beheersen	■	Na de implementatie van de nieuwe klimaat benchmark (en de herinrichting van de portfolio) lopen we minder transitie risico en komen we binnen de risicotolerantie t.a.v. de transitie scenarios. Echter in een van de twee stressscenario's is ons verlies nog te groot. We gaan onderzoeken of we dit risico verder omlaag kunnen krijgen en een lijst maken met mogelijke acties.	voor 1/10/2021
7	Process	ESG risicoraamwerk inbedden in integraal risico raamwerk	■	Dit is afgerond.	voor 1/9/2021

■ laag ■ medium ■ hoog

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het evalueren en actualiseren van de ESG-risicobeheercyclus, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het pensioenfonds een gewenst volwassenheidsniveau vaststelt en de verschillen tussen de gewenste en huidige toestand bepaalt. De volledige inrichting van de risicobeheercyclus voor ESG-risico's is soms lastig of nog niet goed mogelijk. Bijvoorbeeld vanwege beperkte beschikbaarheid van data, de complexe samenhang tussen risicofactoren of omdat analysemethoden nog niet zijn uitontwikkeld. Door een beoogd volwassenheidsniveau vast te stellen kunnen pensioenfondsen inventariseren welke stappen nog nodig zijn. Deze doelen mogen best ambitieus zijn. Wat nu nog niet kan, kan op langere termijn mogelijk wel. Een strategie met concrete mijlpalen helpt om de realisatie van de doelen te sturen. De snelle ontwikkelingen vragen om frequente evaluatie en eventuele bijstelling van de strategie.
- het fonds zich realiseert dat ontwikkelingen snel gaan op het gebied van ESG. Sommige risico's worden snel groter, er is steeds meer kennis over de risico's en de modellering ervan, de dekking van de data neemt toe en er komt steeds meer wetgeving. Daarom is het belangrijk dat een pensioenfonds frequent de inrichting van de ESG-risicobeheercyclus evalueert.

[Terug naar hoofdtekst](#)

4. Informatievoorziening

Good practice: een adequate data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's inrichten

Een pensioenfondsbestuur is enige tijd geleden, na een gapanalyse, begonnen met het inrichten van een data-infrastructuur en het verzamelen van data benodigd voor het analyseren van de risico's en kansen van klimaat- en milieuverandering. Als eerste is gestart met het meten van de CO₂-voetafdruk van de beleggingen. Het pensioenfondsbestuur heeft besloten om daarbij aan te sluiten bij internationaal erkende methodologieën, zoals die van PCAF (*Partnership for Carbon Accounting Financials*). Zo wordt voor de beleggingen gebruik gemaakt van een externe data aanbieder in overeenstemming met PCAF-methodologie. De CO₂-voetafdruk gegevens worden intern gebruikt voor besluitvorming zoals het optimaliseren van de beleggingsmix. Het pensioenfondsbestuur houdt rekening bij het strategische beleggingsbeleid met de CO₂-voetafdruk van de verschillende investeringscategorieën.

Hierbij maakt het pensioenfondsbestuur gebruik van een *data vendor* waarbij aan de hand van de NACE-code³⁵ kan worden bepaald in hoeverre bedrijfsactiviteiten van investeringen 'groene' activiteiten zijn.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het inrichten voor een gedegen data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- het pensioenfondsbestuur een analyse heeft uitgevoerd om te bepalen welke data reeds beschikbaar zijn en welke verzameld moeten worden om op termijn aan strategische en wettelijke voorwaarden te voldoen.
- het pensioenfondsbestuur een dataset heeft ontwikkeld die voor verschillende rapportage- en (strategische) besluitvormingsdoeleinden wordt gebruikt.

³⁵ De NACE-code is een code die door de Europese Unie en lidstaten toegekend wordt aan een bepaalde klasse van commerciële of niet-commerciële economische activiteiten.

Good practice: rapportage in MVB-sectie in jaarverslag

Een pensioenfondsbestuur rapporteert in het jaarverslag over het risicobeheer op klimaat- en milieurisico's en een Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)-sectie, met daarin:

- een risicoanalyse van de materiële risico's en welke maatregelen het pensioenfonds heeft genomen om deze te beheersen;
- de uitgangspunten, doelstellingen en KPI's bij klimaat- en milieurisico's en kansen;
- de risicoanalyse ten aanzien van klimaatverandering en milieuaantasting;
- het engagement- en stembeleid;
- de MVB-implementatie (waaronder de onderbouwing van de keuzes en afwegingen die hierbij zijn gemaakt);
- de MVB-resultaten, ten aanzien van de lange en korte termijn doelstellingen, KPI's en resultaten van engagement en voting; en
- de resultaten van het onderzoek bij deelnemers en andere stakeholders, en de keuzes die het bestuur heeft gemaakt ten aanzien van de stakeholdervoorkeuren.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door in het jaarverslag uitgebreid te rapporteren over de relevante onderdelen van het MVB-beleid, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK, en uit artikel 21 van de Pw cq artikel 48 Wvb, artikel 2 Besluit uitvoering Pw.
- het pensioenfondsbestuur aan de ene kant inzicht geeft in de beheersing van klimaat- en milieurisico's en aan de andere kant inzicht in het MVB-beleid.
- het pensioenfondsbestuur transparant is naar de deelnemers en andere stakeholders over welke keuzes en afwegingen het heeft gemaakt.

Good practice: Klimaattransitieplan

In de box achter deze good practice worden diverse termen nader toegelicht.

Een pensioenfonds heeft een klimaattransitieplan opgesteld en gepubliceerd, waarin het inzicht geeft in de klimaatambities en toelicht hoe het deze gaat realiseren. Vanuit de visie te streven naar een goed pensioen in een leefbare wereld, heeft het bestuur de ambitie uitgesproken de uitstoot van haar beleggingsportefeuille naar 'net zero' in 2050 te brengen, in lijn met het Parijs-akkoord. Voor het concretiseren van haar ambities maakt het fonds gebruik van het [Net Zero Investment Framework](#) (NZIF) van het [Paris-Aligned Investment Initiative](#) (PAII). Ook neemt het fonds de Leidraad van het Klimaatcommitment in acht.

Via een routekaart laat het fonds de belangrijke (tussentijdse) mijlpalen zien voor 2025, 2030 en 2050. Duidelijk wordt gemaakt welke activaklassen vooralsnog (deels) buiten beschouwing zijn gelaten, en waarom. Ook omschrijft zij de gebruikte methodologie om de emissiedoelstellingen te bepalen. Vervolgens licht zij toe welke acties ondernomen worden om de doelen te behalen en hoe dit wordt gemonitord. Ze is daarbij ook transparant over de assumpties die aan het plan ten grondslag liggen en de mate waarin zij afhankelijk is van externe factoren voor het behalen van de doelen.

Voor de gehele beleggingsportefeuille is het doel dat de CO₂-uitstoot netto-nul is in 2050, en de absolute uitstoot in 2030 is gehalveerd t.o.v. het basisjaar. Dit is uitgewerkt in concrete targets per asset klasse. Om dit doel te behalen en bij te dragen aan de klimaattransitie, licht het fonds toe welke strategieën ze gebruikt:

- **Investeren in bedrijven die zich hebben gecommitteerd aan de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs.** Dit vermindert de kans op transitierisico's, zoals *stranded assets* en vergemakkelijkt het bereiken van toekomstige reductiedoelstellingen.
- **Beleggen in bedrijven die klimaatoplossingen bieden.** Het fonds draagt hierdoor actief bij aan de transitie en tegelijkertijd kan het fonds profiteren van de nieuwe kansen. Dit wil het fonds onder andere doen door te investeren in bedrijven die zijn geclassificeerd

als groen binnen de EU-taxonomie en vervolgens dit aandeel in de portefeuille te laten groeien.

- **Middels “best in class” strategie bedrijven selecteren in sectoren die ontvankelijk zijn voor klimaatproblemen.** Het fonds selecteert die bedrijven die binnen een bepaalde sector goed gepositioneerd zijn voor een duurzame toekomst en realistische klimaatactieplannen hebben, in plaats van volledig afstand te nemen van bepaalde sectoren vanwege hun hoge uitstoot.
- **Terugbrengen van vervuilende bedrijven.** In lijn met onder meer de EU *Paris-Aligned Benchmark* gaat het fonds bedrijven uitsluiten die een omzet van meer dan 1% uit steenkool, 10% uit olie en 50% uit aardgas halen. Daarbij gaat het fonds sterk vervuilende bedrijven zonder overtuigende klimaatstrategie uitsluiten. Door deze bedrijven uit te sluiten, wordt aanzienlijke emissiereductie bereikt en wordt tevens het risico op reputatieschade verlaagd. Deze bedrijven worden geïdentificeerd met behulp van de [Global Coal Exit List \(GCEL\)](#) en [Global Oil & Gas Exit List \(GOGEL\)](#). Twee openbare databases samengesteld door Urgewald met bedrijven in de gehele waardeketen van steenkool respectievelijk olie en gas.
- **Inzetten van actief aandeelhouderschap** bij grootverbruikers van energie, bedrijven, sectoren en productieketens met grote klimaatimpact met de focus op het in lijn brengen van de doelstellingen met een 1,5-graden pad. Indien resultaten na 2 jaar niet toereikend zijn kan er worden overgegaan tot een escalatieplan. Waar mogelijk in samenwerkingsverbanden met andere pensioenfondsen. Daarnaast engagement richten op de vermogensbeheerders van de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds in belegt, met als doel dat deze fondsen zich inzetten voor CO₂-reductie.
- **Bijdragen aan standaarden.** Het fonds draagt waar mogelijk direct, maar in ieder geval indirect via de vermogensbeheerders en/of engagement serviceproviders, bij aan het opzetten van standaarden

en samenwerkingsverbanden. Het fonds is medeoprichter geweest van een aantal initiatieven zoals CRREM en het Global Real Estate Engagement Network en is actief betrokken bij andere samenwerkingen zoals Climate Action 100+.

Om de voortgang t.a.v. haar doelen te meten, meet ze de CO₂-voetafdruk van de beleggingen van scope 1,2 en waar relevant scope 3 volgens de [Partnership for Carbon Accounting Financials \(PCAF\)](#) standaard. De kwaliteit van het klimaatbeleid van bedrijven wordt beoordeeld met data van *Science Based Targets* en *Transition Pathway Initiative (TPI)*.

Ten aanzien van de beleggingen in **aandelen** en **bedrijfsobligaties** is het doel het volgen van de EU PAB (een minimaal **50%** lagere CO₂-voetafdruk t.o.v. de markt in 2025 en daarna een jaarlijkse reductie van minimaal **7%** voor scope 1, 2 en 3³⁶) en beleggen in klimaatgevoelige sectoren vergelijkbaar met de markt. In 2030 is het doel dat tenminste **90%** van de gefinancierde emissies in lijn is met de doelstellingen van Parijs³⁷ of is onder gerichte engagement, zoals staat in het NZIF. In 2050 is het doel een netto-nul uitstoot voor alle bedrijven.

Voor haar beleggingen in **vastgoed**, is het doel voor 2030 dat tenminste 90% van de gefinancierde emissies in materiële sectoren voldoet aan de CRREM (*Carbon risk real estate monitor*) -criteria of onder gerichte engagement is. In 2050 moeten alle vastgoedbeleggingen net-zero zijn. Om deze doelen te behalen licht het fonds toe dat zij haar engagement richt op vastgoedbeheerders waarvan de panden niet in lijn zijn met het 1.5 graden CRREM-pad. Als beheerders onvoldoende actie ondernemen om de uitstoot te verlagen, kan als escalatiemiddel besloten worden om afscheid te nemen van een vastgoedbeheerder. Bij nieuwe beleggingen wordt gecheckt of de vastgoedbeheerder een duurzaamheidsplan heeft gericht op

³⁶ Met inachtneming van de gefaseerde aanpak van scope 3

³⁷ Hiermee worden bedrijven bedoeld die zich committeren aan het klimaatakkoord van Parijs en een decarbonisatie strategie hebben dat hierop aansluit, zie [NZIF](#) voor alle criteria.

klimaatneutraliteit in 2050 en dit ook uitvoert. De voortgang wordt gemeten met de CRREM-tool en CO₂-monitor o.b.v. de PCAF-methodologie.

Voor de beleggingen in **staatsobligaties** zijn nog geen concrete CO₂-doelen geformuleerd. Voor 2025 is het doel om de klimaatrisico's en kansen te meten de hand van het ASCOR-raamwerk (Assessing Sovereign Climate-Related Opportunities and Risks) en op basis daarvan doelen te formuleren. Ook onderzoekt ze klimaatuitsluitingen met de Germanwatch Climate Change Performance Index (CCPI) waarin de klimaatinspanningen van landen worden gemonitord.

Een vergelijkbaar doel stelt zij voor de investeringen in **private equity** en **infrastructuur**. Om de risico's en kansen te meten, en doelstellingen te formuleren, hanteert zij het Net Zero Investment Framework Component for the Private Equity Industry en de Guidance for infrastructure assets, complement to the Net Zero Investment. Het fonds wil deze asset categorieën inzetten om bij te dragen aan de transitie. Dit wordt onder andere bereikt door doelstellingen te stellen, zoals het investeren van 40% van het infrastructuurvermogen in hernieuwbare energie en 15% van het private equity-vermogen in bedrijven die aantoonbaar bijdragen aan de transitie, met als doel deze percentages te realiseren tegen 2030.

Ten aanzien van **hypotheken** is het doel om 50% van de woningen in lijn met 1.5 graden CRREM te brengen en "stranded woningen" en woningen in de laagste energieklassen (E – F) teruggebracht te hebben tot 10% van de portefeuille. In 2050 is 100% van de woningen in lijn met 1.5 graden CRREM en zitten er geen huizen meer met een energielabel E of lager in de portefeuille.

In het klimaattransitieplan gaat het fonds ook uitgebreid in op de governance rondom het klimaattransitieplan. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt waar de verschillende verantwoordelijkheden zijn belegd

binnen de organisatie o.a. hoe de bestuurs-, leidinggevende en toezicht-houdende organen zijn betrokken bij het opstellen en monitoren van het plan. Het fonds licht toe dat het elk jaar het klimaattransitieplan evalueert, o.a. of aanscherping nodig is vanwege nieuwe ontwikkelingen en of de gehanteerde implementatie instrumenten effectief zijn.

In het jaarverslag rapporteert het fonds over de voortgang van het klimaatplan, de obstakels die in de weg staan om de CO₂-uitstoot in de reële economie terug te brengen en hoe het fonds met deze obstakels omgaat.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het opstellen en uitvoeren van concrete plannen voor de beheersing van klimaatgerelateerde risico's en het (waar nodig) aanpassen van de strategie en governance in anticipatie op de transitie, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18, Besluit FTK.
- het fonds met dit klimaattransitieplan identificeert welke activa een relevante rol spelen in de transitie, relevante data verzamelt en strategieën opstelt om de blootstelling te verminderen.
- het fonds aansluiting zoekt bij internationale richtlijnen en standaarden, wat het eenvoudiger maakt om risico's in beeld te brengen en te beheersen.
- het pensioenfonds concrete doelstellingen formuleert met meetbare tussenresultaten per beleggingscategorie en op portefeuilleniveau.
- hoewel nog niet alle middelen beschikbaar zijn om voor elke asset-categorie een gedetailleerd plan op te stellen of deze volledig te meten, zal het pensioenfonds verdere onderzoeken uitvoeren. Dit maakt het mogelijk om de ontbrekende of verbeteringswaardige aspecten in het transitieplan op te nemen.
- het bestuur een escalatieplan heeft indien de resultaten van engagement niet toereikend zijn.
- het bestuur van het pensioenfonds het plan periodiek herziet.

Box Voorbeelden van richtlijnen, standaarden en tools

Bij het uitwerken van klimaat- en milieuactieplannen kunnen instellingen diverse richtlijnen, standaarden en tools gebruiken. Ter illustratie worden hieronder een aantal toegelicht.³⁸

In lijn met de doelstellingen van Parijs (Paris-Aligned)

Hiermee worden bedrijven bedoeld die zich committeren aan het klimaatakkoord van Parijs en een decarbonisatiestrategie hebben dat hierop aansluit, zie NZIF voor alle criteria.

EU Paris-Aligned Benchmark (EU PAB)

De EU-PAB is gericht om portfolio's in lijn te brengen met het 1,5 °C scenario van het IPCC en de transitie naar een duurzame economie. De vereisten zijn:

- Reductie van min. 50% van koolstofintensiteit t.o.v. het beleggings-universum voor scope 1, 2 en 3.³⁹
- Jaarlijkse reductie van min. 7% van koolstofintensiteit t.o.v. het fonds zelf.
- Uitsluiting van bedrijven met een bepaalde omzet uit fossiele brandstoffen, controversiële wapens, tabak en overtreders van sociale normen zoals de UNGC-principes, OESO-richtlijnen en de milieudoelstellingen van de EU Taxonomy.
- Minimale blootstelling – ten minste vergelijkbaar met de benchmark – aan sectoren die in hoge mate ontvankelijk zijn voor klimaatproblemen

Partnership for Carbon Accounting Financials (PCAF)

Partnerschap van financiële instellingen die samenwerken om een geharmoniseerde aanpak te ontwikkelen en implementeren voor het meten en rapporteren van de broeikasgasemissies die verband houden met hun leningen en investeringen.

Partnership for Biodiversity Accounting Financials (PBAF)

Partnerschap dat de financiële sector faciliteert om op transparante wijze hun impact op en afhankelijkheid van de biodiversiteit te beoordelen en openbaar te maken.

EU Taxonomy

Classificatiesysteem van de EU met criteria voor economische activiteiten die in lijn zijn met net-zero trajecten en bredere milieudoelen.

Global Coal Exit List (GCEL)

De GCEL is een uitgebreide openbare database gemaakt door Urgewald om bedrijven te identificeren langs de gehele waardeketen van steenkool. Het bevat bedrijven die hun kolenhandel uitbreiden, meer dan 10% omzet uit kolen halen, of boven een bepaalde absolute productie zitten.

Global Oil & Gas Exit List (GOGEL)

De GOGEL is een uitgebreide openbare database gemaakt door Urgewald om olie- en gasbedrijven in de upstream, midstream of gasgestookte energiesector te identificeren. De database bevat nuttige informatie voor het ontwikkelen en implementeren van een olie en gas uitsluitingenbeleid, denk aan aandeel fossiele brandstoffen in de omzet, uitbreidingsplannen en onconventionele productie.

Carbon risk real estate monitor (CRREM)

Een tool om alignment op basis van CO₂-uitstoot en energieverbruik in lijn met netto nul trajecten te toetsen.

Assessing Sovereign Climate-Related Opportunities and Risks (ASCOR)

ASCOR is een investeerdersraamwerk en database om klimaatacties te beoordelen en na te gaan in hoeverre uitgevende instanties van staatsobligaties in lijn zijn met de klimaatdoelen van Parijs.

³⁸ Deze richtlijnen, standaarden en tools zijn als voorbeelden opgenomen en moeten niet gezien worden als advies van DNB over het gebruik ervan.

³⁹ Met inachtneming van de gefaseerde aanpak van scope 3

Germanwatch Climate Change Performance Index (CCPI)

De CCPI volgt de inspanningen van landen om klimaatverandering te bestrijden. Als een monitoringsinstrument maakt het vergelijking mogelijk van de inspanningen op het gebied van klimaatbescherming en de vooruitgang die individuele landen hebben geboekt. Dit biedt inzicht in welke landen voorlopen en achterblijven op dit gebied.

Science Based Targets initiative (SBTi)

SBTi ontwikkelt standaarden, tools en guidance om CO₂-reductiedoelen op te stellen in lijn met het behalen van de klimaatdoelen van Parijs.

Science Based Targets Network (SBTN)

SBTN ontwikkelt methodes en hulpbronnen voor het opstellen van wetenschappelijk gebaseerde targets voor natuur.

Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD)

De TNFD heeft disclosure aanbevelingen en guidance opgesteld voor bedrijven en financiële instellingen om hun natuurgerelateerde afhankelijkheden, impacts, risico's en kansen te beoordelen en te rapporteren.

[Naar stappenplan](#)

[Terug naar hoofdtekst](#)

5. Good practice stappenplan

Het bestuur van een pensioenfonds onderschrijft het belang van 'duurzaamheid' en vindt het belangrijk om goed inzicht te hebben in de risico's en kansen op het gebied van duurzaamheid. Naast deze intrinsieke motivatie is het bestuur zich bewust van het feit dat de Pensioenwet expliciet aandacht vraagt voor het omgaan met duurzaamheidsrisico's. Om de daad bij het woord te voegen, heeft de

directie enige tijd geleden een programma met een stappenplan opgesteld. Het bestuur heeft toen bepaalt dat de gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting moeten worden doorgenomen voor de volgende bedrijfsonderwerpen: 'bedrijfsmodel en strategie', 'interne governance', 'risicomanagement' en 'informatieverstrekking'. De verantwoordelijkheid voor het programma is belegd bij één van de bestuursleden.

Bedrijfsmodel en strategie

Een pensioenfonds wil inzicht in de impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en op de strategie. Het bestuur onderneemt de volgende stappen:

Stap 1	Uitvoeren van een omgevingsanalyse	Het bestuur organiseert een sessie met alle bestuursleden en een expert op het gebied van klimaat- en milieurisico's. Samen met deze expert onderzoeken de bestuursleden de mogelijke impact van klimaatverandering, milieukwesties als biodiversiteitsverlies, de wensen van hun stakeholders (werkgever, deelnemers, maatschappij), de toename in wet- en regelgeving en Europese klimaatdoelen als de 'green deal'. Het bestuur komt tot inzicht dat klimaatverandering en de transitie naar een duurzame maatschappij risico's meebrengen voor de beleggingen van het pensioenfonds. Het bestuur realiseert zich ook dat deze beleggingen op hun beurt klimaatverandering in de hand kunnen werken. De maatschappij en waarschijnlijk ook de deelnemers aan het pensioenfonds zelf uiten vaker bezwaar tegen beleggingen in bedrijven met bijvoorbeeld een hoge CO ₂ uitstoot.
Stap 2	Uitvoeren van een materialiteitsanalyse	De bestuursleden voeren vervolgens een materialiteitsanalyse uit om de impact van de verschillende klimaat- en milieurisico's op de beleggingen inzichtelijk te maken. Eerst brengen ze in beeld hoe fysieke en transitie klimaatrisico's zich vertalen in financiële risico's. Een hogere CO ₂ -belasting, nieuwe wetgeving of fysieke klimaateffecten als droogte, waterschaarste en overstromingen, kunnen leiden tot een daling in waarde van hun beleggingen of zelfs afschrijving ervan, zogeheten 'stranded assets'. De precieze financiële impact is moeilijk te bepalen omdat klimaatrisico's en de impact die ze veroorzaken met onzekerheid zijn omgeven. De bestuursleden kiezen er daarom voor de blootstelling naar mogelijke <i>stranded assets</i> en transitiegevoelige sectoren te berekenen (met hulp van hun vermogensbeheerder). Vervolgens voeren ze een simpele <i>stranded asset</i> scenario-analyse uit (wat als een significant deel van deze assets inderdaad een <i>stranded asset</i> vormt?). Het bestuur beoordeelt op basis van deze analyse dat de blootstelling aan transitierisico hoog is en dat dit daarmee een materieel risico is. Op basis van de andere uitkomsten van de sessie wil het bestuur de materialiteit van fysiek klimaatrisico verder gaan analyseren en het risico op biodiversiteitsverlies gaan analyseren.
Stap 3	Formuleren strategie	Het pensioenfonds zet de ambitie om hun blootstelling naar klimaat transitierisico te verlagen en hun beleggingsportefeuille te 'vergroenen'. Vervolgens formuleren de bestuursleden concrete doelen voor de komende periode: <ol style="list-style-type: none"> 1. We hebben een beleggingsovertuiging geformuleerd ten aanzien van klimaat- en milieurisico's. 2. We zijn in gesprek geweest met onze vermogensbeheerders en hebben inzicht in de mogelijkheden om klimaat transitie-risico te verlagen en klimaat neutraal/positief te beleggen (bijvoorbeeld door uitsluitingen, stemmen op aandeelhoudersvergaderingen, engagement, aanpassing benchmark). 3. We hebben een marktverkenning gedaan en hebben inzicht in 1. wat andere vermogensbeheerders doen op het gebied van vergroening en welke producten er op de markt zijn met aandacht voor klimaat- en milieurisico's (specifiek klimaat transitierisico) en 2. welke "collective actions"/"stewardship" initiatieven er zijn om bij aan te sluiten. 4. Op basis van (2) en (3) hebben we een plan gemaakt om klimaat transitierisico te verlagen met acties voor de korte en middellange termijn. 5. We hebben een stappenplan geformuleerd waarin we vervolgacties opnemen, zoals een materialiteitsanalyse voor fysiek klimaatrisico, biodiversiteitsverlies en sociale risico's en een concreet doel formuleren om de portefeuille te vergroenen.
Stap 4	Monitoring	De bestuursleden formuleren indicatoren voor de rapportages om het klimaat transitierisico te monitoren, zoals de blootstelling naar <i>stranded assets</i> . Daarnaast wordt de voortgang van de doelen gemonitord met KPI's.

Governance

Het pensioenfonds zet de eerste stappen om klimaat- en milieurisico's in te bedden in de governance.

Stap 1	Verantwoordelijkheden	Een paar bestuursleden krijgen klimaat- en milieurisico in de portefeuille. De verantwoordelijkheden ten aanzien van de tweede lijn worden gespecificeerd.
Stap 2	Kennis	Er worden twee themasessies over klimaat- en milieurisico's bezocht en één bestuurslid gaat een opleiding volgen.
Stap 3	Inbedding in beleidskaders	De ambitie en de doelen worden vastgelegd en de mandaten van de vermogensbeheerders aangepast.

Risicomanagement

Een pensioenfonds maakt een stappenplan om klimaat- en milieurisico's in de risicobeheercyclus te integreren. Het pensioenfonds past het risicoraamwerk dusdanig aan dat bij de beoordeling van de 'traditionele' risico's zoals 'markt-' en 'operationeel-risico' specifiek aandacht wordt besteed aan de manier waarop risico's gelieerd zijn aan klimaat- en milieuveranderingen en andere duurzaamheidsrisico's van invloed zijn op deze traditionele risico's. Uit een eerste materialiteitsanalyse bleek al dat klimaat transitierisico mogelijk een materiële impact heeft op het financiële risico van het pensioenfonds. Ook vloeien er risico's voort uit de strategische doelen van het fonds.

Stap 1	Risicobereidheid	Een "expliciete" risicobereidheid formuleren voor klimaat- en milieurisico's, zoals een lage risicobereidheid voor een materiële negatieve impact van klimaat- en milieufactoren op de waarde van de beleggingen bij marktrisico.
Stap 2	Risicotoleranties	Het formuleren van risicotoleranties, zoals maximale blootstelling aan <i>stranded assets</i>
Stap 3	Risico-identificatie	Een longlist opstellen van mogelijke klimaat- en milieurisico's en een overzicht maken van hoe deze risico's het pensioenfonds kunnen raken (transmissiekanalen). De <i>principle adverse indicatoren</i> en de SASB standaard (<i>Sustainability Accounting Standards Board</i>) worden als input gebruikt voor de longlist.
Stap 4	Risico-identificatie	Een overzicht maken van welke risico's voortvloeien uit de strategische ESG-doelen/ MVB-beleid en uit het niet halen van deze doelen (zoals de impact op reputatierisico als het niet lukt om te vergroenen of een mogelijke toename in concentratierisico)
Stap 5	Risico-identificatie	Voor elk risico passende risico-indicatoren formuleren, zoals voor klimaat transitierisico: blootstelling aan <i>stranded assets</i> , aan transitie gevoelige sectoren en de CO ₂ -voetafdruk. Aan de hand van expert judgement en een <i>stranded asset</i> analyse bepalen welke risico's mogelijk materieel zijn uit de longlist. Deze risico's vormen een shortlist.
Stap 6	Risico-beoordeling	De risico's uit de shortlist ten aanzien van de risicobereidheid en risicotoleranties beoordelen.
Stap 7	Risico-mitigatie	Een keuze maken uit mitigatie-instrumenten indien nodig, zoals engagement en uitsluiten. Indien het risico niet makkelijk gemitigeerd kan worden, dit benoemen en alternatieve acties formuleren.
Stap 8	Risico-monitoring	Aan de bestaande risicorapportages risico-indicatoren toevoegen om de risico's te monitoren, waaronder blootstelling aan <i>stranded assets</i> .
Stap 9	Verbetering risicobeheer	Een overzicht maken met vervolgacties om het ESG-risicobeheer in elke stap van de cyclus te verbeteren (zoals bij identificatie van de materialiteit van fysiek klimaat risico, biodiversiteitsverlies en S- risico's nader onderzoeken).

Informatieverstrekking

Stap 1	Datavereiste	Een overzicht maken van welke data nodig is voor het doen van een materialiteitsanalyse en voor het monitoren en rapporteren van klimaat- en milieurisico's.
Stap 2	Rapportages	De website aanpassen omdat men bijzondere aandacht wil schenken aan de duurzaamheidsambities van het pensioenfonds. Het bestuur is zich er wel van bewust dat de publicatie een reputatierisico met zich meebrengt als de openbaargemaakte ambities niet zouden aansluiten bij de acties van het pensioenfonds op het gebied van duurzaamheid. In het jaar- en bestuursverslag rapporteren over de materialiteit van klimaat- en milieurisico's en de beheersmaatregelen en op welke wijze er in het beleggingsbeleid rekening is gehouden met milieu en klimaat.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door op een methodische en proportionele wijze klimaat- en milieurisico's te integreren in de risicobeheercyclus, het pensioenfonds bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 18 Besluit FTK.
- door het rapporteren over de strategie en het risicobeheer van klimaat- en milieurisico's, het bestuur bijdraagt aan de invulling van de verplichting uit artikel 135 lid 4 Pw.
- de bestuursleden stappen hebben genomen om inzicht te krijgen in een breed palet van klimaat- en milieurisico's. Ze hebben de impact van deze risico's ingeschat en er prioriteit in aangebracht. Daarnaast hebben ze doelen geformuleerd om deze risico's te beheersen en heeft het bestuur duidelijke vervolgstappen geformuleerd.
- de verantwoordelijkheden in de governance worden toebedeeld, zodat klimaat- en milieurisico's aandacht krijgen en op de bestuurstafel komen, en het beleidskader aanpast.
- het bestuur ervoor zorgt dat er voldoende kennis in de organisatie is, om het risico van klimaat- en milieurisico's te kunnen beheersen.
- het pensioenfonds de risico's die op het fonds af komen in het licht van klimaatverandering en andere milieukwesties, en de risico's die voortvloeien uit de keuzes die gemaakt worden ten aanzien van de strategische doelen of het MVB-beleid, meeneemt in het risicobeheer.
- het bestuur zicht heeft op de benodigde data voor het risicobeheer van klimaat- en milieurisico's.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Verzekeraars

Wettelijk kader verzekeraars	55
Doorwerking klimaat- en milieurisico's verzekeraars	58
Good practices beheersing klimaat- en milieurisico's verzekeraars	59
1 Bedrijfsmodel en strategie	59
2. Governance	60
3 Risicobeheer	64
4 Informatievoorziening	71
5. Good practice stappenplan	75

Wettelijk kader verzekeraars

Hieronder licht DNB het juridisch kader met betrekking tot de beheersing van klimaat- en milieurisico's voor verzekeraars toe.⁴⁰ Naast de Wet op het financieel toezicht (Wft), is voor verzekeraars die onder de reikwijdte van de Solvency II-richtlijn (SII Richtlijn) vallen ook de Solvency II Gedelegeerde Verordening (SII GV) relevant.⁴¹ Voor verzekeraars met een beperkte risico-omvang (de Solvency II Basic-verzekeraars) geldt een verlicht nationaal regime van prudentiële eisen, dat op het systeem van de SII Richtlijn is gebaseerd. Deze gids licht uitsluitend het wettelijk kader met betrekking tot klimaat- en milieurisico's voor Solvency II-verzekeraars toe. Hieronder zet DNB uiteen welke vereisten er gelden m.b.t. (i) risicomanagement, (ii) het prudent person beginsel, (iii) governance en (iv) prudentiële verslaggeving.

Risicomanagement

Verzekeraars zijn verplicht te beschikken over een integere en beheerste bedrijfsvoering. Zij moeten duurzaamheidsrisico's integreren in hun risicomanagement. Duurzaamheidsrisico's worden in de SII II GV gedefinieerd als gebeurtenissen of omstandigheden op ecologisch, sociaal of governance-gebied die, indien deze zich voordoen, een werkelijk of mogelijk negatief effect op de waarde van de belegging of op de waarde van de verplichting kunnen veroorzaken. Verzekeraars dienen in het kader van hun risicomanagement onder andere rekening te houden met duurzaamheidsrisico's bij het aangaan van verzekeringstechnische verplichtingen en reservevorming. Duurzaamheidsrisico's kunnen er namelijk toe leiden dat foutieve aannamen voor de prijsstelling en de voorzieningen worden gedaan. Verzekeraars moeten daarom maatregelen

nemen om het risico op verlies of een ongunstige verandering in de waarde van verplichtingen die is ontstaan door een foutieve aanname in te schatten en te beheersen. De actuariële functie houdt bij haar advies over de algehele gedragslijn voor het aangaan verzekeringstechnische verplichtingen rekening met duurzaamheidsrisico's.

Ook moeten verzekeraars maatregelen nemen om duurzaamheidsrisico's in verband met hun beleggingsportefeuille correct te identificeren, inschatten en beheersen. Verder moeten verzekeraars, waar relevant, ook duurzaamheidsrisico's integreren bij het beheer van de overige risico's, zoals het beheer van operationele risico's.⁴²

Daarnaast moeten verzekeraars in het kader van hun risicomanagement een Own Risk and Solvency Assessment (ORSA) opstellen. Bij deze beoordeling dienen zij onder andere hun algehele solvabiliteitsbehoeften vast te stellen. Daarbij dienen zij rekening te houden met risico's waaraan zij bloot (kunnen) staan, waaronder duurzaamheidsrisico's.

Prudent person beginsel

Verzekeraars moeten al hun activa beleggen overeenkomstig het prudent person-beginsel. Dit houdt (kort gezegd) in dat verzekeraars alleen in activa en instrumenten mogen beleggen, waarvan zij de risico's goed kunnen onderkennen en beheersen. Verzekeraars dienen daarbij rekening te houden met duurzaamheidsrisico's. Verzekeraars nemen in dit kader het potentiële langetermijneffect van hun beleggingsstrategie en -beslissingen op duurzaamheidsfactoren (waaronder ecologische factoren) mee. Waar

⁴⁰ DNB licht alleen de wettelijke bepalingen toe waar zij toezicht op houdt vanuit het prudentiële toezicht. Bepalingen waar DNB toezicht op houdt vanuit het integriteitstoezicht of waar de AFM toezicht op houdt, blijven buiten beschouwing.

⁴¹ De Solvency II Richtlijn en de Solvency II Gedelegeerde Verordening worden momenteel herzien. Het Europees Parlement heeft op 8 oktober 2024 ingestemd met de herziene versie van de Solvency II Richtlijn. Na publicatie in het Publicatieblad, dient de herziene Solvency II Richtlijn binnen 24 maanden te zijn geïmplementeerd in de nationale wetgeving. In de herziene SII Richtlijn is onder meer bepaald dat verzekeraars moeten vaststellen of zij een materiële blootstelling hebben aan duurzaamheidsrisico's. In dit document wordt nog niet op de herziene Solvency II Richtlijn vooruitgelopen, maar wordt uitgegaan van de geldende wet- en regelgeving op het moment van publicatie van deze Gids.

⁴² Zoals genoemd in artikel 260 lid 1 SII GV.

relevant, zijn de strategie en de beslissingen van verzekeraars een afspiegeling van de duurzaamheidsvoorkeuren van hun cliënten.

Overige governancevereisten

Dagelijks beleidsbepalers (zoals bestuurders) en personen die toezicht houden op het beleid en de algemene gang van zaken van de verzekeraar (zoals commissarissen) dienen geschikt te zijn. Ook dienen personen binnen het tweede echelon, zoals bijvoorbeeld sleutelfunctiehouders, geschikt te zijn. De geschiktheidseis wordt nader ingevuld door de Beleidsregel geschiktheid 2012. In deze beleidsregel staat opgenomen dat beleidsbepalers geschikt zijn met betrekking tot de beheerste en integere uitvoering van het bedrijf. Hieronder valt ook het risicobeheer van de onderneming. Omdat duurzaamheidsrisico's meegenomen dienen te worden in het risicobeheer van verzekeraars, weegt het beheer van deze risico's ook mee in bovenstaande geschiktheidsbeoordelingen. Ook dienen bovengenoemde personen geschikt te zijn met betrekking tot 'bestuur, organisatie en communicatie'. Het 'zicht hebben op en sturing geven aan langetermijnwaardecreatie' valt hieronder. In de toelichting op de beleidsregel wordt uitgelegd dat er in het leidinggevend orgaan voldoende kennis en ervaring aanwezig dient te zijn over de effecten van klimaatveranderingen en de voor de financiële sector relevante duurzaamheidsregelgeving. Bij de geschiktheidstoetsing houdt DNB rekening met de specifieke functie, de aard, omvang, complexiteit en het risicoprofiel van de verzekeraar en de samenstelling en het functioneren van het collectief. Het beloningsbeleid van een verzekeraar moet daarnaast bijdragen aan een degelijk en doeltreffend risicobeheer. De SII II GV verplicht verzekeraars informatie op te nemen in het beloningsbeleid over de vraag hoe de integratie van duurzaamheidsrisico's in het risicomanagementsysteem in het beleid wordt meegenomen.

Prudentiële verslaggeving

Verzekeraars dienen jaarlijks een Solvency & Financial Condition Report (SFCR) te publiceren. In dit verslag rapporteren verzekeraars onder andere over de naleving van de eisen die aan het governance-systeem van verzekeraars worden gesteld, waaronder de inrichting en werking van het risicomanagementsysteem. Verzekeraars dienen daarbij ook aandacht te besteden aan duurzaamheidsrisico's, aangezien de beheersing van duurzaamheidsrisico's onderdeel uitmaakt van het risicomanagementsysteem van verzekeraars. Ook moeten verzekeraars informatie opnemen over hun risicoprofiel en onder meer materiële risico's waaraan zij zijn blootgesteld. Hier volgt uit dat duurzaamheidsrisico's ook moeten worden opgenomen wanneer deze materieel zijn voor een verzekeraar. Daarnaast dienen verzekeraars een beschrijving te geven van de procedure die zij hebben gevolgd bij het verrichten van hun ORSA.

Verzekeraars moeten daarnaast periodieke toezichtrapportages indienen bij DNB, waaronder informatie over het ORSA-toezichtrapport. In het ORSA-toezichtrapport moeten verzekeraars onder andere kwalitatieve en kwantitatieve resultaten van de beoordeling van het risico en de solvabiliteit presenteren, alsook de conclusies die de verzekeraar uit deze resultaten heeft getrokken. Ook duurzaamheidsrisico's maken onderdeel uit van de ORSA. Verder moeten verzekeraars in de periodieke toezicht-rapportage rapporteren over het governance-systeem, waaronder informatie over risicomanagementstrategieën en informatie over significante risico's waaraan de verzekeraar is blootgesteld. Ook dienen verzekeraars te rapporteren over hun risicoprofiel, waaronder materiële risico's waaraan zij zijn blootgesteld. Wanneer duurzaamheidsrisico's materieel zijn, zullen verzekeraars hier dus ook over moeten rapporteren.

Overzicht wet- en regelgeving en beleidsuitingen

De volgende wet- en regelgeving is met name relevant:

- Art. 1:118 Wft
- Art. 3:8 Wft
- Art. 3:10 Wft
- Art. 3:17 Wft
- Art. 23 Bpr
- Art. 26.2 Bpr
- Art. 258 lid 1 sub b SII GV
- Art. 259 lid 1 SII GV
- Art. 260 lid 1 sub a onder i, lid 1bis en sub c onder vi SII GV
- Art. 262 lid 1 sub a SII GV
- Art. 269 lid 1 sub e en lid 1bis SII GV
- Art. 272 lid 6 sub b SII GV
- Art. 273 lid 1 en 2 SII GV
- Art. 275 lid 4 SII GV
- Art. 275 bis SII GV
- Art. 294 lid 3 SII GV
- Art. 295 SII GV
- Art. 304 lid 1 SII GV
- Art. 306 SII GV
- Art. 308 SII GV
- Art. 309 SII GV

De volgende beleidsuitingen zijn met name interessant:

- [DNB Good Practice Behandeling klimaatgerelateerde risico's in de ORSA](#)
- [EIOPA Report on the prudential treatment of sustainability risks](#)
- [EIOPA Opinion on climate change risk scenarios in de ORSA](#)
- [EIOPA Application guidance on climate change materiality assessments and climate change scenarios in ORSA](#)
- [Beleidsregel Geschiktheid 2012](#)
- [DNB Factsheet Klimarisico's onderdeel van personentoetsingen](#)
- [International Association of Insurance Supervisors \(IAIS\), Application Paper on the Supervision of Climate-related Risks in the Insurance Sector, mei 2021.](#)

[Terug naar hoofdtekst](#)

Doorwerking klimaat- en milieurisico's verzekeraars

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet-)financiële risicogebieden van een verzekeraar. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van de verzekeraar. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van een verzekeraar (niet limitatief)

Risico	Sub type	Marktrisico	Verzekeringstechnisch risico	Operationeel risico	Bedrijfsmodel & strategie
Fysiek	Acuut of chronisch	Langdurige droogte en overstromingen kunnen resulteren in waardeverlies van beleggingen en kunnen de volatiliteit verhogen van bijvoorbeeld de grondstoffenmarkt.	Extreme regen- en hagelbuien of overstromingen van secundaire waterkeringen, kunnen resulteren in verzekeringsschades.	Extreem weer kan een bedreiging inhouden voor gebouwen en operaties van verzekeraars.	Klimaatverandering kan grote prijsstijgingen opleveren voor (schade)verzekeringen en mogelijk leiden tot onverzekerbaarheid van risico's. Dit kan van invloed zijn op de levensvatbaarheid van de verzekeraar.
Transitie	Beleid, technologie marktsentiment reputatie	Wijzigingen in klimaat- en milieubeleid, disruptieve technologieën en veranderend marktsentiment kunnen leiden tot 'stranded assets' bij CO ₂ -intensieve industrieën en andere onrust op de financiële markten.	Extra claimrisico door bijvoorbeeld oververtegenwoordiging van aansprakelijkheidsverzekering in CO ₂ -intensieve industrie.	Reputatierisico en maatschappelijke druk als klimaatdoelstellingen niet concreet of ambitieus genoeg zijn en niet stroken met de praktijk.	Nieuwe regelgeving kan gevolgen hebben voor het aanbod van producten of diensten, wat van invloed kan zijn op de resultaten van de verzekeraar.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Good practices beheersing klimaat- en milieurisico's verzekeraars

De good practices zijn praktijkvoorbeelden die in de ogen van DNB een goed voorbeeld zijn van een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's. Deze dienen ter inspiratie hoe instellingen invulling kunnen geven aan de cross-sectorale aandachtspunten. De good practices zijn georganiseerd naar de eerdergenoemde aandachtsgebieden. Om instellingen op weg te helpen die zich in de beginfase bevinden van de verankering van klimaat- en milieurisico's in hun kernprocessen wordt afgesloten met een voorbeeld van een stapsgewijze implementatie van deze risico's in de organisatie.

1 Bedrijfsmodel en strategie

Good practice: scenarioanalyse gebruiken in de strategische planning

Het bestuur van de verzekeraar wil beter zicht krijgen op de materiële negatieve impact en op de mogelijkheden van klimaatverandering en verlies aan biodiversiteit om hier in de strategie op in te kunnen spelen. Dit inzicht is nodig op korte, maar ook op (middel)lange termijn, immers, sommige mogelijke gevolgen zullen zich waarschijnlijk niet manifesteren binnen enkele jaren, maar op de lange termijn (>10 jaar). Als onderdeel van de strategische planning wordt gebruikgemaakt van scenarioanalyse. De instelling kiest voor scenario's gebaseerd op globale kwalitatieve en kwantitatieve veranderingen waarbij men zich laat inspireren door de scenario's van het IPCC en het (internationaal) energieagentschap. De instelling kiest voor het 'orderly transition scenario' (in lijn met het Parijs-akkoord) van minder dan 2 graden opwarmingsscenario in het jaar 2050 en vergelijkt dat met de *business as usual* toestand (het 6 graden opwarmscenario) van het NGFS en met de *soft decarbonization* toestand (het 3 graden opwarmscenario) zoals

beschreven in de 'Application guidance' van EIOPA. Om de discussie te stroomlijnen, worden (externe) experts met uiteenlopende achtergronden uitgenodigd. Per scenario beschouwt het bestuur de strategische positie voor het bedrijf als geheel en per marktsegment onderzoekt men hoe daarmee kan worden omgaan bij de premie-stelling en productontwikkeling.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door risico's in kaart te brengen via een scenarioanalyse, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 260 en 262 SII GV.
- de verzekeraar specifieke risico's in kaart brengt via een scenarioanalyse.
- de verzekeraar in de strategiebepaling rekening houdt met klimaat- en milieurisico's en de risico's niet alleen identificeert maar ook bepaalt welke acties erbij horen.
- scenarioanalyse een nuttig, verkennend instrument is gegeven de onzekerheden en complexiteiten die samenhangen met klimaat- en milieurisico's. Ook maken scenario's het mogelijk om de impact van klimaat- en milieurisico's voor de instelling in kaart te brengen over een langere termijn dan de gebruikelijke horizon van 3 tot 5 jaar.
- de verzekeraar gebruikmaakt van de beschikbare documenten zoals EIOPA's *Application guidance on climate change materiality assessments and climate change scenarios in ORSA* (2022).

Good practice: een schadeverzekeraar integreert klimaat- en milieurisico's in de strategie

Het bestuur van een verzekeraar stelt een bedrijfsbrede strategie voor de (middel)lange termijn op. Hoog op de prioriteitenlijst staat het adresseren van de impact van klimaatverandering en het verlies aan biodiversiteit op de organisatie en de omgeving. De verzekeraar beoordeelt of het productaanbod en beleggingen daarop aangepast moeten worden. Na een analyse van bestaande raamwerken en initiatieven, kiest de verzekeraar om zich te conformeren aan een aantal raamwerken. De duurzaamheidsprincipes worden ontleend aan de *United Nations Global Compact* (UNGC). Voor de beleggingen baseert de verzekeraar zich onder meer op de *Net-Zero Asset Owner Alliance*, de *Sustainable Development Goals* (SDGs), en het Klimaatcommitment van de Nederlandse financiële sector.

Voor de beprijzing van de verzekeringsproducten streeft de verzekeraar ernaar om rekening te houden met klimaatadaptieve maatregelen zoals gehard glas in kassen. De verzekeraar heeft in de ESG-strategie als doel gesteld dat de CO₂-voetafdruk van de beleggingen wordt verlaagd tot net zero in 2050. Dit doel wordt vertaald naar 'climate performance indicators', gekoppeld aan onder meer SDG 13 "Climate Action", waarmee het bestuur de voortgang monitort en kan vaststellen of een aanpassing van de strategie nodig is.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door klimaat- en milieurisico's expliciet in de strategie te verankeren, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit onder meer artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 262, 269 en 275bis SII GV.
- de verzekeraar de kansen en risico's als gevolg van klimaat- en milieuveranderingen op basis van raamwerken en initiatieven meeneemt in de strategie.
- strategische doelen worden vertaald in concrete, meetbare prestatie-indicatoren (KPI's) waarmee de voortgang eenvoudig kan worden gemonitord.

[Terug naar hoofdtekst](#)

2. Governance

Good practice: beleidsbepalers verankeren materiële klimaat- en milieurisico's in de bestaande governance en beleidskaders

Het bestuur en de raad van commissarissen (RvC) van een verzekeraar hebben de risico's en kansen gerelateerd aan klimaat en milieu toebedeeld aan de portefeuille van een bestuurder en van een commissaris. De portefeuillehouders worden ondersteund door een *taskforce* bestaande uit een bestuurslid, commissaris, senior manager en externe adviseur.

Het bestuur en de RvC achten een verdergaande integratie van klimaat- en milieurisico's en -kansen in bestaande kaders en processen binnen de instelling noodzakelijk. Daartoe hebben zij een specifieke bestuurs- en RvC-commissie voor klimaat- en milieurisico's en -kansen ingesteld. Een aantal bestuurders respectievelijk commissarissen, managers met expertise op het gebied van de beheersing van deze risico's en externe deskundigen op dit terrein nemen deel aan de commissie. Deze commissie voorziet het bestuur / de RvC van haar beraadslagingen en overwegingen.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door klimaat- en milieurisico's te verankeren in de governance, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel onder meer artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 258 en 260 SII GV.
- de leden van het bestuurlijk en toezichthoudend orgaan (bestuur en raad van commissarissen) zorgen voor een werkwijze, structuur en onderlinge taakverdeling die beoogt zeker te stellen dat klimaat- en milieurisico's en -kansen, adequaat worden meegenomen in de besluitvorming en het toezicht.
- daarmee commitment vanuit 'de top' voor klimaat- en milieurisico's zichtbaar is.

Good practice: voldoende geschiktheid bij beleidsbepalers borgen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's

Een verzekeraar heeft kennisvereisten opgesteld voor de bestuursleden en commissarissen ten aanzien van de risico's en kansen verbonden met klimaatverandering en milieuaantasting. Hierbij heeft de verzekeraar als uitgangspunt genomen dat bestuurders en commissarissen inzicht en begrip hebben van de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van klimaat en milieu, de wet- en regelgeving op dit terrein, wat de maatschappij en stakeholders van de instelling verwachten en wat dat betekent voor de bedrijfsuitoefening. Deze minimale kennisvereisten zijn ook verwerkt in de functieprofielen.

Met het oog op het op peil houden van het kennisniveau organiseert de verzekeraar periodiek kennissessies over klimaat- en milieuthema's voor bestuursleden, commissarissen en de sleutelfunctiehouders actuaariaat en risicobeheer. Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn de oorzaken van klimaatverandering, wet- en regelgeving en (inter)nationaal klimaatbeleid, ESG-ratings en het gebruik van modellen en scenarioanalyses voor klimaat- en milieurisico's. Tevens wordt, voor een beter begrip, inzicht gegeven in de risico's die de eigen onderneming loopt, bijvoorbeeld door het gebruik van risico heat maps, een overzicht van klimaatgerelateerde schades en van mogelijke 'stranded assets'. Voor deze kennissessies worden regelmatig externe deskundigen uitgenodigd die deelnemers trainen en 'challengen' op klimaat- en milieurisico's en de kansen voor de instelling. Het bestuur en de RvC evalueren periodiek of de kennisstandaarden worden gehaald en op welke onderdelen er behoefte bestaat aan training en opleiding.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het opstellen van minimale eisen over kennis rond klimaat- en milieurisico's en concrete acties te nemen om deze kennis op peil te houden, de verzekeraar aansluit bij de geschiktheidseisen zoals verwoord in artikel 3:8 Wft, de Beleidsregel Geschiktheid 2012 en bijdraagt aan de wettelijke verplichting uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 258, 260 en 273 SII GV.
- de verzekeraar op deze wijze waarborgt dat voldoende deskundigheid aanwezig is binnen het bestuurlijk en toezichthoudend orgaan om blootstelling van de instelling aan klimaat- en milieurisico's te kunnen beoordelen, kansen te signaleren, tot geïnformeerde en evenwichtige besluiten te kunnen komen en effectief tweedelijns toezicht te kunnen houden.
- de verzekeraar ervoor zorgt dat doorlopend aandacht bestaat voor het belang en de ontwikkeling van de expertise van en ervaring met klimaat- en milieurisico's en -kansen.

Good practice: verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisicobeheer toewijzen binnen de organisatiestructuur

Het bestuur van een verzekeraar realiseert zich dat de instelling een inhaalslag wil maken ten aanzien van de beheersing van klimaat- en milieurisico's. Na de vaststelling van het beleid, de strategie en de beheersingsmaatregelen heeft het bestuur besloten een tijdelijke afdeling op te richten onder leiding van een duurzaamheidsmanager. Deze afdeling is verantwoordelijk voor de uitvoering van de strategie en de beheersing van klimaat- en milieurisico's, waarbij nauw wordt aangesloten op bestaande processen en structuren binnen de organisatie. Het bestuur monitort de voortgang via periodieke rapportages.

Binnen de organisatiestructuur zijn de taken en verantwoordelijkheden van sleutelfuncties helder vastgelegd. Zij werken nauw samen en stemmen regelmatig af om een samenhangende aanpak van klimaat- en milieurisico's te waarborgen. Dit draagt bij aan een effectieve uitvoering.

1. Eerste lijn: De taken en verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's zijn vastgelegd. Hierbij wordt onder meer rekening gehouden met klimaat- en milieurisico's bij de ontwikkeling van verzekeringsproducten.
2. Risicomanagement (tweede lijn): De risicomanager beoordeelt, conform de wettelijke verplichtingen, de beheersing van duurzaamheidsrisico's door de eerste lijn en woont indien nodig bestuursvergaderingen bij. Dit omvat de identificatie van klimaat en milieurisico's binnen elk gebied van het risicobeheersingssysteem, het meten en kwantificeren van blootstelling aan risico's, en het gebruik van methodologieën, tools, metrics en KPI's voor risicobewaking.
3. Compliance Functie: De compliance functie beoordeelt juridische risico's met betrekking tot ESG, informeert over risicogebieden binnen de onderneming, en ontwikkelt, implementeert en onderhoudt het compliance beleid. Daarnaast stelt deze functie compliance plannen op en implementeert maatregelen tegen niet-naleving.
4. Actuariële Functie: Deze functie is verantwoordelijk, conform de wettelijke verplichtingen, voor het beoordelen van de integratie van duurzaamheidsrisico's in de acceptatie, technische voorzieningen en herverzekering.
5. Interne Audit: De interne audit controleert of de beheersing van klimaat- en milieurisico's op een adequate manier wordt uitgevoerd, in overeenstemming met het vastgestelde beleid en de procedures.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door verantwoordelijkheden rond de beheersing van klimaat- en milieurisico's helder te beleggen binnen de organisatie, de verzekeraar invulling geeft aan, cq bijdraagt aan de invulling van, de wettelijke verplichting uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en uit de artikelen 260, 269, 270, 271 en 272 en de algemene governance-voorschriften zoals verwoord in artikel 258 SII GV.
- de verzekeraar op deze wijze zorgt dat de strategie, het beleid en de beheersing van klimaat- en milieurisico's adequaat in het governance-systeem en de risicobeheersing worden geïncorporeerd.
- de verzekeraar hiermee, in lijn met het '*3-lines of defence model*', een sterke governance faciliteert voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's en dit thema in alle onderdelen van de bedrijfsvoering wordt verankerd en toegepast.
- de bestuursleden en commissarissen hierdoor in staat worden gesteld om te komen tot deugdelijke en geïnformeerde besluiten en een doeltreffende aansturing van de instelling.

Good practice: bewustzijn van klimaat- en milieurisico's bevorderen

Het bestuur van een verzekeraar heeft in aanvulling op de kennis-sessies en trainingen die gericht zijn op het vergroten van kennis van klimaat- en milieurisico's, 'ambassadeurs' aangewezen op plekken in de organisatie waar men te maken heeft met klimaat- en milieurisico's. Deze ambassadeurs hebben als taak om het klimaatbewustzijn binnen de organisatie te vergroten. De ambassadeurs overleggen op kwartaalbasis over de duurzaamheidsinitiatieven om elkaar te informeren over de ontwikkelingen in hun deel van de organisatie. Zo wordt een integrale aanpak van klimaat- en milieuaspecten geborgd. De voorzitter van dit overleg is de duurzaamheidsmanager. De uitkomsten van het overleg worden gedeeld met de bestuurder die duurzaamheid en de beheersing van klimaat- en milieurisico's in de portefeuille heeft.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door acties te nemen om het bewustzijn voor klimaat- en milieurisico's in de organisatie te bevorderen, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikelen 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 258 SII GV.

op deze wijze een cultuur wordt bevorderd waarin het bewustzijn en het gedrag worden gestimuleerd dat bijdraagt aan de beheersing van de klimaat- en milieurisico's.

Good practice: Integratie van klimaat- en milieurisico's in het beloningsbeleid

Een verzekeraar heeft een beloningsbeleid ontwikkeld dat duurzame, langetermijnwaardecreatie van de verzekeraar stimuleert. Dit beleid belicht naast financiële ook niet-financiële doelstellingen.

Het beloningsbeleid is gebaseerd op een evenwichtige mix van financiële, klimaat-, milieu- en sociale doelstellingen. Zo wordt bijvoorbeeld CO₂-reductie en energie-efficiëntie expliciet beloond, samen met verbeteringen in inclusiviteit en arbeidsomstandigheden. Een specifieke doelstelling richt zich op de vermindering van fossiele brandstoffen in de beleggingsportefeuille met 35% tegen 2030. Deze doelstelling is geïntegreerd in het beloningsbeleid van het bestuur, waardoor hun beloning deels afhankelijk is van de prestaties in dit domein. Een concrete KPI voor de bestuurders ziet op een jaarlijkse reductie van 5% in fossiele brandstofbeleggingen om de doelstelling van 35% tegen 2030 te halen.

Door deze doelstellingen te koppelen aan relevante beloningsmechanisme met een passende (jaarlijkse) tijdshorizon, wil de verzekeraar stimuleren dat het gedrag van bestuurders in lijn blijft met de ambitie voor langetermijnwaardecreatie.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door duurzaamheidsoverwegingen mee te wegen in het beloningsbeleid, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 1:118 Wft, en artikel 275 en 258 lid 1 onder I, SII GV.
- de verzekeraar niet-financiële KPI's heeft meegenomen in het beloningsbeleid die in lijn zijn met strategische doelstellingen en deze meetbaar zijn gemaakt. Daarmee wordt getracht gewenst gedrag te stimuleren, ook op het gebied van klimaat en milieu.
- deze KPI's zijn vastgesteld en meetbaar gemaakt waardoor hierover extern verantwoording kan worden afgelegd.

[Terug naar hoofdtekst](#)

3 Risicobeheer

Good practice: klimaat- en milieurisico's expliciet meenemen in de bestaande risicobereidheid

Een verzekeraar heeft de gedefinieerde risico's ten gevolge van klimaat- en milieuverandering vertaald naar bestaande risicocategorieën. Zo is het fysieke- en transitierisico van beleggingen toegewezen aan 'marktrisico' en is de risicocategorie 'operationeel risico' uitgebreid met het reputatierisico dat dreigt wanneer klimaatcommitments niet worden waargemaakt.

Omdat de verzekeraar een grote vertegenwoordiging heeft in de agrosector en het risico van het verlies aan biodiversiteit nog onvoldoende in kaart is gebracht, gaat men in de komende jaren extra onderzoek doen naar de specifieke gevolgen voor deze sector en de mogelijke gevolgen voor de verzekeraar. De huidige stikstof-problematiek en de impact die dat heeft op de agrosector wordt hierbij als voorbeeld genomen.

De verzekeraar heeft als strategisch uitgangspunt gedefinieerd om via de verzekerings- en beleggingsactiviteiten een aantoonbare maatschappelijke waarde te willen hebben, waarbij het belang van de stakeholders (met name de polishouders) hoge prioriteit heeft. Daarom besluit de verzekeraar om de komende drie jaar de verduurzaamde portefeuille te monitoren ten opzicht van een benchmark conform de recente strategische asset-allocatie (SAA) / *Asset Liability Management* (ALM). De verzekeraar gaat vervolgens na in hoeverre duurzaamheidsdoelstellingen zijn behaald en neemt op grond daarvan mogelijke acties.

De verzekeraar denkt na over het beleggingsvraagstuk in relatie tot het transitierisico. Gaan we beleggingen uitsluiten of proberen we via onze beleggingen ondernemingen 'de groene' kant op te bewegen (engagement)? Daarbij worden ook de mogelijke sociale gevolgen van 'uitsluiten' in overweging genomen. Afsproken wordt dat in de eerstvolgende bijeenkomst van het (hoogste) besluitvormingsorgaan de strategische keuze op dit terrein wordt voorgelegd.

In de risicobereidheid wordt de strategie als volgt geconcretiseerd:

- de verzekeraar wil in 2030 met een significant percentage van de beleggingen direct een positieve impact hebben op klimaatverandering (impact beleggen). Concreet betekent dit beleggen in de SDG's 7 (betaalbare en schone energie), 13 (klimaatactie) en 15 (herstel ecosystemen en biodiversiteit). Er is afgesproken dat er einde jaar een percentage van het vermogen geïnvesteerd is conform SDG 7, 13 en 15. De verzekeraar stelt hiervoor de KPI 'beleggingen impact' op.
- de verzekeraar analyseert de verschillen in rendement en volatiliteit tussen groene en niet-groene beleggingen om zodoende de strategie te monitoren. Hiervoor wordt het KPI-aandeel 'belegging groen' gedefinieerd op basis van data van een ESG-data provider.
- de verzekeraar wil de bereidheid om fysieke klimaatrisico's te accepteren concretiseren en afbakenen. Daarom worden maxima gesteld aan de exposures in bepaalde klimaatgevoelige regio's en branches (onder andere op basis van postcode en NACE-code⁴³).
- de verzekeraar wil zijn reputatie op het gebied van verantwoord ondernemen borgen. Als indicatoren worden hier de 'Benchmark Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling' en Praktijkonderzoeken van de Eerlijke verzekeringswijzer gehanteerd.

⁴³ De NACE-code is een code die door de Europese Unie en de lidstaten toegekend wordt aan een bepaalde klasse van economische activiteiten (al dan niet commercieel). Dit is bedoeld als hulpmiddel bij het opstellen van economische statistieken en overzichten.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door klimaat- en milieurisico's mee te wegen in de risicobereidheid, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 260, 269 en artikel 275 bis SII GV.
- hiermee heeft de verzekeraar een eerste stap gezet in het aanpassen van het risicobereidheidskader / *Risk Appetite Statement* (RAS).
- de verzekeraar getracht heeft om de opkomende risico's concreet te maken, te vertalen naar doelstellingen binnen het bestaande risicobereidheidskader en meetbare indicatoren koppelt aan de doelstellingen.
- de verzekeraar hiermee in staat is om zowel intern als extern te communiceren over de voortgang met betrekking tot de transitie van de beleggingsportefeuille waardoor het reputatierisico beperkt wordt en binnen de eigen risicotolerantie valt.

Good practice: verzekeraar voert een materialiteitsanalyse uit als startpunt van haar risicobeheercyclus

Een verzekeraar heeft een materialiteitsanalyse uitgevoerd. Daarbij is onderzocht welke duurzaamheidsthema's materieel (van groot belang) zijn voor de verzekeraar en extra aandacht vereisen. Daarbij werden de thema's 'klimaat' en 'biodiversiteit en ecosystemen' beide beoordeeld als materiële onderwerpen, die mogelijk een prudentieel risico voor de verzekeraar opleveren. De analyse werd uitgevoerd op basis van de uitgangspunten in de CSRD, waarin gebruik is gemaakt van 10 navigatie-punten van AFM ([Tien navigatiepunten voor goede toepassing CSRD \(afm.nl\)](#)).

In de uitgevoerde analyse worden twee soorten materialiteit onderkend: de impact van de verzekeraar op haar omgeving (impact-materialiteit) en de impact die de omgeving heeft op de verzekeraar (financiële materialiteit). Voor ieder materieel thema geeft de verzekeraar aan of de impactmaterialiteit positief is of negatief en of

deze impact er momenteel is (Bestaand) of dat deze in de toekomst kan ontstaan (Potentieel). Bij financiële materialiteit wordt aangegeven of er sprake is van een risico (potentiële negatieve impact) dan wel een kans (potentiële positieve impact).

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door een zorgvuldig proces te doorlopen bij het uitvoeren van de materialiteitsanalyse, de verzekeraar invulling geven aan, cq bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 260 en 269 SII GV.
- de verzekeraar hiermee zicht krijgt en inzicht geeft op en in de risico's die samenhangen met klimaatverandering en de manier waarop deze risico's de instelling raken via de doorwerking op conventionele risico's.
- de verzekeraar daar waar nodig actie onderneemt op de geïdentificeerde materiële risico's.
- Zie ook de '[Aandachtspunten materialiteitsanalyse](#)' op pagina 13.

Good practice: verzekeraar neemt scenarioanalyses van relevante duurzaamheidsrisico's op in de jaarlijkse ORSA

De verzekeraar voert jaarlijks een ORSA uit, waarbij ze inzicht geeft in de samenhang tussen strategie, de materiële risico's en mogelijke gevolgen hiervan voor de solvabiliteitspositie van de verzekeraar en wat zij kan doen om de risico's af te wenden of te beperken. Na identificatie van de materiële risico's worden deze risico's vertaald naar scenario-analyses.

De verzekeraar kiest hierbij bewust voor extreme maar niet onrealistisch scenario zodat er inzicht wordt verkregen in de risico's op de middellange termijn. De verzekeraar heeft een generiek duurzaamheidsscenario geformuleerd op basis van de strategische risicoanalyse-sessies die per bedrijfsonderdeel hebben plaatsgevonden. Dit scenario is voor een periode van 10 jaar uitgewerkt in plaats van de gebruikelijke 5 jaar voor ORSA-scenario's. De verzekeraar verwacht dat de langere horizon van 10 jaar de klimaatveranderingsrisico's beter in kaart brengt.

In het 10-jaarsscenario wordt aandacht besteed aan zowel de beleggingenkant (activa) als de verplichtingenkant (passiva). Voor de beleggingenkant wordt uitgegaan van een scenario waarin de transitie naar een klimaatneutrale economie ernstig is mislukt. Dit leidt tot een devaluatie van beleggingen in bedrijven die vatbaar zijn voor de fysieke gevolgen van klimaatverandering en een afwaardering van de vastgoedportefeuille. Door de langere horizon van 10 jaar worden fysieke risico's voor de beleggingsportefeuille beter meegenomen.

Langetermijnscenario's beleggingen

Voor de beleggingen worden meerdere langetermijnscenario's in kaart gebracht, zoals een chaotische transitie waarbij de transitiekosten plotseling ingeprijsd worden of een mislukte transitie waarbij vooral de fysieke risico's in de toekomst sterk toenemen.

In totaal zijn vier scenario's gekozen waarvoor met een tijdshorizon van 30 jaar gekeken wordt naar de gevolgen voor de SII-ratio en het rendement op de *Solvency Capital Requirement* (SCR). Zowel de totale impact als de transmissiekanalen verschillen per scenario. In een chaotische transitie zullen beleggingen in bedrijven met veel CO₂-uitstoot snel worden afgewaardeerd. In een mislukte transitie zijn de transitierisico's in eerste instantie beperkter, maar stijgt de temperatuur meer en nemen de fysieke risico's toe. De gevolgen hiervan zijn een algehele productiviteitsdaling en het afwaarderen van beleggingen die vatbaar zijn voor fysieke klimaat-schade, zoals woningen en kantoorpanden.

Verzekeringstechnisch

Voor de verzekeringsportefeuille worden scenario's uitgewerkt die helpen de verwachte schades voor komende decennia te berekenen die optreden als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals ernstige droogte, overstromingen en stormen. De fysieke schade aan objecten die zijn verzekerd zal leiden tot toename aan schadeclaims bij schadeverzekeraars, waardoor het risicoprofiel wijzigt.

Om een projectie van fysieke klimaatrisico's te maken, verzamelt de verzekeraar informatie over de geografische spreiding van de verzekeringsportefeuille. Op basis van modellen wordt een inschatting gemaakt van de kans op schade en de omvang van de schade per locatie. Voor het inschatten van de toekomstige schade worden enkele klimaatscenario's van het IPCC gebruikt.

Ook wordt in duurzaamheidsscenario rekening gehouden met het toegenomen risico van een pandemie als gevolg van klimaatverandering waardoor ziektekosten en arbeidsongeschiktheidsvergoedingen zullen stijgen. Daarnaast worden in het duurzaamheids-scenario additionele kosten ingeschat als gevolg van bacteriële infecties die kunnen ontstaan door biodiversiteitsverlies. Eveneens kan als gevolg van inflatie de financiële druk toenemen waardoor gezondheidskosten toenemen, denk hierbij ook aan psychische klachten.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door scenario's rond relevante duurzaamheidsrisico's mee te nemen in de ORSA, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft, en artikel 262 en 269 SII GV.
- in lijn met de Q&A klimaatrisico's in de ORSA, onderscheid wordt gemaakt naar korte, middellange en lange termijn risico's in de ORSA en naar de impact van klimaatgerelateerde risico's op zowel de activakant als op de technische voorzieningen.
- de verzekeraar via scenario's ook de (middel)langetermijneffecten onderzoekt en daarbij bewust een extreem maar niet onrealistisch scenario zoekt voor verschillende bedrijfsonderdelen (leven, schade P&C, inkomen, zorg), rekening houdend met zowel fysieke als transitierisico's.
- Voor de kans op en de impact van de risico's gebruikt men een schaal met vier niveaus: **klein, midden, groot** en **zeer groot**.

Good practice: ORSA-uitkomsten gebruiken voor bepalen van impact en kansen klimaatrisico's

Om naast de impact van klimaatrisico's gevoel te ontwikkelen voor de kans van deze risico's, stelt de verzekeraar een werkgroep samen die bestaat uit eerste en tweede lijn.

In aansluiting op de uitkomsten van de ORSA beoordeelt de werkgroep de kans en impact van fysieke en transitierisico's en van de reputatieschade als klimaat- of milieudoelen niet worden gehaald.

Kans	Impact
<i>Klein:</i> tussentijd groter dan 10 jaar	<i>Klein:</i> financieel verlies (<€10k) en reputatieschade; geen acties toezichthouder.
<i>Midden:</i> tussentijd 5 tot 10 jaar	<i>Midden:</i> financieel verlies (€10-100k); enige reputatieschade; enkelvoudige maatregel toezichthouder
<i>Groot:</i> tussentijd 1 tot 5 jaar	<i>Groot:</i> financieel verlies (>€100k) of reputatieschade; zwaardere maatregel van toezichthouder
<i>Zeer groot:</i> tussentijd kleiner dan 1 jaar	<i>Zeer groot:</i> financieel verlies (>€1M) of grote reputatieschade; zware maatregelen toezichthouder

Vervolgens wordt met behulp van de risicomatrix het bruto risico geschat.

Bruto risico's	Kans			
	Klein	Midden	Groot	Zeer groot
Klein				
Midden				
Groot				
Zeer groot				

De mitigatie hangt af van de score voor het bruto risico.

Laag	Acceptabel risico; normale aandacht
Midden	Toelaatbaar risico; extra bewaking
Hoog	Zorgwekkend risico; beheersing op korte termijn
Zeer hoog	Onacceptabel risico; directe beheersing

De beschouwing leidt tot een matrix van kans en impact en de uiteindelijke scores voor de bruto risico's, zie tabel 1. Het bruto risico voor extreem weer komt uit op de score *midden*. En bij de acties in dit voorbeeld zien we dat het beleggingsrisico bij CO₂-belasting op korte termijn en het reputatierisico bij afwijkingen tussen ambitie en praktijk direct moet worden gemitigeerd.

Tabel 1

Klimaat risico	Gevolgen	Geraakte risico's	Kans	Impact	Bruto risico	Actie
Extreem weer	Verliezen door schade aan verzekerde objecten en schade aan beleggingsobjecten	Verzekeringsverplichtingen en beleggingen	Midden	Midden	Midden	Extra bewaking
Verhoging CO ₂ -belasting	Verliezen bij CO ₂ -intensieve assets	Beleggingen	Hoog	Midden	Hoog	Beheersing op korte termijn
Uitvoering strijdig met (breed) geadvertende ambities	Negatieve publiciteit en onvrede bij stakeholders	Operationeel (reputatie)	Midden	Zeer hoog	Zeer hoog	Directe beheersing

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door de blootstelling aan klimaatrisico's te onderzoeken met behulp van scenarioanalyses, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft, en artikel 262 en 269 SII GV, en invulling geeft aan de [Q&A Klimaatrisico's bij verzekeraars](#).
- de verzekeraar naast de impact van klimaatrisico's ook de kansen onderzoekt voor deze risico's.
- de verzekeraar eenvoudige, praktische schalen hanteert voor de kans en de impact voor het kwalificeren van de risico's.
- de verzekeraar de risicoscores gebruikt om te bepalen of en hoe klimaatrisico's moeten worden gemitigeerd.

Good practice: Natuurgerelateerde impact en afhankelijkheidsanalyse

Het bestuur van een verzekeraar brengt in kaart hoe haar beleggingen impact hebben op- en afhankelijk zijn van de natuur waaronder biodiversiteit en hoe hieruit mogelijk risico's voortkomen. Hiervoor hanteert het bestuur een adequaat risico-raamwerk, zoals de de [LEAP-methode](#) die is ontwikkeld door de *Taskforce on Nature-related Financial Disclosures* (TNFD). In de analyse betreft het bestuur zowel directe als indirecte (via de keten) effecten. Op deze manier brengt de verzekeraar aan de hand van een zorgvuldig gedocumenteerd proces de natuur-gerelateerde risico's in kaart.

Voor een eerste analyse naar potentiële natuur-gerelateerde impact en afhankelijkheden van de beleggingen, stelt het bestuur een longlist op van sectoren en activiteiten die mogelijk een grote impact op of afhankelijkheid hebben van de natuur en biodiversiteit. Op sector-niveau wordt bijvoorbeeld gekeken naar de top 10 sectoren uit het [Finance for Biodiversity rapport](#). Voor een impact en afhankelijkheids-scan op sub-sector niveau, kan het bestuur de ENCORE-database gebruiken. Op basis van deze analyse wordt in kaart gebracht welke

beleggingen *potentieel* de grootste natuur-gerelateerde risico's lopen. Deze beleggingen worden geprioriteerd voor nader onderzoek.

In de geprioriteerde beleggingen onderzoekt het bestuur vervolgens hoe de impact en afhankelijkheden zich vertalen naar specifieke natuur-gerelateerde fysieke- en transitierisico's. Hiervoor gebruikt het bestuur onder meer de WWF biodiversity risk filter. Vanwege het sterk locatiegebonden karakter van natuur-gerelateerde risico's gebruikt het bestuur zo granulair mogelijke locatiedata van de beleggingen. Het bestuur neemt passende beheersingsmaatregelen voor de geïdentificeerde risico's. Dit proces wordt ondersteund door continue monitoring en het actualiseren van de analyses op basis van nieuwe gegevens en regelgeving.

In de geselecteerde beleggingen lokaliseert het bestuur bijvoorbeeld de bedrijven waarin de verzekeraar investeert in Nederland en stelt vervolgens vast welke bedrijven binnen een straal van 1 kilometer van Natura 2000 gebied zitten.

Vervolgens onderzoekt de verzekeraar hoe dit zich kan vertalen naar specifieke fysieke- en transitierisico's.

- Bij fysieke risico's kan gedacht worden aan schade die optreedt door natuurverlies. Zo kan een akkerbouwbedrijf dat afhankelijk is van droge grond, schade leiden door wateroverlast waardoor hij zijn land niet kan bewerken en zijn productie afneemt.
- Bij transitierisico kan gedacht worden extra overheidsmaatregelen om Natura 2000-gebieden te beschermen.

Op basis van deze inzichten kiest de verzekeraar natuurgerelateerde doelen en indicatoren, mede aan de hand van wetenschappelijk onderbouwde doelen van *de Science-Based Targets for Nature* (SBTN). Daarnaast stelt de verzekeraar ambities vast in lijn zijn met het *Global Biodiversity Framework* (GBF), zowel op middellange termijn (tot 2030) als op lange termijn (tot 2050).

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het inrichten en uitvoeren van een zorgvuldig gedocumenteerd proces rond de beheersing van natuurgerelateerde risico's, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 260, 269 en 275 bis SII GV.
- de verzekeraar het inzicht van bovengenoemde analyse gebruikt voor het bepalen van concrete doelen en deze doelen monitort.
- de verzekeraar een granulaire analyse uitvoert waarbij de beleggingsportefeuille fijnmazig wordt geanalyseerd.

Good practice: transitierisico inschatten met behulp van stresstesten

Om een idee te krijgen van de impact van het transitierisico dat samenhangt met klimaatverandering, stelt de instelling een transitiescenario op waarin het veranderende klimaat en milieu vertaald wordt naar conventionele risico's zoals markt- en verzekeringstechnisch risico. Het scenario wordt geënt op scenario's uit de DNB energietransitie-stresstest.

Het scenario behelst een abrupte, ongeordende transitie naar een klimaatneutrale economie. Door overheidsingrijpen schiet de CO₂-emissieprijns omhoog en daalt de waarde van CO₂-intensieve beleggingen. Dit scenario wordt losgelaten op de gehele balans om de gevolgen voor de financiële positie te bepalen.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het uitvoeren van een stresstest naar de blootstelling aan klimaattransitierisico, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft, artikel 259, 260 en 269 SII GV en invulling geeft aan de [Q&A van DNB](#).
- de analyse inzichtelijk maakt welke conventionele risico's geraakt worden door klimaatverandering en milieuaantasting.

Good practice: Klimaat- en milieugebreven operationele risico's mitigeren

Uit de risicoanalyse blijkt dat extreme neerslag een operationeel risico oplevert doordat één van de twee datacentra van de verzekeraar op een plek staat die kwetsbaar is voor overstromingen. Bovendien wordt de overstromingskans op deze locatie op termijn steeds groter. Dit risico valt buiten de risicotolerantie en moet worden beheerst. Om de gevolgen van een overstroming op de korte termijn te mitigeren, besluit de instelling om extra back-ups te maken van de gegevens uit het datacentrum. Om dit risico duurzaam te mitigeren, onderzoekt men de mogelijkheden om het datacentrum te verplaatsen naar een andere, hoger gelegen locatie.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door gerichte maatregelen te nemen om de gevolgen van overstromingen op de bedrijfsvoering te beperken, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 260 en 269 SII GV.
- de instelling een gerichte risicoanalyse uitvoert en op grond daarvan overgaat tot beheersing van het (overstromings)risico dat buiten de risicotolerantie valt.
- het laat zien dat mitigatie niet alleen bestaat uit definitieve oplossingen, maar ook eerst een snelle actie gericht op een tijdelijke oplossing kan zijn om de schade direct in te perken.

Good practice: de beheercyclus voor klimaat- en milieurisico's frequent evalueren

De verzekeraar integreert de klimaat- en milieurisico's in de risicobeheercyclus. Om inzicht te krijgen in de stappen die nodig zijn om de beheersing te verbeteren, voert de verzekeraar scenarioanalyses uit en een gapanalyse. De verschillen tussen de huidige en de gewenste toestand leiden tot een aantal acties.

De tabel hieronder bevat voorbeelden uit deze actielijst.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door frequent te evalueren hoe het risicobeheer op klimaat- en milieurisico's verder te verbeteren, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 259, 260 en 269 SII GV.
- de verzekeraar een gewenst volwassenheidsniveau vastlegt voor klimaat- en milieurisico's en verschillen tussen de gewenste toestand en de huidige situatie bepaalt.
- de verzekeraar concrete acties, met mijlpalen en tijdslijnen opstelt om het gewenste volwassenheidsniveau te bereiken.

Tabel 2

Cyclus	Beschrijving	Risico	Risiconiveau	Actie	Termijn
Identificatie	Men gebruikt ESG-gegevens van twee bronnen. De ESG-data kan worden verbeterd door toevoeging extra bronnen.	Reputatieschade door mogelijk incompleet beeld van de ESG-risico's	■	Onderzoek het uitbreiden van de bronnen voor ESG-gegevens	1 jaar
Identificatie	Er wordt geen aandacht besteed aan de sociale of S-component van ESG.	Reputatieschade doordat de profilering als ESG-verzekeraar niet aansluit bij de praktijk	■	Scope risico's uitbreiden naar 'S'. Beginnen met verkennend onderzoek	3 jaar
Risicohouding	Men heeft geen scenario's voor het verlies van biodiversiteit; dit moet snel verholpen worden.	Financieel risico door beleggingen die afhankelijk zijn van dierlijke bestuiving	■	Risicohouding, (kwalitatieve) risicobereidheid en een scenario voor verlies aan biodiversiteit ontwikkelen	6 mnd
Beoordeling	Beschikbare data verzekerde objecten is onvoldoende voor overstromingsrisico.	Verzekeringstechnische risico's door onvolledig beeld van de verzekerde risico's	■	Uitbreiden van locatie- en kwetsbaarheids-gegevens	1 jaar
Mitigatie	Uitsluitingenbeleid vermogensbeheerder sluit niet aan op de gewenste uitsluitingen.	Reputatieschade door verschil tussen uitgesproken ambities en praktijk	■	Rol van uitsluitingen bij mitigatie van klimaatrisico's onderzoeken Afstemming met vermogensbeheerder alternatieven onderzoeken	2 jaar
Mitigatie	Het uitsluitingenbeleid staat in één scenario verliezen toe die groter zijn dan de risicotolerantie.	Reputatieschade door niet waarmaken van ambities en financieel risico door onbekend grote blootstelling	■	Uitsluitingenbeleid aanscherpen	3 mnd

[Terug naar hoofdtekst](#)

4 Informatievoorziening

Good practice: data-infrastructuur over duurzaamheidsdata

Met het oog op de aanstaande wijzigingen in het licht van de Solvency II review en de komst van de CSRD besluit de verzekeraar haar data-infrastructuur kritisch tegen het licht te houden en waar nodig aan te passen om de juiste informatie, nu en in de toekomst, te kunnen verzamelen voor haar interne en externe rapportages (zowel de prudentiële als CSRD-rapportages).

Als eerste stap inventariseert de verzekeraar haar databehoeftes. Hiervoor kijkt zij naar haar strategie en daarin genoemde KPI's. Ook de benodigde data die voortkomen uit Solvency II (onder andere de ORSA en de review) en de dubbele materialiteitsanalyse onder de CSRD worden geïnventariseerd. Dit zijn bijvoorbeeld indicatoren over de materiële impact, risico's en kansen (IRO's), de beheersing van deze IRO's, beleid en doelstelling en de governance. Verder controleert zij of aanvullende data nodig zijn voor de interne rapportages aan het senior management en/of de risicobeheersing.

Data- en ESG-experts vanuit de hele organisatie lopen deze lijst van benodigde data door om te zien welke data nu al beschikbaar is. Voor het resterende deel wordt bepaald hoe deze verzameld kan worden en vanuit welke bronnen. Daarbij is ook aandacht voor de mate waarin ze afhankelijk zijn van externe partijen, zoals informatie van leveranciers, dataproviders en bedrijven waarin is geïnvesteerd. De verzekeraar onderzoekt ook de mogelijkheden die de EIOPA Climada app⁴⁴ biedt op het gebied van het in kaart brengen van klimaatgerelateerde events. Om te zorgen dat de ESG-data gemakkelijk haar weg vindt naar interne rapportages aan bijvoorbeeld het senior management, en de externe verslagen en prudentiële rapportages, wordt de ESG-dataverzameling gekoppeld aan bestaande modellen en processen. Ook de governance wordt ingebed in bestaande structuren, met duidelijk proces- en modeleigenaren.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het inrichten van een adequate data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 258 t/m 260 en 269 SII GV.
- de verzekeraar zich voorbereidt op komende (rapportage)wijzigingen ten gevolge van de Solvency II review.
- de verzekeraar zich een goed beeld vormt van haar databehoeftes over klimaat- en milieurisico's.
- de verzekeraar de ESG data-infrastructuur koppelt aan bestaande processen en modellen.
- een goede data infrastructuur op klimaat- en milieurisico's faciliteert dat de verzekeraar goed inzicht heeft in deze risico's en op basis daarvan strategische besluiten kan nemen en risico's kan beheersen.

Good practice: externe rapportage over niet-financiële informatie

In het jaarverslag besteedt een verzekeraar naast financiële informatie ook aandacht aan niet-financiële informatie. De verzekeraar is nog niet verplicht om aan de CSRD te voldoen, maar probeert haar jaarverslag daar wel zoveel mogelijk mee in lijn te brengen. De verzekeraar rapporteert dan ook volgens het 'dubbele materialiteits-principe'. Zij omschrijft zowel de impact van ESG-thema's op de financiële risico's van de verzekeraar als de impact van de verzekeraar op deze thema's. Ook rapporteert de verzekeraar over de voortgang bij de naleving van de *Principles for Sustainable Insurance*, waaraan hij zich heeft geëngaat. De verzekeraar is transparant over de potentiële impact en het effect, én hoe deze resultaten zijn meegenomen door het management.

44 [Open-source tools for the modelling and management of climate change risks - EIOPA](#)

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door informatie te delen over klimaat- en milieurisico's, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft artikel 269 SII GV.
- de verzekeraar op deze wijze inzicht geeft aan stakeholders over de beheersing van klimaat- en milieurisico's.
- de informatieverschaffing van de verzekeraar goed aansluit bij EU-standaarden, waardoor 'blinde vlekken' zoveel mogelijk worden vermeden.

Good practice: Klimaattransitieplan geeft inzicht in hoe verzekeraar haar ambities gaat realiseren

In de box achter deze good practice worden diverse termen nader toegelicht.

Een verzekeraar heeft een klimaattransitieplan opgesteld en gepubliceerd, waarin zij inzicht geeft in haar klimaatambities en toelicht hoe ze deze gaat realiseren. De verzekeraar is zich bewust van de belangrijke rol die zij als financiële instelling heeft in de transitie naar een klimaatneutrale maatschappij. Zij heeft voor zichzelf twee strategische doelen geformuleerd: 1) een klimaatneutrale beleggingsportefeuille per 2040 en 2) een klimaatneutrale verzekeringsportefeuille per 2050.

Voor het concretiseren van haar ambities gebruikt de verzekeraar de handreiking van het Verbond van Verzekeraars en de whitepaper van de Net-Zero Insurance Alliance ambitie (NZIA). Ook heeft de verzekeraar zich aangesloten bij de opvolger van het NZIA, het *Forum for Insurance Transition to Net Zero (FIT)*.

Via een routekaart laat de verzekeraar de belangrijke (tussentijdse) mijlpalen zien voor 2025, 2030 en 2050). Duidelijk wordt gemaakt welke activaklassen vooralsnog (deels) buiten beschouwing zijn gelaten, en waarom. Ook omschrijft zij welke methodologieën zijn gebruikt om de emissiedoelstellingen te bepalen. Vervolgens wordt

toegelicht welke acties ondernomen worden om deze doelen te behalen en hoe dit wordt gemonitord. Ze is daarbij ook transparant over de assumpties die aan het plan ten grondslag liggen en de mate waarin zij afhankelijk is van externe factoren voor het behalen van de doelen.

Zo heeft de verzekeraar als doel om de CO₂-reductie van bedrijven waarin ze belegt, af te bouwen met 25% in 2025, 55% in 2030 en 100% in 2040. Vervolgens legt zij uit hoe ze dit gaat realiseren door bijvoorbeeld engagement, actief stembeleid als aandeelhouder en uitsluiting voor haar beleggingen in bedrijven. En ook hoe ze bijdraagt aan de energie transitie door te investeren in duurzame energieprojecten, zoals zonne- en windparken.

Als (schade)verzekeraar wil ze producten en diensten aanbieden die de klanten helpen klimaat gerelateerde schade te beperken, zich aan te passen aan klimaatveranderingen en hun CO₂-uitstoot te verminderen. Dit is uitgewerkt in concrete korte, middellange en langetermijndoelen, met bijbehorende acties als duurzaam schadeherstel en het verzekeren tegen overstromingsrisico's als het gaat om klimaatadaptatie. Ook ondersteunt ze verschillende sector initiatieven om tot oplossingen te komen voor zakelijke klanten, bijvoorbeeld in de agricultuur om CO₂-uitstoot te kunnen verminderen.

Het transitieplan beschrijft ook de governance rondom het transitieplan. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt waar de verschillende verantwoordelijkheden zijn belegd binnen de organisatie.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door het opstellen en uitvoeren van concrete plannen voor de beheersing van klimaatgerelateerde risico's en het (waar nodig) aanpassen van de strategie en governance in anticipatie op de transitie, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichtingen uit artikel 3:10

en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 258 t/m 260, 269, en 275 bis SII GV.

- het fonds met dit klimaattransitieplan identificeert welke activa een relevante rol spelen in de transitie, relevante data verzamelt en strategieën opstelt om de blootstelling te verminderen.
- de verzekeraar aansluiting zoekt bij internationale richtlijnen en standaarden, wat het eenvoudiger maakt om risico's in beeld te brengen en te beheersen.
- de verzekeraar haar ambitie heeft vertaald naar concrete strategische doelstellingen met daarin tussenstappen (routekaart) hoe ze haar doelstellingen bereikt.
- de verzekeraar concrete doelstellingen formuleert met meetbare tussenresultaten per beleggingscategorie en op portefeuilleniveau.

Box Voorbeelden van richtlijnen, standaarden en tools

Bij het uitwerken van klimaat- en milieuactieplannen kunnen instellingen diverse richtlijnen, standaarden en tools gebruiken. Ter illustratie worden hieronder een aantal toegelicht.⁴⁵

In lijn met de doelstellingen van Parijs (Paris-Aligned)

Hiermee worden bedrijven bedoeld die zich committeren aan het klimaatakkoord van Parijs en een decarbonisatiestrategie hebben dat hierop aansluit, zie NZIF voor alle criteria.

EU Paris-Aligned Benchmark (EU PAB)

De EU-PAB is gericht om portfolio's in lijn te brengen met het 1,5 °C scenario van het IPCC en de transitie naar een duurzame economie. De vereisten zijn:

- Reductie van min. 50% van koolstofintensiteit t.o.v. het beleggings-universum voor scope 1, 2 en 3⁴⁶.

- Jaarlijkse reductie van min. 7% van koolstofintensiteit t.o.v. het fonds zelf.
- Uitsluiting van bedrijven met een bepaalde omzet uit fossiele brandstoffen, controversiële wapens, tabak en overtreders van sociale normen zoals de UNGC-principes, OESO-richtlijnen en de milieudoelstellingen van de EU Taxonomy.
- Minimale blootstelling – ten minste vergelijkbaar met de benchmark – aan sectoren die in hoge mate ontvankelijk zijn voor klimaatproblemen.

Partnership for Carbon Accounting Financials (PCAF)

Partnerschap van financiële instellingen die samenwerken om een geharmoniseerde aanpak te ontwikkelen en implementeren voor het meten en rapporteren van de broeikasgasemissies die verband houden met hun leningen en investeringen.

Partnership for Biodiversity Accounting Financials (PBAF)

Partnerschap dat de financiële sector faciliteert om op transparante wijze hun impact op en afhankelijkheid van de biodiversiteit te beoordelen en openbaar te maken.

EU Taxonomy

Classificatiesysteem van de EU met criteria voor economische activiteiten die in lijn zijn met net-zero trajecten en bredere milieudoelen.

⁴⁵ Deze richtlijnen, standaarden en tools zijn als voorbeelden opgenomen en moeten niet gezien worden als advies van DNB over het gebruik ervan.

⁴⁶ Met inachtneming van de gefaseerde aanpak van scope 3.

Global Coal Exit List (GCEL)

De GCEL is een uitgebreide openbare database gemaakt door Urgewald om bedrijven te identificeren langs de gehele waardeketen van steenkool. Het bevat bedrijven die hun kolenhandel uitbreiden, meer dan 10% omzet uit kolen halen, of boven een bepaalde absolute productie zitten.

Global Oil & Gas Exit List (GOGEL)

De GOGEL is een uitgebreide openbare database gemaakt door Urgewald om olie- en gasbedrijven in de upstream, midstream of gasgestookte energiesector te identificeren. De database bevat nuttige informatie voor het ontwikkelen en implementeren van een olie en gas uitsluitingsbeleid, denk aan aandeel fossiele brandstoffen in de omzet, uitbreidingsplannen en onconventionele productie.

Carbon risk real estate monitor (CRREM)

Een tool om alignment op basis van CO₂-uitstoot en energieverbruik in lijn met netto nul trajecten te toetsen.

Assessing Sovereign Climate-Related Opportunities and Risks (ASCOR)

ASCOR is een investeerdersraamwerk en database om klimaatacties te beoordelen en na te gaan in hoeverre uitgevende instanties van staatsobligaties in lijn zijn met de klimaatdoelen van Parijs.

Germanwatch Climate Change Performance Index (CCPI)

De CCPI volgt de inspanningen van landen om klimaatverandering te bestrijden. Als een monitoringsinstrument maakt het vergelijking mogelijk van de inspanningen op het gebied van klimaatbescherming en de vooruitgang die individuele landen hebben geboekt. Dit biedt inzicht in welke landen voorlopen en achterblijven op dit gebied.

Science Based Targets initiative (SBTi)

SBTi ontwikkelt standaarden, tools en guidance om CO₂-reductiedoelen op te stellen in lijn met het behalen van de klimaatdoelen van Parijs.

Science Based Targets Network (SBTN)

SBTN ontwikkelt methodes en hulpbronnen voor het opstellen van wetenschappelijk gebaseerde targets voor natuur.

Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD)

De TNFD heeft disclosure aanbevelingen en guidance opgesteld voorbedrijven en financiële instellingen om hun natuurgerelateerde afhankelijkheden, impacts, risico's en kansen te beoordelen en te rapporteren.

[Naar stappenplan](#)

[Terug naar hoofdtekst](#)

5. Good practice stappenplan

De directie van een schadeverzekeraar onderschrijft dat ‘duurzaamheid’ impact kan hebben op de onderneming. Hoewel de directie inschat dat de impact in beginsel gering is, vindt zij het belangrijk om een goed inzicht te hebben in de risico’s en kansen op het gebied van duurzaamheid. Naast deze intrinsieke motivatie is het bestuur zich bewust van de Solvency II-regelgeving sinds augustus 2022 ten aanzien van het integreren van duurzaamheidsrisico’s in de bedrijfsvoering. Ook staat de directie achter het commitment van de financiële sector zoals vastgelegd in het Klimaatakkoord van april 2021, dat mede is ondertekend door het Verbond van Verzekeraars.

Daarom heeft de directie enige tijd geleden een programma met een stappenplan/actieplan opgesteld om het interne bewustzijn te vergroten en het monitoren van de ontwikkelingen van fysieke en transitierisico’s te verbeteren. De directie heeft toen bepaald dat de gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting moeten worden doorgenomen voor de volgende bedrijfsonderwerpen: ‘bedrijfsmodel en strategie’, ‘interne governance’, ‘risicomanagement’ en ‘verslaglegging’. De verantwoordelijkheid voor het programma is belegd bij één van de directieleden.

Stappenplan interne transitie

Bedrijfsmodel en strategie

Stap 1a	De verzekeraar wil inzicht verkrijgen in de mogelijke gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting op bedrijfsmodel en strategie van zijn bedrijf. Daarvoor voert de verzekeraar een (omgevings)analyse en een materialiteitsanalyse uit naar de fysieke en transitierisico’s die de verschillende delen van de organisatie kunnen raken. Deze analyses zijn de input voor de nadere beschouwing van de strategie en het risicomanagement.
Stap 1b	<i>Eigen organisatie:</i> Mede om het interne bewustzijn te bevorderen wil de directie inzicht krijgen in het eigen fysieke risico en in de CO ₂ -voetafdruk van de organisatie en de milieubelasting die samenhangt met de bedrijfsvoering, zoals het energieverbruik. In overleg met het personeel wordt een actieplan (inclusief kostenraming) opgesteld om de milieubelasting en CO ₂ -voetafdruk te verminderen zodat het bedrijf in 2050 klimaatneutraal kan zijn en geen milieubelasting meer oplevert.
Stap 1c	<i>Verzekeringsaanbod en bestaande verplichtingen:</i> Vervolgens beschouwt de directie de verzekeringsportefeuille. Naast de (omgevings)analyse worden daarbij ook de ORSA-klimaatscenario’s besproken waarbij men ook kijkt naar de mogelijke gevolgen van deze scenario’s voor het <i>Bedrijfsmodel en de Strategie</i> . Bij deze scenario’s gaat het om een scenario met ‘extreem weer’ en een scenario waarin de CO ₂ -heffing plotseling verdubbelt. Daarnaast wordt de brandportefeuille gescreend op overstromingsgevoelige gebieden en op de mogelijke gevolgen van bosbranden. De gebieden die meer analyse vergen, bijvoorbeeld door gebrek aan risico-informatie, worden nader beschouwd. In deze context is de vraag relevant of een verzekerd huis in het bos staat of er juist buiten staat. Verder wordt het productenpallet onder de loep genomen om de <i>risicobereidheid</i> te bespreken. Daarbij komen vragen aan de orde als “Moeten we de voorwaarden nu of in de nabije toekomst aanpassen om bepaalde risico’s te vermijden?”, “Kunnen wij nog panden verzekeren in overstromingsgevoelige gebieden?” of “Zijn er preventieve maatregelen te treffen om bepaalde risico’s te mitigeren?”. Tot slot wordt ook het klantenbestand op activiteiten geanalyseerd (bijvoorbeeld de exposure richting de agrarische sector). Bepaalde sectoren worden waarschijnlijk harder geraakt door de klimaatverandering dan andere sectoren. De verzekeraar wil daarom inzicht hebben of dit ook van toepassing is op haar eigen klantenbestand. En verder gaat men na of de verzekeraar een extra risico loopt door mogelijke ‘over-exposure’ in de verschillende klimaatveranderingsgevoelige sectoren. De uitkomsten van de analyse worden ook met de herverzekeraars besproken om duidelijkheid over de mogelijke risico’s te krijgen, maar ook om na te gaan of er nu of straks extra herverzekering nodig is voor bepaalde risico’s of dat het in de toekomst wellicht moeilijk wordt om herverzekeringsdekking te krijgen voor bepaalde risico’s. Op het gebied van de verplichtingen wordt niet direct een nieuwe richting ingeslagen. Er wordt besloten dat er ingezet wordt op meer intern onderzoek naar het productenpallet en naar het profiel van de klanten. Afgesproken wordt om data te verzamelen waarmee genoemde vraagstukken over exposure beantwoord kunnen worden. Aangezien de schadeverzekeringsproducten een korte looptijd hebben, zal er waarschijnlijk geen sprake zijn van acute risico’s.

Stap 1d *Beleggingen:* Hoewel de beleggingsportefeuille gering is, gaat men toch na of het beleggingsbeleid nu of in de nabije toekomst moet worden aangepast. Veel activa zijn liquide, maar een klein deel is belegd in sectoren die geraakt kunnen worden door de transitierisico's. De directie overlegt met de vermogensbeheerder en andere stakeholders (klanten, leden, personeel) over de beste beleggingsstrategie: "Gaan we bepaalde (soorten van) bedrijven uitsluiten (met eventuele maatschappelijke consequenties), of proberen we, mogelijk in samenwerking met andere financiële instellingen, invloed uit te oefenen bij het stemmen over duurzaamheidszaken bij de bedrijven waarin we beleggen?" Ook komt de vraag aan de orde of het wenselijk is om nadrukkelijker te beleggen in sectoren die een positieve bijdrage leveren aan de verduurzaming. Uiteindelijk wordt met de vermogensbeheerder afgesproken dat de verzekeraar in voorkomende gevallen samenwerkt met andere klanten van de vermogensbeheerder als het gaat om meestemmen bij aandeelhoudersvergaderingen over 'duurzaamheidsvraagstukken'. Op deze manier kan men, ondanks de bescheiden beleggingsportefeuille, meer invloed uitoefenen. Het streven is om in 2030 minstens 50% klimaatneutraal of klimaatpositief te beleggen.

Governance

Stap 2a *Kennis en verantwoordelijkheid:* De verantwoordelijkheid voor het thema 'duurzaamheid' wordt toegewezen aan een directielid. Omdat de middelen beperkt zijn, wordt er zoveel mogelijk gevaren op de kennis en ervaring van de eigen organisatie. De medewerkers die betrokken zijn bij de verduurzaming bezoeken bijeenkomsten en seminars om de kennis op het juiste niveau te krijgen. De (externe) actuaaris en risicomanager wordt ook gevraagd om met duurzaamheidsvoorstellen te komen. Om de rest van het bedrijf mee te nemen, wordt een aantal themabijeenkomsten gehouden over het thema 'duurzaamheid'. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar landelijke of globale ontwikkelingen, maar wordt er juist ook aandacht besteed aan de maatschappelijke rol van de verzekeraar.

Stap 2b *Inbedding in Beleidskaders:* Het commitment bij de directie wordt ook omgezet in een speciale duurzaamheidsparagraaf in het strategiedocument. Daarin legt men de ambitie vast dat de bedrijfsvoering in 2030 CO₂-neutraal is. Verder neemt men het streven op dat de verzekeringsproducten in 2030 zoveel als mogelijk klimaatneutraal zijn. Dat streven wordt omgezet in concreet beleid doordat men aangeeft dat het schadeherstel rekening moet houden met deze ambitie. Het streven is om in 2030 minstens 50% klimaatneutraal of klimaatpositief te beleggen. Naast deze aanpassing van de strategie wordt 'duurzaamheid' opgenomen in de bestaande beleidskaders en worden de mandaten van de vermogensbeheerder en de opdrachtschrijvingen van actuariële en risicomanagement functie aangepast.

Risicomanagement

Stap 3 Op basis van de risico-inventarisatie ten behoeve van de strategie, wordt ook bezien of het risicomanagementproces aangepast moet worden. Vragen die beantwoord moeten worden zijn onder andere: "Zijn er nieuwe risico-indicatoren die we moeten monitoren?", "Welke extra informatie hebben we nodig bij het aangaan van verplichtingen?" en "Welke informatie moet er beschikbaar zijn bij het nemen van beleggingsbeslissingen?" Op basis van deze inventarisatie past de verzekeraar, in overleg met de risicomanagement functiehouder, het risicoraamwerk dusdanig aan dat bij de beoordeling van 'traditionele' risico's zoals markt- en verzekeringstechnisch-risico specifiek aandacht wordt besteed aan de manier waarop risico's gelieerd aan klimaatverandering en milieuaantasting van invloed zijn op deze traditionele risico's. Waar mogelijk worden de standaardgegevens verrijkt met indicatoren en data die relevant zijn voor de duurzaamheidsrisico's, zoals detailinformatie over locatie en gebruik van verzekerde objecten. In de periodieke risicomonitor worden klimaat- en milieurisico's expliciet benoemd. De eerdergenoemde scenario's worden minimaal één keer per jaar geëvalueerd. Daarbij wordt zowel gekeken naar de impact als naar de kans van de verschillende natuurrampen. Op basis van deze risicomonitor worden de prioriteiten voor het risicomanagement voor de komende tijd vastgesteld en indien nodig worden er acties opgestart om risico's die de risicobereidheid overstijgen te mitigeren, door bijvoorbeeld extra herverzekeringsdekking in te kopen of door het aanpassen van (acceptatie)voorwaarden. Het verzamelen van data heeft continue aandacht.

Informatievoorziening

Stap 4 De directie besluit om de website aan te passen omdat men bijzondere aandacht wil schenken aan de duurzaamheidsambities van de verzekeraar. De directie is zich ervan bewust dat de publicatie een reputatierisico met zich meebrengt als de openbaar gemaakte ambities niet zouden aansluiten bij de acties van de verzekeraar op het gebied van duurzaamheid. De verzekeraar is van plan inzicht te geven in de ontwikkeling van de strategische ambities zowel via de jaarlijkse verslaglegging als via de website. Het inzicht wil de verzekeraar vergroten door middel van het publiceren van relevante indicatoren. Zo wil men, in overleg met de vermogensbeheerder, informatie vrijgeven over het stemgedrag van de verzekeraar bij aandeelhoudersvergaderingen en over de verhouding "groen/grijs" van de beleggingsportefeuille.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- door op een methodische en proportionele wijze klimaat- en milieurisico's te integreren in de risicobeheercyclus, de verzekeraar bijdraagt aan de invulling van de wettelijke verplichting uit artikel 3:10 en 3:17 Wft, artikel 26.2 Bpr Wft en artikel 258 t/m 260, 269 en 275 bis SII GV.
- de verzekeraar serieus aandacht besteedt aan de opkomende risico's ten gevolge van klimaat- en milieuverandering, die mogelijk ook impact hebben op het bedrijfsmodel of de strategie van de verzekeraar.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Beleggingsondernemingen en -instellingen (bobi's)

Wettelijk kader beleggingsondernemingen en -instellingen	79
Doorwerking klimaat- en milieurisico's beleggingsondernemingen en -instellingen	82
Good Practices beheersing klimaat- en milieurisico's bobi's	83
1 Bedrijfsmodel en strategie	83
2 Governance	84
3 Risicobeheer	85
4 Informatieverschaffing	88

Wettelijk kader beleggingsondernemingen en -instellingen

Hieronder licht DNB het juridisch kader toe met betrekking tot de beheersing van klimaat- en milieurisico's bij beleggingsondernemingen, beheerders van beleggingsinstellingen en beheerders van instellingen voor collectieve belegging in effecten (icbe) (tezamen: bobi's). Naast de Wet op het financieel toezicht (Wft) en het Besluit prudentiële regels Wft (Bpr), zijn voor bobi's verschillende wetgevingskaders in werking. Voor beleggingsondernemingen zijn met name de Investment Firm-verordening (IFR) (2019/2033) en Investment Firm-richtlijn (IFD) (2019/2034) relevant. Voor beheerders van icbe's gelden de ICBE-richtlijn (2009/65/EU) en de daarbij horende uitvoeringsrichtlijn (2010/43/EU), zoals geïmplementeerd in de Wft en het Bpr. De Alternative Investment Fund Managers-richtlijn (AIFMD) (2011/61/EU) en de Gedelegeerde Verordening (EU) nr. 231/2013 gelden voor beheerders van beleggingsinstellingen. DNB zal achtereenvolgens de wettelijke vereisten ten aanzien van risicomangement en prudentiële verslaggeving uiteenzetten. De wettelijke bepalingen waar de AFM toezicht op houdt blijven buiten beschouwing.

Beleggingsondernemingen

Voor klasse-1 beleggingsondernemingen is de ECB de vergunningverlenende autoriteit en de directe toezichthouder. Deze Gids ziet uitsluitend op klasse-2 en -3 beleggingsondernemingen.⁴⁷

Risicomangement

Een beleggingsonderneming dient beleid te voeren dat is gericht op het identificeren en beheersen van relevante risico's. Klasse 2-beleggingsondernemingen dienen voorts rekening te houden met risico's die voortvloeien uit de macro-economische omgeving waarin zij actief zijn en die verband houden met hun bedrijfscyclus en de risico's die zij voor anderen (kunnen) inhouden. Het beleid dient te worden vastgelegd in procedures en maatregelen ter beheersing van relevante risico's en te worden geïntegreerd in bedrijfsprocessen. Omdat klimaat- en milieurisico's een bron kunnen zijn van (niet-)financiële risico's, dienen beleggingsondernemingen deze klimaat- en milieurisico's te identificeren en te beheersen.⁴⁸ Klasse 2-beleggingsondernemingen dienen verder te beschikken over solide governance-regelingen, waaronder een duidelijke organisatiestructuur, een doeltreffend risicobeheerproces en passende interne controlemechanismen.

Het leidinggevend orgaan van een klasse 2-beleggingsonderneming dient betrokken te zijn bij het risicobeheersingsbeleid. Bij bepaalde klasse-2 beleggingsondernemingen dient het leidinggevend orgaan te worden bijgestaan door een risicocommissie.⁴⁹ Verder dient het leidinggevend orgaan voldoende informatie beschikbaar te hebben over de risicosituatie, de risicobeheerfunctie en de adviezen van externe deskundigen.

Ook dient een klasse 2-beleggingsonderneming te beschikken over beleid en procedures en maatregelen die de oorzaken en effecten van risico's voor cliënten, de markt en de beleggingsonderneming identificeren en beheren. Klasse 3-beleggingsondernemingen moeten ook beschikken over een dergelijk beleid en procedures voor zover het oorzaken en effecten van

⁴⁷ Klasse 3-beleggingsondernemingen worden gedefinieerd als kleine en niet-verweven beleggingsonderneming als zij aan de vereisten van art. 12 IFR voldoen.

Klasse 2-beleggingsondernemingen zijn ondernemingen die niet voldoen aan deze vereisten.

⁴⁸ Vgl. ook de EBA IFD Guidelines on Internal Governance, waarin de EBA heeft aangegeven dat ESG-risico's meegenomen moeten worden in de risicobeheersing van beleggingsondernemingen.

⁴⁹ Dit geldt voor beleggingsondernemingen waarbij de waarde van haar activa binnen en buiten de balansstelling gemiddeld 100 miljoen euro of meer bedraagt over een periode van vier jaar.

risico's voor cliënten en de beleggingsonderneming zelf betreft. ESG-risico's kunnen ook oorzaak zijn van risico's voor cliënten, de markt en de onderneming, waardoor ook deze risico's in het beleid moeten worden opgenomen.⁵⁰

ICAAP, ILAAP en SREP

Daarnaast dient een klasse 2-beleggingsonderneming over solide, doeltreffende en allesomvattende strategieën en procedures te beschikken aan de hand waarvan zij doorlopend nagaat of en ervoor zorgt dat de hoogte, samenstelling en verdeling van haar toetsingsvermogen en haar liquide activa aansluiten op de omvang en de aard van de risico's waaraan zij blootstaat, zou kunnen blootstaan en die zij voor anderen kan inhouden. Klasse-2 beleggingsondernemingen dienen in dit kader een *Internal Capital and Liquidity Adequacy & Risk Assessment* (ICAAP en ILAAP) uit te voeren over de wijze waarop zij de bedrijfsvoering hebben ingericht en zij de bedrijfsrisico's beheersen. Omdat klimaat- en milieurisico's een bron kunnen zijn van (niet-) financiële risico's, dienen beleggingsondernemingen deze risico's, voor zover relevant, mee te nemen in hun ICAAP en ILAAP. DNB legt deze verplichting tot het uitvoeren van een ICAAP en ILAAP ook op aan bepaalde klasse-3 beleggingsondernemingen.⁵¹

DNB neemt de ICAAP en ILAAP van een klasse 2-beleggingsonderneming mee in het *Supervisory Review and Evaluation Process* (SREP). In het SREP toetst en evalueert DNB of klasse-2 beleggingsondernemingen hun risico's op adequate wijze beheersen. Onder andere toetst DNB of klasse-2 beleggingsondernemingen het liquiditeitsrisico alsmede de risico's voor cliënten, de markt en voor de beleggingsonderneming zelf hebben geïdentificeerd en beheerst. Bij het beoordelen van het SREP houdt DNB rekening met het rapport van de EBA over het integreren van ESG-risico's in het toezicht op beleggingsondernemingen en de SREP-richtsnoeren.⁵²

Klasse 3-beleggingsondernemingen zijn niet onderworpen aan het SREP, tenzij DNB een evaluatie noodzakelijk acht gelet op de omvang, aard, schaal en complexiteit van de activiteiten van de onderneming. Wel moeten zij het liquiditeitsrisico en wezenlijke oorzaken en effecten van het risico voor cliënten en zichzelf identificeren en beheersen.

Prudentiële verslaggeving

Klasse 2-beleggingsondernemingen dienen voor elke afzonderlijke risicocategorie hun doelstellingen en beleidslijnen inzake risicobeheer openbaar te maken, met inbegrip van een overzicht van de strategieën en processen om die risico's te beheren en een bondige, door het leidinggevende orgaan goedgekeurde risicoverklaring waarin het algemene risicoprofiel van de beleggingsonderneming in het licht van haar bedrijfsstrategie wordt uiteengezet. Omdat klimaat- en milieurisico's een bron kunnen zijn van (niet-)financiële risico's, dienen beleggingsondernemingen (materiële) klimaat- en milieurisico's mee te nemen in deze informatie.

Beheerders van icbe's

Een beheerder van een icbe voert beleid dat gericht is op het identificeren en beheersen van financiële risico's. Dit beleid dient te worden vastgelegd in procedures en maatregelen ter beheersing van relevante risico's en te worden geïntegreerd in bedrijfsprocessen. Omdat klimaat- en milieurisico's een bron kunnen zijn van financiële risico's, dient een beheerder van een icbe deze risico's te identificeren en beheersen. Naast de financiële risico's, dient een beheerder van een icbe, uit hoofde van artikel 23.0a Bpr, ook expliciet duurzaamheidsrisico's⁵³ mee te nemen in haar beleggingsbeleid. Daaronder vallen ook gebeurtenissen of omstandigheden op ESG-gebied die, indien deze zich voordoen, een werkelijk of mogelijk wezenlijk negatief effect op de waarde van de belegging kunnen veroorzaken.

⁵⁰ EBA Report On Incorporating ESG Risks In The Supervision Of Investment Firms, Report Complementing EBA/REP/2021/18, (EBA/REP/2022/26).

⁵¹ IFR/IFD – ICAAP en ILAAP | De Nederlandsche Bank.

⁵² Art. 35 IFD en EBA Report On Incorporating ESG Risks In The Supervision Of Investment Firms, Report Complementing EBA/REP/2021/18, (EBA/REP/2022/26) en Guideline on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP) under Directive (EU) 2019/2034 (EBA/GL/2022/09).

⁵³ Als bedoeld in artikel 2, punt 22 SFDR.

De risicobeheerfunctie van een beheerder van een icbe dient ook regelmatig verslag uit te brengen aan de personen die het dagelijks beleid van de beheerder bepalen en, indien aanwezig, aan personen die toezicht houden op het beleid en de algemene gang van zaken van de beheerder (zoals commissarissen) over de onderwerpen als bedoeld in art. 24b Bpr. Zo dient de risicobeheerfunctie verslag uit te brengen over de deugdelijkheid en effectiviteit van de risicobeheerprocedure, waarbij met name dient te worden aangegeven of passende maatregelen zijn genomen in geval van gesignaleerde onvolkomenheden. Daarnaast brengt de risicobeheerfunctie verslag uit aan de dagelijks beleidsbepalers van een icbe over de actuele omvang van het risico dat de icbe loopt.

Daarnaast dienen beheerders van icbe's die eveneens beleggingsdiensten verlenen ook aan een aantal risicobeheersingsmaatregelen te voldoen die voor beleggingsondernemingen gelden. Ook dienen de beheerders van icbe's die eveneens beleggingsdiensten verlenen net als bepaalde beleggingsondernemingen een ICAAP en ILAAP uit te voeren en ondergaan zij eenzelfde SREP-beoordeling door DNB.⁵⁴

Beheerders van beleggingsinstellingen

Een beheerder van een beleggingsinstelling is verplicht om met betrekking tot de beleggingsinstellingen die hij beheert beleid te voeren dat is gericht op het identificeren en beheersen van risico's die de soliditeit van die instellingen kunnen aantasten. Omdat klimaat- en milieurisico's een bron kunnen zijn van financiële risico's dient een beheerder van een beleggingsinstelling deze risico's te identificeren en beheersen.

Beheerders van een beleggingsinstelling die eveneens beleggingsdiensten verlenen dienen ook aan een aantal risicobeheersingsmaatregelen te voldoen die voor beleggingsondernemingen gelden. Voorts dienen de betreffende beheerders een ICAAP en ILAAP uit te voeren. Hierbij zullen beheerders van een beleggingsinstelling aan dezelfde verplichtingen

moeten voldoen als beleggingsondernemingen en ondergaan zij eenzelfde SREP-beoordeling door DNB.⁵⁵

Overzicht wet- en regelgeving en beleidsuitingen

De volgende wet- en regelgeving is met name relevant:

- Art. 3:17 Wft
- Art. 3:18aa Wft
- Art. 23 Bpr
- Art. 23a Bpr
- Art. 23b lid 1 Bpr
- Art. 23.0a Bpr
- Art. 24a1 Bpr
- Art. 25b Bpr
- Art. 3.1 Regeling specifieke bepalingen IFR en IFD
- Art. 47 IFR

De volgende overige beleidsuitingen zijn met name interessant:

- EBA Report on Management and Supervision of ESG Risks for Credit Institutions and Investment Firms ([EBA/REP/2021/18](#))
- EBA Report On Incorporating ESG Risks In The Supervision Of Investment Firms, Report Complementing EBA/REP/2021/18, ([EBA/REP/2022/26](#))
- Guideline on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP) under Directive (EU) 2019/2034 ([EBA/GL/2022/09](#)).

⁵⁴ EBA/REP/2022/26 en EBA/GL/2022/09.

⁵⁵ EBA/REP/2022/26 en EBA/GL/2022/09.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Doorwerking klimaat- en milieurisico's beleggingsondernemingen en -instellingen

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet-)financiële risicogebieden van een bobi. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van de bobi. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van bobi's (niet limitatief)

Risico	Sub type	Marktrisico	Operationeel risico	Andere risico's
Fysiek	Acuut of chronisch	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen kunnen resulteren in waardeverlies van beleggingen en kunnen de volatiliteit verhogen op bijvoorbeeld de grondstoffenmarkt.	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen kunnen onder meer panden, datacenters en operaties van een bobi beschadigen.	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen, die tot macro-economische schokken leiden, kunnen liquiditeitsrisico's vergroten.
Transitie	Beleid, technologie marktsentiment reputatie	Nieuw klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologieën en veranderend marktsentiment kunnen resulteren in <i>stranded assets</i> bij CO ₂ -intensieve industrieën die op hun beurt weer leiden tot een abrupte prijsherziening op bijvoorbeeld aandelen- en/of obligatiemarkten.	Nieuw klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologieën en veranderend marktsentiment kunnen leiden tot daling van de vraag naar diensten en daarmee ook de inkomsten van een bobi, omdat zij niet kan voldoen aan de gestelde eisen.	Nieuw klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologieën en veranderend marktsentiment kunnen de negatieve impact van <i>greenwashing</i> op het bedrijfsmodel vergroten met reputatieschade en claims tot gevolg.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Good Practices beheersing klimaat- en milieurisico's bobi's⁵⁶

De good practices zijn praktijkvoorbeelden die in de ogen van DNB een goed voorbeeld zijn van een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's.⁵⁷ Deze dienen ter inspiratie hoe instellingen invulling kunnen geven aan de cross-sectorale aandachtspunten. De good practices zijn georganiseerd naar de eerdergenoemde aandachtsgebieden. Om instellingen op weg te helpen die zich in de beginfase bevinden van de verankering van klimaat- en milieurisico's in hun kernprocessen wordt afgesloten met een voorbeeld van een stapsgewijze implementatie van deze risico's in de organisatie.

1 Bedrijfsmodel en strategie

Een duurzaam bedrijfsmodel is essentieel voor bobi's om op lange termijn te kunnen voortbestaan en de risico's voor de cliënten en/of beleggers te minimaliseren. Dit houdt in dat bobi's rekening dienen te houden met klimaat- en milieurisico's waaraan zij zijn blootgesteld. Ook betekent dit dat bobi's moeten beantwoorden aan de toenemende eisen van cliënten en/of beleggers op dit gebied. Cliënten en/of beleggers van bobi's zijn zich namelijk in toenemende mate bewust van, en stellen eisen aan, de sociale en ecologische impact van hun beleggingen. Zij stellen daarmee op dit gebied ook steeds meer eisen aan de activiteiten van bobi's. Vaak liggen hier reeds wettelijke vereisten aan ten grondslag, waarop door de AFM toezicht wordt gehouden. Tot slot dienen bobi's zich bewust te zijn van een potentieel negatieve impact van greenwashing op het bedrijfsmodel met vertrekkende cliënten en/of beleggers en aansprakelijkheidsclaims tot gevolg.

Good practice: Klantstrategie

Een aantal bobi's heeft zich gecommitteerd om cliënten en/of beleggers op te leiden hoe ze een meer duurzame portefeuille kunnen opbouwen om minder kwetsbaar te zijn voor klimaat- en milieurisico's. Zo geeft een bobi aan dit als essentieel te zien om het strategische partnership met het pensioenfonds te verdiepen. Ook andere bobi's met institutionele klanten zien opleiding als een onderdeel van hun fiduciaire rol. Tot slot geeft een bobi aan dat zij mede op verzoek van haar cliënten en/of beleggers bepaalde klimaatgerelateerde doelstellingen heeft, zoals:

- het verlagen van de hoogte van de CO₂-voetafdruk;
- het relatieve (in %) en absolute aandeel (in geldeenheid) belegd in bepaalde Sustainable Development Goals;
- het in kaart brengen van het aandeel van energiebronnen (kolen, gas, olie, nucleair en duurzaam) in de energie-gerelateerde beleggingen;
- het meten van de omvang van de portefeuille die belegd is in CO₂-intensieve sectoren;
- het meten van de duurzaamheid van de vastgoed- en infrastructuurbeleggingen (*Global Real Estate Sustainability Benchmark*).

⁵⁶ Deze good practices zijn in 2021 opgesteld als handvatten voor de sector en zijn niet geactualiseerd.

⁵⁷ In aanvulling op deze good practices verwijzen we ook naar de AFM-verkenning naar de beheersing van duurzaamheidsrisico's door beheerders van Nederlandse beleggingsinstellingen, zie [Duurzaamheidsrisicobeheersing](#), en de recente AFM-verkenning naar het gebruik van ESG data door Asset Managers, zie [Risicobeheersing gebruik ESG-data](#).

Good practice: Strategische asset allocatie

Diverse bobi's geven aan duurzaamheid standaard mee te nemen in alle (strategische) beleggingsbeslissingen. Een bobi beoordeelt alle potentiële beleggingsobjecten en -ideeën op de volgende elementen: integratie van ESG-factoren, rentmeesterschap, verantwoordelijk gedrag, sector gebaseerde uitsluitingen en toekomstperspectief.

Sommige bobi's toetsen alle beleggingen aan (externe) benchmarks op het gebied van ESG of koppelen alle beleggingen aan een maatstaf voor CO₂-uitstoot. Op die manier kunnen beleggingen worden gewaardeerd en kunnen bepaalde beleggingen worden uitgesloten.

Een bobi neemt de verwachte impact van klimaatverandering als risicomaatstaf in haar *risk appetite statement*. Hiertoe worden klimaatscenario's ontwikkeld en geïncorporeerd in de jaarlijkse strategische asset allocatie studie (SAA). De impact van klimaatverandering op de relevante economische variabelen wordt gekwantificeerd.

Good practice: Vastgoedbeleggingen

Een bobi die in vastgoed belegt, brengt in haar strategische visie het verantwoord vermogensbeheer tot uitdrukking door het definiëren van risicofactoren en het opstellen van concrete maatregelen met betrekking tot het investeringsbeleid die bijdragen aan klimaatadaptatie. Bij alle vastgoedproducten wordt een bewuste afweging gemaakt tussen klimaatrisico's, en passende, haalbare en beheersmaatregelen. 'Klimaatverandering en Energietransitie' is toegevoegd als investeringsthema aan het strategische investeringsbeleid.

[Terug naar hoofdtekst](#)

2 Governance

Bobi's moeten beschikken over een solide governance structuur die ze in staat moet stellen om de potentiële risico's waaraan ze blootstaan te identificeren, te beheren en daarover te rapporteren. De geschikte governance structuur om klimaat- en milieurisico's te beheersen, hangt af van de aard en complexiteit van de activiteiten van de bobi en de risico's waaraan zij blootstaat.

De volgende geobserveerde voorbeelden beschouwt DNB als een good practice aangezien zij een heldere organisatiestructuur bevatten met duidelijke verantwoordelijkheden tot op bestuursniveau en transparante rapportagelijnen. Dit stelt het bestuur van een bobi's in staat om geïnformeerde besluiten te nemen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's en daar doeltreffend toezicht op te houden.

Good practice: Governancestructuur inclusief duurzaamheidsmanager

Een bobi heeft het bestuur de eindverantwoordelijkheid toegekend voor het vaststellen van klimaatdoelen en het identificeren van ESG- en klimaatrisico's. De coördinatie en monitoring van deze doelstellingen en de implementatie hiervan in de processen door de eerste lijn ligt bij het managementteam en de fondsbeheerders, in samenwerking met een duurzaamheidsmanager en business risk-management. Er wordt op kwartaalbasis gerapporteerd aan het bestuur.

Good practice: Inrichting speciale comités onder leiding van bestuur

Een bobi heeft een ESG Raad ingesteld, die verantwoordelijk is voor ESG-risico's en kansen in lijn met het geformuleerde ESG-beleid. In de ESG Raad heeft onder andere de Chief Investment Officer zitting. Een andere bobi heeft een Duurzaamheidsstrategie Commissie ingesteld om een klimaatstrategie voor de instelling te ontwikkelen. Tot slot heeft een bobi een overkoepelend Duurzaamheid Comité ingesteld dat de taak heeft het beleid, doelen en rapportages te ontwikkelen. Een bestuurslid heeft zitting in dit comité.

[Terug naar hoofdtekst](#)

3 Risicobeheer

De risicomanagementcyclus die bobi's hanteren voor conventionele financiële risico's, vormt een goed uitgangspunt voor het risicomanagement van klimaat- en milieurisico's. Voor effectief risicomanagement is het cruciaal dat bobi's goed begrijpen hoe klimaat- en milieurisico's zich vertalen naar conventionele financiële risico's. Gezien de specifieke kenmerken van klimaat- en milieurisico's kunnen deze risico's leiden tot noodzakelijke aanpassingen in de bestaande risicomanagementpraktijken. Actualisatie van risicomodellen en –methoden vraagt daarnaast doorlopend aandacht omdat de kennis en ervaring op dit gebied sterk in ontwikkeling zijn.

De geobserveerde good practices geven inzicht in hoe bobi's klimaat- en milieurisico's kunnen integreren in de risicomanagementcyclus, zoals te zien in de onderstaande figuur. Risicomanagement is een continu proces. Het monitoren van bestaande risico's kan weer tot identificatie van nieuwe risico's leiden. Door in de onderstaande figuur op een fase te klikken, wordt direct naar de bijbehorende good practices binnen deze paragraaf gesprongen.

3.1 Risico-identificatie

Good practice: Impact van fysieke klimaatrisico's in kaart brengen

Een bobi heeft, op basis van klimaatdata, in kaart gebracht waar fysieke klimaatrisico's en kansen liggen in Nederland. Vervolgens is bepaald aan welke klimaatrisico's de bestaande beleggingen zijn blootgesteld. Hierbij is een uitsplitsing gemaakt naar de korte, middel-lange en lange termijn. Deze bobi werkt aan het verder (gecombineerd) kwantificeren van deze risico's en aan het ontwikkelen van analyses om de impact op de financiële soliditeit van de bobi te beheersen. Het kwantificeren van risico's en het ontwikkelen van analyses die bijdragen aan de besluitvorming bij aankopen, verkopen en beheer van de individuele beleggingen door de bobi valt onder het toezicht van de AFM.

3.2 Risicobeoordeling

Good practice: Scenarioanalyse vaststellen van impact op inkomsten, ICAAP en ILAAP/kapitaaleisen

Diverse bobi's hebben aan de hand van scenarioanalyses, zoals transitie naar een klimaat-neutrale economie en de economische impact van CO₂-belastingen, gekwantificeerd hoe hun fee inkomsten kunnen verslechteren door een waardedaling van de beleggingen. Zij hebben hierbij de financiële resultaten in de verschillende scenario's afgezet tegen het bestaande business risk scenario. Op basis van deze analyse, hebben zij vervolgens bepaald wat de gevolgen zijn voor de ICAAP en ILAAP.

Good practice: Toekennen van fysieke risicoscores op bedrijfsniveau

Een bobi beoordeelt met behulp van externe indexen en data-leveranciers de fysieke klimaatrisico's op individueel bedrijfsniveau in haar beleggingsportefeuilles. Voor ieder bedrijf wordt een genormaliseerde score vastgesteld, bestaande uit drie componenten: 1) operationele risico's, 2) risico's in de bevoorradingsketen en 3) marktrisico's. Bij de laatste component kijkt deze bobi vooral naar waar bedrijven hun verkopen realiseren en hoe de betreffende sector tot op heden op weersveranderingen heeft geanticipeerd.

Good practice: Index om het milieurisico bodemkwaliteit te beoordelen

Bodemdegradatie is een milieurisico dat de productiecapaciteit en daarmee de financiële positie van onder andere landbouwbedrijven nadelig kan beïnvloeden alsook de waarde en de verhandelbaarheid van landbouwgrond kan verminderen. Een bobi met beleggingsproducten in landbouwgrond, heeft daarom samen met andere

partijen een bodemindex ontwikkeld. Deze index geeft aan de huidige bodemkwaliteit alsook de mogelijke verbetering. De bobi verwacht met de index de kennis over en het inzicht in de bodemkwaliteit te vergroten en de monitoring van de kwaliteit te vereenvoudigen.

Risicobeoordeling op sectorniveau

Good practice: Stoplicht model met behulp van scenarioanalyse en dashboard

Een bobi heeft ten behoeve van haar beleggingsstrategie aan de hand van een generiek scenario met bijbehorende stresstesten de potentiële korte en (middel)lange termijn invloed van klimaatverandering op economische groei, inflatie en verschillende activaklassen binnen verschillende sectoren in kaart gebracht. Daarnaast heeft deze bobi een dashboard ontwikkeld, dat inzicht geeft in de snelheid van de transitie naar een koolstofarme economie. Dit dashboard wordt jaarlijks geactualiseerd.

Risicobeoordeling op portefeuilleniveau

Good practice: Scenarioanalyse en Paris Alignment

Diverse bobi's maken gebruik van scenarioanalyse om de invloed van klimaatgerelateerde gebeurtenissen op portefeuilleniveau te beoordelen. Soms doen zij dit met behulp van dataleveranciers. Om transitierisico's te beoordelen, meten sommige bobi's in hoeverre hun fondsen in lijn zijn met het klimaatakkoord van Parijs én hoe hun fondsen het doen ten opzichte van vergelijkbare fondsen.

3.3 Risicomitigatie

Good practice: Portefeuillesamenstelling

Verschillende bobi's hanteren een of meerdere van de volgende maatregelen om klimaat- en milieurisico's in hun portefeuille te beheersen:

- Concentratielimieten
- De opbrengsten van verschillende vormen van fossiele grondstoffen mogen niet meer dan een bepaald percentage van de inkomsten bedragen.
- Uitsluitingsbeleid
- Bedrijven, sectoren of praktijken die negatief worden geassocieerd met ESG-karakteristieken worden uitgesloten. Concrete voorbeelden zijn: bedrijven die voor hun inkomsten voor meer dan een bepaald percentage afhankelijk zijn van kolen, bedrijven met significante kolenvoorraden en energiebedrijven waarvan de koolstofintensiteit niet in lijn is met het klimaatakkoord van Parijs.
- Beleggingen afbouwen
- Bedrijven in de mijnbouw en de kolenindustrie, die niet voldoen aan een aantal criteria, worden afgestoten om de portefeuilles in lijn te brengen met het klimaatakkoord van Parijs.
- Beleggingen met positieve impact
- Bewust beleggen in bedrijven met specifieke positieve karakteristieken, die hoog scoren op ESG-criteria of hierop in ontwikkeling zijn. Een ander voorbeeld is het bewust aankopen van woningen en kantoren met een groen energielabel (A, B en C).

Good practice: In dialoog met bedrijven waarin wordt belegd

Meerdere bobi's benaderen bedrijven, waarin zij beleggen, die bijvoorbeeld geen duidelijke doelstellingen hebben om hun CO₂-uitstoot te reduceren of daar niet transparant over rapporteren. Zij gaan in dialoog met deze bedrijven over potentiële klimaat- en milieurisico's die samenhangen met hun activiteiten en hoe die risico's te mitigeren. Daarnaast gaan bobi's gesprekken aan met bedrijven, die voor hun inkomsten (sterk) afhankelijk zijn van fossiele grondstoffen, om te bepalen of zij een strategie hebben om deze afhankelijkheid terug te dringen.

3.4 Risicomonitoring

Good practice: Indicatoren en doelstellingen voor een vastgoedportefeuille

Een bobi heeft bepaald welke fysieke en transitierisico's van invloed zijn op haar investeringen. Voor deze risico's is een aantal indicatoren opgesteld, zoals CO₂-uitstoot, dat op kwartaalbasis wordt gemonitord. Daarbij zijn op fondsniveau concrete doelstellingen geformuleerd, zoals het verbeteren van de energie-index van woningbeleggingen en het percentage van de portefeuille dat voldoet aan groene energie-labels voor Nederlandse winkelpanden en kantoorgebouwen. Om deze doelstellingen te bereiken, worden bestaande beleggingen verduurzaamd door renovaties (reduceren energieverbruik), investeringen (productie van duurzame energie) en/of door zeer duurzame nieuwe vastgoedobjecten te verwerven.

Good practice: CO₂-voetafdruk, waterverbruik en afvalstromen

Verschillende bobi's meten de CO₂-voetafdruk van hun portefeuille en verbinden hier doelstellingen aan. Meerdere meetmethoden worden gehanteerd, zoals de absolute CO₂-emissies per miljoen euro geïnvesteerd vermogen (op basis van eigenaarschap) en de CO₂-intensiteit (*weighted average carbon intensity* van de portefeuille- of benchmarkgewichten). Een bobi monitort tevens het daadwerkelijke energieverbruik in de beheerde vastgoedportefeuilles evenals het waterverbruik, afvalstromen en de CO₂-uitstoot. Deze kennis wordt gebruikt om reductiedoelstellingen vast te stellen.

[Terug naar hoofdtekst](#)

4 Informatieverschaffing⁵⁸

Verstrekking van klimaat- en milieugerelateerde informatie zorgt voor transparantie die essentieel is om klimaat- en milieurisico's effectief te beheren en vergroot het inzicht in het risicoprofiel en de weerbaarheid van financiële instellingen. Het helpt financiële instellingen eveneens duidelijkheid te verkrijgen over de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's en stelt ze in staat de financiële consequenties van deze risico's te beheersen.

DNB erkent dat voor het meten van en rapporteren over klimaat- en milieurisico's de ontwikkeling van consistente en breed toegepaste standaarden van belang is. Dit vraagt om inspanning van verschillende partijen, waaronder ook de financiële sector. Inmiddels heeft een groot aantal Nederlandse financiële instellingen, waaronder ook bobi's, zich in 2019 gecommitteerd aan het helpen realiseren van de doelstellingen van het Nederlandse Klimaatakkoord. Bij ondertekening hebben zij beloofd hun klimaatimpact te inventariseren en daarover transparant te communiceren. Andere internationale initiatieven, zoals de aanbevelingen van de TCFD, zijn door een aantal bobi's (deels) geïntegreerd in hun publicaties. De eerdergenoemde Europese Verordening informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector is eveneens van toepassing op bobi's.⁵⁹

De volgende geobserveerde voorbeelden beschouwt DNB als good practice, omdat ze voortbouwen op de bovengenoemde door de sector ontwikkelde akkoorden alsook nieuwe manieren ontwikkelen om over relevante klimaat- en milieugerelateerde informatie te rapporteren.

⁵⁸ Het betreft hier de financiële informatieverschaffing, dit moet niet gelezen worden in de context van de informatieverschaffing aan cliënten of deelnemers.

⁵⁹ Met de invoering van de Verordening informatieverschaffing over duurzaamheid, ook wel bekend als SFDR, moeten bobi's informatie verschaffen over de mate van duurzaamheid van de door hen beheerde (sub)fondsen. De AFM houdt toezicht op de SFDR.

Good practice: Rapporten volgens het TCFD-raamwerk

Een aantal bobi's publiceert (deels) informatie over klimaatrisico's in lijn met het raamwerk van de TCFD. Deze bobi's rapporteren over hoe zij in hun governance, strategie, risicomanagement en doelstellingen omgaan met klimaatrisico's. Ter illustratie: een aantal bobi's rapporteert over de doelen met betrekking tot de CO₂-uitstoot (scope 1 en 2) van de beleggingsportefeuille en de eigen CO₂-uitstoot. Slechts een enkeling rapporteert ook over scope 3.

Good practice: Rapportage reductiedoelen klimaatverandering en water neutrale portefeuille

Een bobi heeft een reductiedoel gesteld voor klimaatverandering van minimaal 30% reductie van de CO₂-uitstootintensiteit in 2030 ten opzichte van 2010. Deze doelstelling is in lijn met IPCC-berekeningen van de benodigde CO₂-uitstootreductie om de temperatuurstijging tot maximaal 2 graden te beperken. De totale CO₂-intensiteit betreft een gewogen gemiddelde op basis van het relatieve belang van ondernemingen in de portefeuille. Deze bobi heeft als doelstelling om in 2030 een waterneutrale portefeuille te realiseren. Dit wordt gemeten aan de hand van de hoeveelheid waterconsumptie in schaarse gebieden uitgedrukt per miljoen geïnvesteerde euro's. Net als bij de CO₂-intensiteit wordt dit gecorrigeerd voor de groei in bedrijfswaarde en betreft het een gewogen gemiddelde van alle beleggingen.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Elektronischgeld- en betaalinstellingen

Wettelijk kader elektronischgeld- en betaalinstellingen 91

Doorwerking klimaat- en milieurisico's elektronischgeld- en betaalinstellingen 93

Wettelijk kader elektronischgeld- en betaalinstellingen

Hieronder licht DNB het juridisch kader met betrekking tot de beheersing van klimaat- en milieurisico's bij betaalinstellingen en elektronischgeldinstellingen toe.⁶⁰ DNB zet uiteen welke vereisten er gelden met betrekking tot (i) risicomangement en (ii) governance.

Risicomangement

Betalinstellingen en elektronischgeldinstellingen (egi's) dienen te beschikken over een integrale en beheerste bedrijfsvoering. In dit kader dienen zij bedrijfsrisico's, financiële risico's en overige risico's die hun soliditeit kunnen aantasten te beheersen. Aangezien klimaat- en milieurisico's kunnen leiden tot bovenstaande risico's, dienen betaalinstellingen en egi's deze risico's ook te beheersen. Betaalinstellingen en egi's dienen een beleid te hebben dat is gericht op het beheersen van relevante risico's, waaronder concentratierisico, marktrisico en operationeel risico. Klimaat- en milieurisico's kunnen ook leiden tot bovengenoemde risico's, waardoor betaalinstellingen en egi's deze risico's ook dienen te beheersen. Op de naleving van het beheersingsbeleid moet systematisch worden toegezien door de instelling om gesignaleerde tekortkomingen en gebreken op te heffen.

Verder moeten betaalinstellingen en egi's beschikken over een onafhankelijke risicobeheerfunctie die risico's waaraan de instelling is blootgesteld systematisch identificeert, meet en evalueert.

Betaaldienstverleners, waaronder betaalinstellingen en egi's die betaaldiensten verlenen, moeten verder beschikken over procedures ter waarborging van de bedrijfscontinuïteit, waarin kritieke bedrijfsactiviteiten en noodplannen zijn opgenomen. Klimaat- en milieurisico's kunnen de bedrijfscontinuïteit van betaaldienstverleners raken, bijvoorbeeld als een grote overstroming de

pannen en datacenters van de betaaldienstverleners ernstig beschadigt. Betaaldienstverleners dienen bij procedures ter waarborging van de bedrijfscontinuïteit dan ook rekening te houden met klimaat- en milieurisico's.

Omdat klimaat- en milieurisico's zoals hierboven beschreven kunnen leiden tot operationele risico's, dienen betaaldienstverleners deze risico's ook te identificeren en te beheersen. Ook moeten betaaldienstverleners voorzien in risicobeperkende maatregelen en controlemechanismen ter voorkoming van operationele beveiligingsrisico's.

Overige governance-vereisten

Dagelijks beleidsbepalers en personen die deel uitmaken van een toezicht-houdend orgaan, zoals RvC-leden, van betaalinstellingen en egi's dienen geschikt te zijn. De geschiktheidseis is verder uitgewerkt in de Beleidsregel geschiktheid 2012. Deze beleidsregel schrijft voor dat personen onder meer geschikt moeten zijn op het gebied van beheerste en integrale bedrijfsvoering. Ook het risicomangement van een onderneming valt onder deze categorie. Omdat duurzaamheidsrisico's meegenomen dienen te worden in het risicobeheer van betaalinstellingen en egi's weegt het beheer van deze risico's ook mee in de geschiktheidsbeoordeling van de dagelijks beleidsbepalers en personen die toezicht houden op het beleid en de algemene gang zaken bij een betaalinstelling of egi. Ook dienen bovengenoemde personen geschikt te zijn met betrekking tot 'bestuur, organisatie en communicatie'. Het 'zicht hebben op en sturing geven aan langetermijnwaardcreatie' valt hieronder. In de toelichting op de beleidsregel wordt toegelicht dat er in het leidinggevend orgaan voldoende kennis en ervaring aanwezig dient te zijn over de effecten van klimaatveranderingen en de voor de financiële sector relevante duurzaamheidsregelgeving. Bij de geschiktheidstoetsing houdt DNB rekening met de specifieke

⁶⁰ DNB licht alleen de wettelijke bepalingen toe waar zij toezicht op houdt vanuit het prudentiële toezicht. Bepalingen waar DNB toezicht op houdt vanuit het integriteitstoezicht of waar de AFM toezicht op houdt, blijven buiten beschouwing.

functie, de aard, omvang, complexiteit en het risicoprofiel van de betaalinstellingen en egi's en de samenstelling en het functioneren van het collectief. Daarnaast zijn betaalinstellingen en egi's verplicht om een beloningsbeleid op te stellen dat in overeenstemming is en bijdraagt aan een degelijk en doeltreffend risicobeheer.

Overzicht wet- en regelgeving en beleidsuitingen

De volgende wet- en regelgeving is met name relevant:

- Art. 1:118 Wft
- Art. 3:8 Wft
- Art. 3:10 Wft
- Art. 3:17 Wft
- Art. 23 lid 1, 3 en 6 Bpr
- Art. 24 lid 1 Bpr
- Art. 26d Bpr
- Art. 26f lid 1 en 3 Bpr

De volgende overige beleidsuitingen zijn met name interessant:

- [Beleidsregel Geschiktheid 2012](#)

[Terug naar hoofdtekst](#)

Doorwerking klimaat- en milieurisico's elektronischgeld- en betaalinstellingen

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet-)financiële risicogebieden van een elektronischgeld- of betaalinstelling. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van de instelling. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van een elektronischgeld- of betaalinstelling (niet limitatief)

Risicokanaal	Sub type	Operationeel risico
Fysiek	Acuut of chronisch	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen kunnen onder meer panden, datacenters en operaties van een elektronischgeld- of betaalinstelling beschadigen.
Transitie	Beleid, technologie en marktsentiment	Nieuw beleid/technologie & veranderend marktsentiment met betrekking tot klimaat en milieu kunnen ertoe leiden dat de reputatie van een elektronischgeld- of betaalinstelling onder druk komt te staan, denk hierbij bijvoorbeeld aan het nakomen van gedane klimaatdoelstellingen zoals het streven om klimaatneutraal te opereren per 2050.

[Terug naar hoofdtekst](#)

De Nederlandsche Bank N.V.
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
020 524 91 11
dnb.nl

Volg ons op:

 LinkedIn

 X

 Instagram

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM